

שיעורים באורות הקודש

כרך א: חכמת הקודש

סדר א' - חכמת האמת הכוללת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

נכתב בעיה"ק עכו תובב"א תשפ"ג

אורות הקודש

למרן:

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

חכמת הקודש

סדר א' - חכמת הקודש

שיעורים באורות הקודש: נכתב בעכו

לא עבר הגהה: מהדורה ראשונית.

להערות:

מייל:

Nerya.poper@gmail.com

פלא':

0587100979

4	פסקה א' חכמת הקודש הפועלת.....
11	פסקה ב' דעת הקודש ממקור החיים.....
19	פסקה ג' טוב חכמת הקודש
24	פסקה ד' האמת הנתבעת מכל
33	פסקה ה' הקריאה לסודיות.....
41	פסקה ו' הארת מעשה בראשית ומעשה מרכבה.....
57	פסקה ז' הסודיות הכוללת.....
70	פסקה ח' שלום הדעות.....
84	פסקה ט' השלום הפנימי.....
95	פסקה י' ערך מלחמת הדעות
103	פסקה יא' ערך הנגודים
108	פסקה יב' עצם המחשבות השונות.....
114	פסקה יג' יסוד כל המחשבות.....

פסקה א' חכמת הקודש הפועלת¹

חכמת הקודש היא נעלה מכל חכמה, בזה, שהיא מהפכת את הרצון והתכונה הנפשית של לומדיה לקרבם לאותה הרוממות שהיא בעצמה מתעצמת בה. מה שאין כן כל החכמות העולמיות, אף על פי שהן מציירות ענינים נשגבים יפים ואציליים, אין להן אותה התכונה המפעלית, להמשיך את המהות העצמית של ההוגה בהן אל ערכן, ובאמת אין לה יחס כלל ליתר הכחות והעצמיות של האדם, חוץ מכחו המדעי לבד.

וטעם הדבר הוא, כי כל עניני הקודש ממקור חיי החיים הם באים, מיסוד החיים המהוה את הכל, ויש בכח התוכן המקודש להוות המון ברואים לאין תכלית, לנטוע שמים וליסד ארץ, וקל וחומר להטביע צורה חדשה ומבולטת על הנפש ההוגה. וכל המדעים של חול אין בהם זה הכח, כי הם אינם מחדשים ומחוללים חדשות מצד עצמם, אלא הם מציירים ומציגים לפני ההשקפה השכלית את מה שהוא נמצא במציאות, ועל כן אינם יכולים גם לעשות את ההוגה בהם לבריה חדשה, לעקור אותו מעצמיות תכונותיו הרעות, ולהעמידו במצב של מציאות חדשה, טהורה וחיה באור החיים האמתיים, העומדים לעדי עד.

נושא הפסקה- חכמת הקודש איננה חיצונית לאדם, ולכן היא משפיע על הלומד אותה להתקשר אל הקדושה.

ביאור הפסקה-

חכמת הקודש היא נעלה מכל חכמה, בזה, שהיא מהפכת את הרצון והתכונה הנפשית של לומדיה לקרבם לאותה הרוממות שהיא בעצמה מתעצמת בה - בפסקה זאת הרב מבאר את מעלת חכמת הקודש על פני החוכמות האחרות. בתחילת דברי הרב צריך להבין מה כוונת הרב חכמת הקודש, מה נחשב חכמת הקודש.

¹ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ח' פסקה קנח'.

כדי להבין מה היא חכמת הקודש, צריך לחזור לעמוד השער שכתב הרב הנזיר. וכך מובא שם 'חכמת הקודש, היא חכמת האמת, הכוללת הדעות כולן, בשלום פנימי'.

המושג חכמת האמת, זה מושג שבדרך כלל מתאר את לימוד הקבלה. לכן ניתן להסביר שחכמת הקודש הכוונה ללימוד הקבלה². אומנם הרב הנזיר במבוא לאורות הקודש (עמ' 21) מבאר שחכמת הקודש היא כוללת בתורה את הנגלה והנסתר. לפי זה חכמת הקודש זה היכולת להכיר את התורה כולה. להכיר כיצד כל התורה כולה מאוחדת וממילא הכרה זאת משפיע ומאחדת גם את העולם כולו, את המדע עם התורה. הכרה זאת תבואר במהלך הפסקאות הבאות. דבר זה מתאים להמשך מה שכתב הרב הנזיר בעמוד השער של הסדר וכך כותב הרב הנזיר 'דרך חכמת הקודש היא: איחוד הנסתר והנגלה'.

הרב מסביר שחכמה זאת היא מיוחדת בזה שהיא משנה את רצונו של האדם. כשהאדם מתעסק בעיסוק רוחני עליון כזה ממילא האדם מושפע מן הצד המרומם הנמצא בלימוד זה. ההשפעה היא באה לידי ביטוי ברצונו של האדם, היינו בצד העליון של האדם. אבל לא רק ברצונו של האדם, אלא גם בתכונות הנפש, היינו במידות הטבעיות של האדם. בצורה כזאת כל הלומדים את הלימוד הזה מתעלים ומתקרבים לאותה רוממות שהלימוד עוסק.

מצאנו רמז לעניין בביאור מעלת לימוד הזוהר, וכך כותב בעל הפלא יועץ.

פלא יועץ ערך זוהר.

- למוד ספר הזוהר נשגב מאד לטהר ולקדש את הנפש, ואפילו אי לא ידע מאי קאמר.

ההבנה שיש בתורה וקל וחומר בחלק הקבלה של התורה מקור שמשנה את רצונו של האדם, מבואר גם במדרש רבה.

איכה רבה (וילנא) פתיחות (פתיחתא ב')

- ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא אמרי כתיב (ירמיה ט"ז) ואותי עזבו ואת תורתני לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורתני שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב.

המדרש מבאר שאם עם ישראל היה נשאר עם התורה, יש בסגולת התורה מאור פנימי שיכול להחזיר למוטב את האדם. זה אור שמשפיע על מידותיו של האדם השפעה פנימית, בעצם העיסוק בתורה.

² כך הסביר לי הרב יצחק בן שחר שליט"א, ראש ישיבת קדומים.

זה מה שחז"ל אומרים על סגולת התורה להציל את האדם מן יצר הרע, וכך מובא בגמ'.³

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד ב

- תנא דבי ר' ישמעאל: בני, אם פגע בכ מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר: הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, אם אבן הוא נימוח; שנאמר: הוי כל צמא לכו למים, ואומר אבנים שחקו מים.

התורה מסוגלת להתמודד עם יצר הרע. התורה בסגולתה תטהר את האדם, ותפוצץ את יצר הרע.

מה שאין כן כל החכמות העולמיות, אף על פי שהן מציירות ענינים נשגבים יפים ואציליים, אין להן אותה התכונה המפעלית, להמשיך את המהות העצמית של ההוגה בהן אל ערכן - הרב משווה את התורה לשאר כל החוכמות. כל החוכמות הם יכולות לעסוק בעניינים יפים ונשגבים, אותם עניינים אין להם תכונה סגולית להשפיע ישירות על הלומד. בתורה ישנה תכונה מפעלית, היינו תכונה שעצם העיסוק בתורה יוצר פעולה מעשית, הפעולה המעשית שהלומד תורה מתחבר אל השורש הרוחני שבו התורה עוסקת. מה שאין כן בשאר כל החכמות.

יסוד זה שהחכמה האלוקית יש לה תכונה מיוחדת מבואר בחז"ל כך.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד ב

- דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר: אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכתוב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחת הן, - תסתיים.

הגמרא עוסקת בלשון הפסוק באיוב 'הן יראת ה' היא חכמה'. והגמ' מבאר שהמילה הן משמעותה כמו להגיד את המילה אחת³. אם כן הפסוק באיוב מסביר שהחכמה היחידה הקיימת בעולם היא יראת ה'. ולכאורה צריך להבין למה זאת החכמה היחידה? על עניין זה מרחיב הרב במוסר אביך, וכך כותב הרב.

מוסר אביך פרק א' פסקה ב' - לימוד היראה וחכמתה.

- נראה שמצות היראה כוללת כל הלימודים המביאים ליראת ד'. אמרו חז"ל על פסוק "הן יראת ד' היא חכמה" - "הן אחת", שרק

³ המילה הן דומה למילה אחת באנגלית one

היא לבדה חכמה, וכמו שכתב בהקדמת מסלת ישרים, ודבר זה יפלא מאד: הלא גדר החכמה הוא מה שצריך עיון, והרבה דברים זולת למודי היראה צריכים עיון. והנראה בזה, שכל הלמודים כשאחד מעיין בהם, ותוצאות העיונים ימסור לחברו בקיצור, מקבל חברו את החכמה כמו מי שהגה בעיונו זמן רב. כמו עניני הלכה, שבמקום שנפל ספק מצד סתירת סוגיות או קושיות הנופלות בדברי התלמוד והפוסקים צריך שקידה ועיון להעמיד דבר על בריו, אבל אחרי הבירור כשיאמר אותו לאיזה אדם בקיצור ידע השומע אותו כמו מי שהגה ועיין וחידש בעצמו, משא"כ יראת ד', שאע"פ שלמוד היראה שוה לשאר לימודים, בסדור כללים וחוקים, המודיעים לנו גדולת יוצרנו יתברך ויתרומם, וישנם מקומות וענינים הדורשים ליבון ובירור, מ"מ גם אחרי הבירור כשיאמר קיצור הדברים למי שלא ירד לעומק הענינים לא יבין. והעד ע"ז מה שהעיד לנו החסיד רמ"ח לוצאטו בספרו פתחי חכמה ודעת, שצריך לדעת שורש החכמה ונקודתה על מה תסובב, ואמנם השורש אפשר להמסר בקיצור אבל אין דרך לידיעתו כי-אם כשילמוד כל פרטי הדרושים שלו בארוכה, כי רק אז יבין חשיבות השורש. לכן ודאי רק יראת ד' לכדה היא חכמה אמתית שלא תשתנה להיות ידיעה בעלמא בלא חכמה, אבל כל הידיעות שבעולם, בין ידיעות עניני הלכות עמוקות, בין ידיעות טבע הנמצאים, מצה עצמם, אינן כ"א ידיעה אלא שיפול בהן קושי בהשגת ידיעתן עד שנצטרך להשתמש גם בהן בכח החכמה, שמעיקרו לא נברא באדם כ"א לצורך היראה לבדה

במקור זה הרב מרחיב ומסביר שיראת ה' כוללת בתוכה את כל העיסוק בהכרת האלוקות. אם כן אפשר שיראת ה' היא יכולה להקביל לחכמת הקודש. אם כן מה מיוחד בדברים אלו שנחשבים החכמות היחידות? הרב מסביר שכל החכמות העיקר הוא המסקנה. כשהאדם פתר תרגיל בחשבון, הוא בקלות יכול להעביר את התשובה לחברו, וממילא חברו לאחר הבנת התשובה יהיה באותה דרגה כמו מי שעמל לפתור. לעומת זאת בחכמה הזאת התהליך הוא חשוב. אי אפשר להעביר את המסקנות. ביראת ה', בחכמת הקודש, ההשפעה היא בעמל של הלומד. הלימוד הוא בעיקר משפיע, הדגש כאן הוא לא המסקנה. דבר זה יכול להתאים למה שמבואר כאן, ההשפעה היא בעצם הלימוד, בעצם העיסוק בחכמה הזאת. לכן באמת זאת החכמה היחידה, בזה היא שונה מכל חכמות העולם.

ישנו סיפור מפורסם שמביאים בעלי המוסר⁴. הסיפור טוען שפעם אחת תלמידיו של אריסטו פגשו אותו אוכל כמו בהמה, שאלו אותו תלמידיו

⁴ לא מצאתי מקור מפורש לסיפור הזה, אבל הוא מפורסם.

כיצד יתכן הדבר. הרי זה לא מוסרי לאכול בצורה כזאת. על שאלתם השיב אריסטו, מה הקשר בין העיסוק בחכמת המוסר שאני עוסק להתנהגות שלי. הרי פרופסור למתמטיקה לא מצאנו שהוא נראה כמו משולש. סיפור זה מבאר בעומק את ההבדל בין חכמת הקודש שהיא במהותה משנה את האדם, לבין שאר החכמות שהם חיצוניות לאדם, וממילא לא משנות את האדם.

ובאמת אין לה יחש כלל ליתר הכחות והעצמיות של האדם, חוץ מכחו המדעי לבד - כל החוכמות באמת אין להם קשר מהותי אל האדם⁵. כל יתרונם של החכמות האחרות הוא בתובנה שהחכמה מלמדת את האדם. היינו אם אדם השיג השגה מסויימת בחכמה, אם יש תועלת מדעית בחכמה הזאת ממילא האדם ישתמש באותה חכמה. אבל חוץ מהשימוש המעשי הכח המדעי שנוצר מאותה חכמה, אין משהו מהותי פנימי המקשר את החכמה אל האדם. בזה שונות כל החכמות מן חכמת הקודש שהיא בעצמה מהפכת ופועלת על האדם באופן מידי בצורה אקטיבית.

המהר"ל מסביר עד כמה התורה משמעותית לאדם, בזכות התורה האדם קונה את מעלתו הרוחנית, מעלתו השכלית. וכך כותב המהר"ל.

נתיבות עולם נתיב התורה פרק ד

- כי על ידי שהתורה עמו נחשב האדם שכלי אבל אם אין התורה עמו אין נחשב שכלי.

המהר"ל בדבריו מסביר שהתורה גורמת שהאדם יחשב שכלי, משמעות המילה שכלי אצל המהר"ל משמעותה שהאדם הופך להיות רוחני וקדוש. התורה בעצמה היא יוצרת אצל האדם את הרוח השכלית הזאת.

וטעם הדבר הוא, כי כל עניני הקודש ממקור חיי החיים הם באים, מיסוד החיים המהוה את הכל, ויש בכח התוכן המקודש להוות המון ברואים לאין תכלית, לנטוע שמים וליסד ארץ, וקל וחומר להטביע צורה חדשה ומבולטת על הנפש ההוגה - הרב מבאר מה הסיבה שחכמת הקודש משפיע כל כך על האדם בשונה משאר החכמות. הרב מבאר שחכמת הקודש היא נובעת מן יסוד החיים. יסוד החיים הוא הכח היוצר את כל ההויה. בתוך כל הבריאה ישנו כח אלוקי הנותן חיות לבריאה כולה. כשהאדם מתעסק בחכמת הקודש, האדם בעצם עוסק ביסוד האלוקי המחיה את העולם כולו.

⁵ בנוסח שמופיע באורות הקודש הגרסא אין לה אבל בשמונה קבצים הנוסח להן ונראה שהנוסח שם יותר מדוייק.

אפשר שזה מה שמובא בזוהר על כוחה של תורה, שהיא כביכול מהווה את כל הבריאה כולה, וכך מובא בזוהר.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קסא עמוד א

- *ובגין דכד ברא קודשא בריך הוא עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא ובאורייתא אתברי עלמא.*

במקור זה הזוהר מסביר שדרך התורה הקב"ה ברא את העולם, היינו התורה היא החיות המקיימת את כל העולם כולו.

לפי יסוד זה מסביר הרב כיון שחכמת הקודש היא מהווה את כל המציאות, ממילא כשהאדם עוסק בתורה הוא כביכול שותף במעשה בראשית, כביכול האדם בזמן לימודו בורא ויוצר דברים. אם כן בתוך חכמת הקודש יש יכולת לברוא וליצור דברים, אם כן כשהאדם לומד תורה, הוא יוצר לעצמו נפש חדשה. הוא כביכול בורא לעצמו נשמה יותר עליונה יותר מוסרית ויותר טובה.

הרב מבאר שחכמת הקודש היא יכולה לברוא שמים וארץ, דבר זה מבואר בספר הזוהר, וכך מובא שם.

זוהר - הקדמה דף ה עמוד א

- *ואתעביד כלא ארץ חדשה מההיא מלה דאתחדש באורייתא ועל דא כתיב (ישעיה ס"ו) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני וגו', עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר מאינן חדושין ורזין דאורייתא ועל דא כתיב (שם נ"א) ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ, השמים לא כתיב אלא שמים*

וכל המדעים של חול אין בהם זה הכח, כי הם אינם מחדשים ומחוללים חדשות מצד עצמם, אלא הם מציירים ומציגים לפני ההשקפה השכלית את מה שהוא נמצא במציאות - שאר כל לימודי החול הם לא יוצרים חידוש. כל מטרתו של המדע לגלות מה קיים במציאות. המדע לא מחולל מציאות, אלא משתמש במציאות לצרכי האדם. המדע פועל בשביל לגלות מה נמצא כאן. יש החושבים שהמדע הוא הופך את האדם ליותר טוב, אנשים חושבים שהמדע הוא יצירה. הרב מסביר שבמדע אין יצירה, במדע יש רק גילוי של הדברים הקיימים במציאות. המדע מצייר ומציג בצורות שונות מה קיים כאן. כיון שהמדע הוא רק משקף מה קיים במציאות ממילא אין בכח המדע ליצור מציאות חדשה.

ועל כן אינם יכולים גם לעשות את ההוגה בהם לבריה חדשה, לעקור אותו מעצמיות תכונותיו הרעות, ולהעמידו במצב של מציאות חדשה, טהורה וחיה באור החיים האמתיים, העומדים לעדי עד - לפי היסוד שהציג את ההבדל בין המדע לחכמת הקודש, פשוט הדבר שהמדע לא יכול לשנות את מידותיו ורצונותיו של האדם. אין ביכולת של המדע לעקור את עצמיות התכונות הרעות הקיימות באדם.

זאת לעומת התורה, התורה מעלתה שהיא ממש בורא ומחדשת בכל רגע את העולם. בכל רגע העולם מוסיף ונברא יותר, אם כן עצם העיסוק בחכמת הקודש, מסוגל לשנות את הלומד. שהרי הדברים קל וחומר, אם הלומד יכול לברוא דברים חוץ ממנו, קל וחומר שהלימוד יכול לברוא לאדם לב חדש, ומציאות טהורה יותר.

הרב בדבריו מעיר הערה, הוא מדגיש שהשינוי של התורה הוא יכול לעמוד לעולם, כיון שהוא בורא ויוצר יצירה חדשה. אם כן מדברי הרב ניתן לדייק שהמדע החילוני אומנם יכול להשפיע בצורה מסויימת על מידותיו של האדם, אבל ההשפעה הזאת היא השפעה זמנית, זאת השפעה שלא יכולה להחזיק לעולם.

פסקה ב' דעת הקודש ממקור החיים⁶

הידיעה מן העולם והמציאות, שבאה מצד החול, אינה עולה אפילו לחלק אחד מני רבבה בערך האמת, לעומת הידיעה העמוקה של העולם והישות בכלל, שבאה מצד הקודש. כי אמתת המציאות והיש הגמור של הכל היא רק בהיות הכל בא מצד ההופעה האלהית, מצד הסתעפות חיים וישות ממקור החיים והיש. שכל מה שמתגלה בתור עולם והויה הוא רק כעין צל קלוש לגבי הישות הטהורה והאדירה שבמקור האלהי. ונמצא שכל ההון המדעי של האדם יעלה ברוממות פאר גדלו רק כשיאצר ויחסן במקור הויתו, שהיא דעת ד' ועזו, הכרת הכל מצד מקור הכל.

אז יתשרו כל ההדורים, מצד שרק אז, בהיות הגובה העליון של המדע מתגלה, יחש המדע נערך בטבעו. וכל זמן שהעולם מתגלה רק על ידי צלליו הכהים, שהם השערת הכרתו מצד צבעיו הבודדים והכרותיו החצוניות, כלא נחשב, לעומת הקנין המדעי המוחלט, שהוא דעת ד', המתבלט ע"י דעת העולם בתור פועל ד', שאל זה נשואות הן עיני כל חי. וזה כל האדם, כל המצוי, כל המוכר והנודע.

וכל עמל העולם ועילווי מדרגותיו הוא מכונן רק כדי שיבא האור העליון של המדעיות להתגלות בשטף מקור אמתתו. וכל המוסר הכללי והפרטי, כל הטבת ארחות החיים, אורח הצדקה והישרות בחיי היחיד והכלליות, הכל תלוי הוא ועומד להגיע אל מכון תמותו, ע"י ההתודעות של ההכרה במקוריותה, שהיא הולכת ומתנשאת לפי אותה המדה שיחשף ההוד של אור החיים שבמקור הקודש, שהוא זוהר האמת, אור ד', מחולל כל.

נושא הפסקה- העולם צריך להכיר כיצד כל המציאות כולה נובעת מן הקודש.

ביאור הפסקה-

הידיעה מן העולם והמציאות, שבאה מצד החול, אינה עולה אפילו לחלק אחד מני רבבה בערך האמת, לעומת הידיעה העמוקה

⁶ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ח' פסקה קנ"ג.

של העולם והישות בכלל, שבאה מצד הקודש - בפסקה זאת הרב מבאר את פעולתו והשפעתו של הקודש. הרב מבאר שישנה הכרה רגילה של המציאות, ההכרה הזאת היא הכרה המכירה את העולם מצד החול. זאת הידיעה הרגילה הרואה את העולם ואת המציאות בצידה הגלוי. בפשטות ההכרה הזאת כוללת בתוכה את כל העיסוק המדעי הקיים כיום. למרות כל העיסוק הגדול והרחב הקיים בהכרה הזאת, מצד האמת ההכרה הזאת היא אינה נחשבת אפילו אחד חלקי רבבה ביחס להכרת העולם מצד הקדושה.

אפשר להסביר את הפער הזה כמו ילד קטן שמנסה להבין את המחנך שלו. הילד כמעט ולא מסוגל להבין את השיקולים של המחנך. בדיוק כך אנו כלפי האלוקות, לא יכולים לראות כל הרוחב. מה שאנו יכולים להתעסק זה רק המדע הגלוי לנו. הראיה הזאת היא ממש חיצונית, וכלפי הצד האמיתי היא נחשבת כדבר שאין לו ממשות. שהרי הפער הוא אינסופי.

ההבדל בין ההכרות בא לידי ביטוי לא רק בהבדל כמותי, אלא גם בהבדל איכותי. לכן הרב מסביר שההכרה השניה זאת נחשבת ההכרה העמוקה של כל העולם, ושל כל הישות בכלל.

הרב בשמונה קבצים מביא גם את ההבדל בין ההכרות, וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה קנה.

- המציאות הגשמית כולה היא רק נקודה קטנה, שעליה חלות השפעות של חזיונות גדולים לאין תכלית. והאדם כשהוא משועבד אל הגשמיות, חושב הוא שהוא בא לאמתת המציאות, ובאמת הוא בא אל המיעוט היותר קטן, שמונע ממנו את האור של כל החזיונות...

במקור זה הרב מבאר כיצד ההסתכלות הגשמית היא רואה רק את הנקודה הקטנה הקיימת במציאות. הבעיה שזאת נקודה קטנה שבאמת עליה נמצאות השפעות רוחניות גדולות, השפעות אין סופיות. כשהאדם משועבד לגשמיות, הוא רואה רק את הצד הגשמי, ממילא הוא חושב שהוא ראה את כל המציאות. הבעיה שבהסתכלות מצמצמת זאת האדם חוסם בעצמו את היכולת לראות את כל החזיונות. כיון שהאדם ממקד את המבט את הקטנות.

כי אמתת המציאות והיש הגמור של הכל היא רק בהיות הכל בא מצד ההופעה האלהית, מצד הסתעפות חיים וישות ממקור החיים והיש - הרב מוסיף ומדגיש שההכרה הנכונה, הכרת הקודש המשפיע על העולם, זאת אמתת המציאות. מי שרואה רק את החלק הגלוי הוא נמצא בהכרה חסרה, הכרה שאי אפשר לקרוא לה כהכרה המבטאת את האמת. הצורה האמיתית זאת ההבנה שבאמת הכל נובע מן הקודש. הרב מכנה כאן

את הקודש כמקור החיים. כמובן הרב בדבריו מתכוון לנקודת האלוקות המחיה את כל המציאות כולה. יש כאן תפיסה מוחלטת שאין שום דבר ושום ישות בעולם שאיננה נובעת מן האלוקות.

דברי הרב מבוססים על לשון הפסוק בנחמיה, וכך מובא בפסוק.

נחמיה פרק ט פסוק ו

- אֶת־הַיְּהוָה יִקְוֶה לְבַדְּךָ אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמִי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֶתְּהָ מְחִיָּה אֶת־כָּלָם
וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים :

בליקוטי מוהר"ן מרחיב ומסביר כיצד האדם צריך להסתכל על האלוקות הנמצאת בעולם, וכך מובא בליקוטי מוהר"ן.

ליקוטי מוהר"ן תורה לג

- ב וצריך לדעת, שמלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מינה, ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ... כי כבר גילו לנו חכמינו ז"ל, שבכל דברים גשמיים, ובכל לשונות העכו"ם, יכול למצוא בהם אלקות. כי בלא אלקותו אין להם שום היות וקיום כלל, כמ"ש (נחמ" ט') ואתה מחיה את כולם. לבד שהחיות ואלקות הזה שם בצמצום גדול ובמעוט, רק כדי חיונו להחיותו ולא יותר. כי הקדוש ברוך הוא צמצם את אלקותו בצמצומים רבים ושונים, מראשית המחשבה עד נקודת המרכז של עולם הגשמי, ששם מדור הקליפות :

במקור זה ר' נחמן מסביר שהאלוקות הצטמצמה בצמצומים רבים כדי שתוכל להופיע בתוך הגשמיות. זה מתאים לדברי הרב שאמיתת המציאות זאת ההכרה שכל המציאות זאת הסתעפות מן מקור החיים.

המושג הסתעפות מקביל למושג צמצום. תורת הסוד מרבה להעמיק כיצד העולם הגשמי נוצר מן האלוקות הרוחנית. הדבר המאפיין את ההבדל בין הצד הרוחני לצד הגשמי, הוא הצמצום. היינו ככל שהדבר יותר גשמי ממילא הוא עבר צמצום והסתעפות יותר גדולה. מתוך כך האדם מכיר כיצד בעומק בשורש המציאות ישנו שורש אלוקי אחדותי, אלא שבירידה, אותו אור מקבל 'לבושים' מקבל צינור הגורם גילוי חיצוני של העולם החומרי הגלוי.

הרב מכנה את השורש של הכל כמקור החיים, מקור החיים הוא השורש הרוחני המחיה את העולמות, וכך כותב הרמ"ק בספרו פרדס רימונים.

פרדס רימונים לרמ"ק (שער ג' פרק א')

- עוד נבדל המאציל מן הנאצלים כי חיותם תלויה בזולתם היינו במאציל המחיה אותם ... וא"ס ב"ה אינו צריך אל זולתו אלא הוא מקור החיים והחיים נמצאים ממנו עד שהוא חיות החיים ... הוא מקור האור אל כל שאר המאורות.

הרמ"ק במקור זה מסביר את מעלת המאציל, שהוא מקור החיות. הרמ"ק בפרק זה מרחיב ומבאר למה מקור החיים הוא נכלל בתוך הספירות, ועל פי יסוד זה מסביר הרמ"ק את מעלת הכתר, למה ספירת הכתר איננה כלולה בתוך עשר הספירות. לפי דברי הרמ"ק רואים שמקור החיים הוא מקביל לכתר המחיה את כל המציאות. לכן על הכתר ניתן להגיד 'אני ראשון ואני אחרון'. בסופו של דבר הכתר נמצא בשורש של הכל, מצד שני הוא מחיה את הכל, כולל הדבר הכי קטן והכי נמוך.

הרב בעולת ראייה כותב על מקור החיים כך.

עולת ראייה ח"א עמ' ב' חי.

- מקור החיים, אוצר שפעת החיים כולם, החיים המוחלטים, אשר אי אפשר לסמנם בשום סימון של חיים מורגלים. כל יסוד תיאור חיים בכל היצורים הוא רק התנוצצות חיה, המאירה על התוכן המת ומעוררת, אבל החיים המוחלטים, החיים שבכל מקום שהם פוגשים הם ממלאים הכל אור חיים, הם מיוחדים למלך חי ...

במקור זה הרב מבאר שמקור החיים הוא שורש כל כך עליון שאי אפשר לתת שום סימון למקור חיים זה. כל החיים מתנוצצים ונובעים ממקור חיים זה. אילולי התנוצצות של מקור החיים, כל המציאות נחשבת כמציאות מתה.

הרב כאן מתייחס למקור החיים והיש, ונראה שמקור החיים הוא הכתר, שהוא נמצא מעל המציאות. והיש היא ספירת החכמה, התחלת ההופעה האלוקית כמציאות. כנקודה קטנה שאי אפשר לתפוס⁷.

שכל מה שמתגלה בתור עולם והויה הוא רק כעין צל קלוש לגבי הישות הטהורה והאדירה שבמקור האלהי - כל המציאות כולה כשהיא מופיעה רק בצד הגלוי, הצד הגלוי מכונה בשם עולם, היינו לשון העלם. העולם הוא מעלים את הישות האלוקית המחיה אותו. העולם הוא מעין צל קלוש, העולם משמש סיכוי לאור האלוקי הגדול.

הכרת העולם החומרי ככיסוי וצל מבוארת גם בתניא בשער הייחוד והאמונה, וכך כותב בעל התניא.

⁷ ספירת הכתר נקראת אין, ואילו החכמה נחשבת יש. [והחכמה מאין תמצא.]

- והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות

במקור זה בעל התניא ממשיל את הארה הגדולה לשם הוי"ה. אור זה כל כך גדול ולכן כדי שנוכל לקלוט את האור צריך את הצמצום שיסתיר את האור. הצמצום הוא שם אלוקים, זה הטבע, מהות הטבע להסתיר על האור ולהעלים אותו, כדי שנוכל לקבל את הארתו.

עניין הצל הבא לידי ביטוי בעולם הזה, המסתיר את האלוקות, דבר זה מבואר גם בעולת ראייה, וכך כותב הרב.

עולת ראייה ח"ב עמ' עד יושב בסתר עליון, בצל שדי יתלונן.

- ההופעה האלהית באה אלינו מתוך המסתר העליון של אל מסתתר, אלהי ישראל מושיע. ... אבל מה שהוא יותר קרוב לנו, ונתפס כבר בכח השכלתנו, כשהיא מזדככת, היא הידיעה הבאה אחרי ההגבלה, אשר חקק צור עולמי-עד בעולמיו, המעשיים והאציליים, אחרי שפרש צל על האור האין-סופי, ואמר די לעולמיו העליונים, להיותם מתגלים בקו של מדה, ובשיעור האפשרי להיות מאירים להווייתו וברואיו וכל יצורי מעשהו לעד. משני האורות הללו יחד בהתמזגם יבאו לנו נגוהות, לרוממנו ולקדשנו. יושב בסתר, עליון, בצל שדי יתלונן.

הרב מבאר שכל התפיסה שלנו באלוקות יכולה להופיע רק בזכות הצל. בזכות המסך שהקב"ה צמצם את השפעתו לעולם, בזכות זה אנו יכולים לקבל את הארתו, וממילא גם להכיר את אלקותו⁸.

ונמצא שכל ההון המדעי של האדם יעלה ברוממות פאר גדלו רק כשיאצר ויחסן במקור הויתו, שהיא דעת ד' ועזו, הכרת הכל מצד מקור הכל - לאחר שהרב תיאר את היחס בין הדבר החול הגלוי, החיצוני, לבין הקודש הפנימי. כעת הרב מסיק מסקנות. ממילא כל ההון המדעי

⁸ דוגמא ליכולת להכיר את המציאות מתוך הצל מצאנו בגמ' במסכת עירובין דף מג. שם מתארת הגמ' שהאדם שרוצה לדעת את גובה האילן ואינו יכול לעלות על האילן. מה שיעשה ימדוד את הצל של עצמו, ואת הגובה של עצמו. מתוך כך ידע מה הפער בין הצל לגובה שלו. אח"כ ימדוד בקרקע את הצל, ועל ידי זה ידע מה היחס בין הצל לאילן עצמו. בעצם בשיטה הזאת על ידי הצל אנו יכולים להכיר את האילן. הטעות שיכולה להיות שהאדם יתבלבל ויחשוב שהעיקר הוא הצל, שהאדם ישכח שהמטרה היא דרך הצל להכיר את האילן. בדיוק כך גם המציאות של המדע. אם המדע שוכח את העיקר, אז יש התמקדות בצל. במקום שהצל יעזור לנו להכיר את המציאות האלוהית, אנו יכולים להתבלבל ולהפוך את המדע והטבע למציאות המסתירה לנו את האלוקות.

לאיכול להגיע אל פארו, אל השלמתו אילולי שהמדע יכיר שבשורשו נמצא הקודש. בשורש המדע צריך להכיר את דעת ה'. רק מתוך הכרת האור האלוקי המחיה המדע יוכל להתבסס בצורה נכונה. המדע צריך להכיר את האוצר, את המחסן, את השורש ממנו נובעת כל המציאות.

אז יתשרו כל ההדורים, מצד שרק אז, בהיות הגובה העליון של המדע מתגלה, יחש המדע נערך בטבעו - לאחר הכרת האלוקות הנמצאות בשורש המציאות, ממילא המדע שוב לא יסתור את האלוקות. הרב משתמש בלשון של יישוב ההדורים, כיון שמבחינה חיצונית הרבה פעמים נראה כאילו המדע סותר את התורה. עצם המחשבה שיש סתירה נובעת מחוסר ההבנה ששורש הכל הוא החיות האלוקית. ברגע שהמדע יכיר את השורש ממנו נובע הכל, אז שוב תהייה סתירה.

הרב בדבריו מסביר כיצד ליישב את הסתירה, הדרך ליישב להכיר את ה"יחסות" הקיימת בין המדע לבין האלוקות. היינו ההכרה שהמדע הוא בא לבטא רק את הצד החיצוני. יש כאן צורות שונות של הסתכלות. המדע של החול מבאר את המציאות בצורה הגלויה הניכרת, בצורה כזאת אפשר לחשוב שאין אלוקות. אומנם ברגע שהמדע יכיר שיש שורש פנימי, שורש שהוא מעין מחסן נסתר ממילא שוב לא יהיו סתירות. אפילו לא נטרח למצוא תשובות לשאלות, כיון שצורת ההסתכלות של המדע לעומת האלוקות, זאת צורת הסתכלות שונה. זאת צורה שאין צורך ליישב על הפער, כיון שזה כביכול חלקים שונים, המדע הוא רואה את הצד הגלוי, את הצל, ואילו האלוקות מסתכלת על השורש.

וכל זמן שהעולם מתגלה רק על ידי צלליו הכהים, שהם השערת הכרתו מצד צבעיו הבודדים והכרותיו החיצוניות, כלא נחשב - כשמבינים את הפער בין הצל לבין מקור האור ממילא מעולם הצל לא יכול לסתור את האור. משל לאדם שרואה דברים בחושך, מציאות כזאת היא מעולם לא יכולה להתווכח עם אדם שרואה את המציאות באור. בזמן של חושך הדברים נראים בצורה שאיננה נכונה. החושך מבלבל, לכן אין צורך להתמודד בסתירה בין המציאות הנראית בחושך למציאות הנראית בחושך. כל ההשערות של האדם בזמן של חושך הם בטלות לעומת המציאות המופיעה בזמן האור.

לעומת הקנין המדעי המוחלט, שהוא דעת ד', המתבלט ע"י דעת העולם בתור פועל ד', שאל זה נשואות הן עיני כל חי. וזה כל האדם, כל המצוי, כל המוכר והנודע - כשמכירים את השורש האלוקי המחיה את העולם, ממילא אפשר להגיע לקניין מדעי אמיתי. כשהמדע לא מכיר את השורש ממילא המדע נמצא רק בהשערות, המדע לא יכול להיות

באמת המוחלטת. דעת ד' היא האמת המוחלטת. דעת ד' היא נמצאת מעל כל המדעים, אבל היא יכולה להיכנס לתוך העולם הזה ולהשפיע בעולם, וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה עט.

- כמו שדעת ד' היא גבוהה מכל מדע, כך היא משתפלת להאיר בלב היותר קטן שבלבבות, והולכת ומאירה במדרגותיה בכל אנשי המעלה לפי ערכם. האפשרות של דעת ד', גם היא מזככת את כל העולם כולו, אף על פי שעדיין לא יצאה מן הכח אל הפועל.

יתרון המדע כשהוא מחובר אל דעת ה', בזה שמדע כזה מכיר שכל העולם כולו מבוסס על האלוקות. הכרה זאת מבינה שבאמת עיני כל חי נשואות אל האלוקות. כולם רוצים להתחבר אל האלוקות.

הרב מבאר שהקניין המדעי הזה, הוא מוחלט אבל הוא מתבלט כשהאדם יחקור את העולם בצורה כזאת. היינו בתפיסה החיצונית נראה כאילו מחקר העולם סותר את האלוקות. אבל הסתכלות נכונה מלמדת שבני האדם בשורשם רוצים את האלוקות, ממילא ככל שהאדם יעמיק בחקר הבריאה ממילא דעת ה' יותר תופיע.

וכל עמל העולם ועילווי מדרגותיו הוא מכונן רק כדי שיבא האור העליון של המדעיות להתגלות בשטף מקור אמתתו - הרב מבאר שהעולם מתקדם וצועד לקראת הכרת האור האלוקי העליון. כל התקדמות המדע היא הכנת כלי לקראת גילוי האור העליון האמיתי.

הקשר בין המדע לבין האלוקות, שדווקא מתוך המדע אפשר להכיר את המדע האלוקי, אנחנו רואים גם בדברי הרמב"ם במורה נבוכים, וכך כותב הרמב"ם

ספר מורה הנבוכים פתיחה

- ולא תגיע החכמה האלהית ההיא אלא אחר חכמת הטבע, כי חכמת הטבע מצרנית לחכמת האלהות, וקודמת לה בזמן הלמוד כמו שהתבאר למי שיעיין בזה. ולזה שם פתיחת ספרו יתברך במעשה בראשית אשר הוא חכמת הטבע כמו שבארנו.

וכל המוסר הכללי והפרטי, כל הטבת ארחות החיים, אורח הצדקה והישרות בחיי היחיד והכלליות, הכל תלוי הוא ועומד להגיע אל מכון תמותו, ע"י ההתודעות של ההכרה במקוריותה - הרב ממשיך לבאר את חשיבות הידיעה הזאת, עד כמה חשובה ההכרה של מקור החיים.

ההבנה הזאת משפיעה גם על המוסר. בצורה כזאת אנו מכירים כיצד כל הטבת חייו של האדם תלויה בהכרת מקור חייו של האדם.

מי שחושב ששורש חייו של האדם הוא רק דבר התלוי בטבע החומרי, ממילא השאיפות המוסריות שלו לא יהיו כל כך גבוהות. כמו כן הרצון להטיב יהיה רק להטיב עם האדם בצורה גשמית. בצורה כזאת הרצון לישרות ולצדקה מוגבל בגבול חומרי. לעומת זאת כשהאדם מכיר ששורש חייו הוא החיות האלוקית, ממילא האדם יבין שהאדם לא יכול לקבל מילוי בלי להכניס בשורש חייו אלוקות.

אפשר לראות דבר זה בצורה משמעותית בשאלה הפסיכולוגית של נתינת משמעות לחיים. יש פסיכולוגים הרוצים לתת משמעות חומרית לעולם, בצורה כזאת, הם לא יצליחו. ההכרה שישנה משמעות ושאיפות מוסריות עליונות, היא הכרה יסודית כדי שנוכל להטיב עם האדם. כשהאדם מכיר ששורש חייו הוא רוחני ממילא המוסר מקבל משמעות רוחנית העומד בפני עצמו. הרצון להטיב איננו תלוי בצורה החומרית של סידור האנושות, אלא אפשר להכניס לרצון המוסרי גם שאיפות של הטבה אלוקית.

שהיא הולכת ומתנשאת לפי אותה המדה שיחשף ההוד של אור החיים שבמקור הקודש, שהוא זוהר האמת, אור ד', מחולל כל - ככל שהמוסר והמדע יכירו את מקור החיים, ממילא אור ה' יזרח יותר על העולם ועל המוסר. הכרת אור החיים גורמת השלמה לשאיפות המוסריות של העולם. לכן תפקיד האדם לתת מקום להכנסת אור החיים, להכנסת הקודש לעולם. מתוך הכנסת אור ה' לעולם ממילא כל העולם יגיע אל 'מכון תמותו', אל השלמתו המוחלטת.

פסקה ג' טוב חכמת הקודש⁹

חכמת הקודש, בטהרה ובאמתתה, כשהיא מתגלה בעולם, היא מחיה את הכל. היא אינה צוררת שום מדע ושום גודל ושיגוב, גבורה והוד, רק היא מעטרת את הכל בשאיפת צדקה, בטובה וענותנותה. כל שאיפות הצדק בכל צדדיהן בעולם הכללי, ובאדם הפרטי, מוצאות הן על ידה את מבואן האמיתי, והן נעזרות על ידה להתגשמותם של מפעליהן בפועל ובחיים.

וכל הכונות הטובות, הכלולות מרזי קודש, בתורה, בתפלה, ובמצות, הכל יחד, וכל פרטיותן, הנן שבילים לגלות על ידם את אותו האור העליון של חכמת הקודש, כדי להביא את ההופעות הקדושה הזאת בעולם, להשביע לכל חי רצון, בחיי שעה ובחיי עולם.

נושא הפסקה- חכמת הקודש איננה נוגדת את העולם, אלא היא מחיה ומעטרת את כל המציאות, וכל ענייני הקדושה הם שבילין לגילוי חכמת הקודש.

ביאור הפסקה-

חכמת הקודש, בטהרה ובאמתתה, כשהיא מתגלה בעולם, היא מחיה את הכל - הרב חוזר בפסקה זאת ומבאר את מעלת חכמת הקודש. הרב חוזר ומדגיש שכאן מדובר על חכמת הקודש בצורה הנקיה, בצורה נקיה של טהרה ואמיתות. משמעות המילה טהרה מבטאת שיש כאן מציאות נקיה, ללא ערבוב. כמו כן אמתתה מבטאת שאנו קולטים את חכמת הקודש בצורה הנכונה.

חכמת הקודש זאת חכמה פנימית שמלאה במשלים, כמו רוב חכמת הקבלה, נראה שהרב מדגיש שכשהאדם מכיר את חכמת הקודש באמתתה, היינו הכרת הנמשל, ולא רק הכרת המשל. ההכרה הזאת כשהיא נמצאת בצורה אמיתית אז החכמה הזאת היא באמת מחיה את כל העולם. האדם בהתבוננות כזאת יכול באמת להבין כיצד החכמה הזאת היא השורש של כל המציאות כולה.

⁹ מקור הפסקה, איננו מופיע בשמונה קבצים, הרב הנזיר כתב שמקור הפסקה הוא מקובץ חדש.

היא אינה צוררת שום מדע ושום גודל ושיגוב, גבורה והוד, רק היא מעטרת את הכל בשאיפת צדקה, בטובה וענותנותה - התפיסה הפשוטה שככל שהאדם יעמיק בקודש, ככל שהאדם יעסוק בעניינים רוחניים, ממילא הוא יסתכל על הסביבה, על המדע בצורה מצמצמת. בצורה שכביכול הקודש ייהפך להיות כצורך, היינו כמצמצם את המדע.

חכמת הקודש באמת לא מתנגדת לגודל והשגוב הקיים במדע, החכמה הזאת היא לא תתנגד לגבורה והוד המתגלים בעולם כולו. יש החושבים שעניינו של הצדיק להיות חלש, שיטה כזאת חושבת שהגבורה והיכולת להיות בעל מלחמה זה דבר שלילי. כמו כן יש הסוברים שההוד, הוא הכח המבטא את היופי סותר את הקדושה. לשיטתם מי שהולך עם היופי מתרחק מן הקדושה.

הרב מציג כאן שיטה הפוכה, לשי' הרב חכמת הקודש מצטרפת אל כל התכונות של גודל שגוב גבורה והוד, אלא שהצירוף נעשה בצורה של כתר העומד מעל הכל. היינו היא תיהפך להיות מעין כתר.

הכתר מזכיר את מה שמצאנו בפיוט אשת חיל, 'שקר החן והבל היופי, יראת ה' היא תתהלל', מקובל להסביר ברגע שיש יראת ה' ממילא היא יכולה להתהלל ביופי עצמו. כשיש יראת ה' כשיש חכמת ה', ממילא כל ענייני היופי וההוד יכולים לקבל משמעות.

הרב בשיטתו נוקט שהקדושה איננה נוגדת את הטבע, וכך כותב הרב. **אורות התחיה כח.**

- הקדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל, והשכינה שירדה בגלות עם ישראל הוא הכשרון להעמיד קדושה בנגוד לטבע. אבל הקדושה הלוחמת נגד הטבע אינה קדושה שלמה, צריכה היא להיות בלועה בתמציתה העליונה בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמה, שהוא יסוד תקון עולם כולו וביסומו הגמור, והקודש שבגולה יחובר אל קודש הארץ ...

במקור זה הרב מסביר שהקדושה של ארץ ישראל מכירה שהטבע איננו נוגד את הקדושה, אפשר לחבר בין הטבע לבין הקדושה. בצורה כזאת אין סיבה שחכמת הקודש תצרור את המדע את ההוד ואת הגבורה.

העטרה שחכמת הקודש מביאה היא כוללת בתוכה צדק, טוב וענווה. הרב הנזיר הסביר שהצדק הוא מבטא את המוסר הכללי. המוסר המוחלט שצריך להיות הצדק כך. הטוב מבטא את תכלית המוסר, זה מה שפותח ה'מסילת ישרים', 'שידע מה חובתו בעולמו ... שהאדם לא נברא אלא

להתענג על ה', היינו שהאדם ישאף אל הטוב. ומעל זה נמצאת הענוה, זאת התכונה היהודית. זאת מעלה המיוחדת אצל עם ישראל.

כל שאיפות הצדק בכל צדדיהן בעולם הכללי, ובאדם הפרטי, מוצאות הן על ידה את מבואן האמיתי, והן נעזרות על ידה להתגשמותם של מפעליהן בפועל ובחיים - לפי יסוד זה מתברר שכל השאיפות הקיימות בעולם, כל השאיפות המוסריות נובעות מן חכמת הקודש. השאיפות האלה יכולות להופיע בעולם כולו, או באדם הפרטי. המקור המבוא ממנו נובע הצדק הוא נולד מן חכמת הקודש. אומנם הרב מוסיף לא רק שחכמת הקודש היא המבוא לאותם שאיפות, אלא אותם שאיפות משתמשות בחכמת הקודש גם בפועל, היינו חכמת הקודש עוזרת לגילוי מעשי של השאיפות.

לכן מובן מה שמצאנו שהרב בספרו שכתב על המוסר, בספר מוסר אביך, הרב מתעסק בחשיבות להכרת הצד האלוקי, וכך כותב הרב בתחילת מוסר אביך.

מוסר אביך מעין הקדמה א'

- אלה המה סדרי הדברים שעליהם ראוי לסדר עיוניו להועיל לעצמו ולזולתו: א' אמתת גדר האמונה ... ב' באמתת הבורא יתעלה ... ה' אמיתת חכמת הקבלה.

נראה שכל דברים אלו מבטאים מימד מסויים מחכמת הקודש. אי אפשר להביא לידי ביטוי את שאיפות הצדק, את השאיפות המוסריות בלי להקדים את הכרת האלוקות, והכרת חכמת הקבלה.

וכל הכוונות הטובות, הכלולות מרזי קודש, בתורה, בתפלה, ובמצות, הכל יחד, וכל פרטיותן, הן שבילים לגלות על ידם את אותו האור העליון של חכמת הקודש - בתחילת הפסקה הרב ביאר כיצד הטבע, המדע והמוסר החילוני הוא כביכול מבוסס על חכמת הקודש. הרב ביאר כיצד חכמה הקודש לא מתנגדת לעניינים אלה. כעת הרב עובר להתעסק בעניינים שהם בעצמם קדושים. התורה התפילה והמצוות, הרב מבאר שעל עניינים אלה נחשבים כעזרים דרכם האדם יוכל להגיע אל חכמת הקודש. אומנם הרב מדגיש כאן לא את הצד המעשי של ענייני קדושה אלה, אלא את כל הכוונות הטובות העומדות מאחורי עניינים אלו. אם אדם רוצה לפתח את חכמת הקודש בזכות התורה והמצוות, האדם צריך לעמול ולנסות להגיע לשורש הכוונות הטובות העומדות מאחורי כל עניינים אלו.

הרב מבאר שכל כוונה פרטית הנמצאת בתורה תפילה או במצוות היא נחשבת מעין שביל פרטי להוביל את האדם לעומק העליון הכולל של חכמת הקודש. בסופו של דבר חכמת הקודש היא נמצאת מעל כל השבילים הפרטיים. חכמת הקודש מביאה לעולם אור עליון העומד מעל כל הצדדים הפרטיים.

כדי להביא את ההופעות הקדושה הזאת בעולם, להשביע לכל חי רצון, בחיי שעה ובחיי עולם - מטרת חכמת הקודש להביא את הופעת הקדושה לעולם. חכמת הקודש יכולה להזין ולהשביע את העולם כולו. לפי יסוד זה ניתן להבין את מה שהרב כתב בתחילת הפסקה, חכמת הקודש לא צוררת את המדע, להיפך חכמת הקודש מזינה את כל המציאות כולה.

הרב מסביר כיצד חכמת הקודש היא מקיימת את לשון הפסוק בתהילים,

תהלים פרק קמה פסוק טז

- פִּוְתַח אֶת־יְדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן :

בזוהר מבואר שעיקר השפע תלוי בקיום בעתיקא קדישא וכך מבואר בזוהר.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת בשלח דף סב עמוד א

- וכדין כתיב פותח את ידך וגו' מאי רצון ההוא רצון דאשתכח מעתיקא קדישא ונפק מניה רצון לאשתכחא מזוני לכלא.

נראה שהכוונה כאן למקור עליון, שהוא כלפינו בא לידי ביטוי בצורה של חכמת הקודש המחיה את כל המציאות.

הרב מתבטא בלשון של חיי עולם וחיי שעה, לשון זה מקומו בגמ' במסכת שבת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

- חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, אמר : מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה

בגמ' מבואר שרשב"י ובנו יצאו מן המערה, הם רואים אנשים שבמקום לעשות בחיי עולם, היינו בתורה ומצוות עוסקים בחיי שעה. היינו פרנסה וכדומה¹⁰. אומנם הרב נוקט כמו המסקנה של הגמ' שם במסכת שבת, אין איסור לעסוק בחיי שעה. להיפך, בהמשך הסיפור אנו רואים כיצד אפשר

¹⁰ כך כתב רש"י במסכת ביצה -
רש"י מסכת ביצה דף טו עמוד ב'
- חיי שעה - סעודה.

לקדש גם את חיי השעה. אם כן חכמת הקודש מזינה ומחיה את כל המציאות, כולל חיי השעה.

פסקה ד' האמת הנתבעת מכל¹¹

כל מה שהאמת היא יותר גבוהה היא יותר פשוטה, ויותר נחוצה לכל. צרות הלב של האדם עלולה היא לנסות לנתח את האמת לחלקים, להקטין אותה. מתירא הוא מפני גדלה, וחושב שבהקטנתה תהיה יותר פפולרית. יותר שוה לכל נפש, ובאמת בזה הוא מכביד יותר, ומונע מהכל את היותר נחוץ לו.

האמת האחרונה, האמת האלהית נתבעת בחזקה מכל, ודוקא בכל אמתה, ברום גובה אורה, במלא האמת שלה, ודוקא בשביל כך היא ראויה לכל, לכל בשר, לכל יצור, לכל פועל.

והמדע הבחירתי והרצוני של האדם עומד הוא על מרכזו, ומוכרח הוא, אחרי עמלו הגדול לנתח את האמת, לקצרה, כדי להקטינה ולעשותה מוכשרה לרבים, - לשוב אל גדלה וטהרתה. וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו, ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

אשרינו מה טוב חלקנו, שבשביל השבת האמת הגדולה והפשוטה בעולם, שבה חיי כל נשמה תלויים, וחידוש אור העולם ומלואו שלובים, נבחרנו אנו. ויש לנו זה הכשרון בעצמיותנו הפרטית והכללית, בתואר תולדתנו, בטבע בשרנו, במזג ארצנו, בנשמת אבותינו הגדולים. לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם, ואנכי נטעתיך שורק כלו זרע אמת.

נושא הפסקה- עם ישראל תפקידו להביא את האמת הגבוהה והפשוטה לכל העולם.

ביאור הפסקה-

כל מה שהאמת היא יותר גבוהה היא יותר פשוטה, ויותר נחוצה לכל - לאחר שבפסקאות הקודמות הרב ביאר כיצד חכמת הקודש כוללת בתוכה את כל המציאות, כעת הרב מבאר על מעלת האמת הגבוהה. נראה שהרב נקט שהאמת הגבוהה היא נמצאת כחלק מחכמת הקודש.

הרב מבאר שהאמת היא פשוטה דווקא הדברים הגבוהים הם פשוטים. מצאנו דוגמא כזאת כשהאדם לומד תורה. לפעמים האדם חושב על סברא

¹¹ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ה' פסקה טו'.

או תירוץ, האדם יכול לעמול ולהסתבך, ופתאום מבריק איזה תירוץ שלאחר שאומרים את התירוץ, התירוץ נראה כל כך פשוט. ככל שהתירוץ יהיה יותר פשוט הדבר מוכיח שהסברא היא אמיתית. כיון שהאמת תוספת את הנקודה הפשוטה והפנימית של המציאות. כל ההרחבות הם מעין חסרון, וחוסר יכולת להכיר את האמת הגבוהה.

זה מה שידוע לגבי סברות של 'ראשונים' בסוגיא, הרבה פעמים ראשונים אומרים סברות בסוגיא בקצרה, אח"כ האחרונים עמלים להרחיב ולהסביר את הדברים שלהם. אומנם כיון שהראשונים הכירו את האמת בגובהה, ממילא הדברים שהם אמרו הם היו דברים מבוררים. כיון שהדברים היו מבוררים ממילא האמת הייתה ברורה ופשוטה. כל הסיבוכ של הפרשנים האחרונים נובע מחוסר יכולת לעלות לאותה אמת גבוהה¹².

אפשר להסביר בצורה נוספת את דברי הרב לגבי האמת הפשוטה, כוונת הרב שהאמת היא אחדותית¹³. היינו אמת היא מתרצת בבת אחת הרבה תופעות והרבה קושיות. כדי להוכיח שתירוץ הוא נכון, אנו יכולים לראות שהתירוץ הזה מתרץ בבת אחת הרבה קושיות. היינו יש כאן מעין פשיטות שעונה בבת אחת על כל החלקים, פשיטות בלי מורכבות ובלי סיבוכ. [הבנה זאת של האמת מתאימה למה שהרב יסביר בהמשך שזה חלק מן החידוש של עם ישראל שהוא מכריז על אחדות ה'].

היינו באמת אין אפשרויות שונות. כשהאדם מסתבך בחייו הוא מתחיל להביא גוונים שונים של שקר, בשונה מן האמת שהיא אחדותית ופשוטה. יסוד זה מופיע בליקוטי מוהר"ן וכך כותב ר' נחמן.

הרב מדגיש שהאמת הפשוטה היא נחוצה, הטעם משום שהאמת היא נעלמת. השקר הוא תופס מקום יותר מרכזי בעולם. זה מה שהגמ' במסכת שבת מבארת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קד עמוד א

- שיקרא - שכית, קושטא - לא שכית

¹² יש שמסבירים שזה ההבדל בין התלמוד בבלי שהוא מלא פלפולים, לבין התלמוד ירושלמי שהוא מביא את הדברים בצורה פשוטה וברורה בלי פלפולים ושאלות. כיון שאצל הירושלמי האמת מופיע בבהירות יותר ברורה. ¹³ אומנם אפשר שהכוונה שהאמת היא אחדותית, היינו יש רק אמת אחת. לעומת השקר שהוא מלא סיבוכים ומלא אפשרויות שונות. וכך מובא בליקוטי מוהר"ן.

ליקוטי מוהר"ן תורה סו

- כי העיקר האמת אינו רק אחד, דהיינו להתפלל באמת לאמיתו בשביל השם יתברך לבדו. אבל זה האמת של שקר הוא הרבה מאוד, כי יש בזה כמה גוונים, וכמה מיני אמת שמוצא לעצמו לחפות על השקר.

במקור זה ר' נחמן מסביר שאמת לאמיתה היא אחת. הבעיה היא כשהאדם מתחיל להכניס לתוך האמת דברים נוספים. זאת אמת שאיננה לאמיתה, לכן היא אמת של שקר. בצורה כזאת האדם עושה את פעולותיו בגלל סיבות ותירוצים שונים של שקר. כיון שהדבר מבוסס על שקר יש כאן צדדים שונים. השקר הוא יכול להיות בגוונים אין מספר, כיון שיש את כל האפשרויות לשקר, בשונה מן האמת שהיא רק אחת. אחת פשוטה וישרה.

התיקון של העולם ייווצר ברגע שהאמת הנחוצה תופיע בעולם. זה מה שהגמי' אומרת שלקראת הגאולה האמת תהייה נעדרת¹⁴, לכן התיקון יהיה להביא את האמת.

צרות הלב של האדם עלולה היא לנסות לנתח את האמת לחלקים, להקטין אותה - הרב מבאר שישנם אנשים הסוברים שאת האמת הגדולה אי אפשר להגיד ולגלות במציאות. בצורה כזאת אנשים חושבים שצריך לנתח או להקטין את האמת. כיון שהאמת היא מוחלטת, לכן אנשים מוצאים דרך להקטנת האמת. הם עושים את זה בצורה של ניתוח, היינו הם כביכול מחלקים את האמת לחלקים, בצורה כזאת האדם לא יכול להכיר את התמונה הגדולה. כלוקחים את האמת ומחלקים אותה לחלקים ממילא האמת הופכת להיות מעין שקר. זאת צורה לא נכונה, של המציאות¹⁵. מצאנו דברים כאלה בתקשורת, אפשר לקחת חלקים שונים של אמת גדולה ולהוציא אותם מהקשרם. להראות כביכול את האמת בצורה מנותחת שאינה מופיע במקום הנכון.

דרך נוספת שאנשים מתמודדים עם האמת, הוא בצורה שהאדם מקטין את האמת. היינו האדם פועל להראות כאילו האמת לא כל כך מרכזית. היינו הם מראים כאילו האמת היא רק נקודה קטנה במציאות. כשלוקחים דברי אמת ומניחים אותם בצדדים של המציאות, ממילא האמת לא מתגלית בצורתה הנכונה.

לדוגמא מצאנו אמת גדולה של חיי נישואים. האמת הגדולה שבת זוג של האדם היא כבר משורש יצירתו של האדם שייכת לשורש נשמתו של האדם. זאת אמת גדולה. הבעיה שאנשים לוקחים את האמת הזאת ויכולים להקטין אותה. אפשר לקחת את האמת המרוממת הזאת, ולהניח אותה כאילו זה רק מעין אגדתא שאין לה משמעות מחייבת. אפשר לקחת את האמת ולהשאיר אותה בהקטנתה כאילו זה רק עניין רוחני שאין לו משמעות מעשית. זאת התמודדות שאיננה נכונה, זאת התמודדות שגורמת שהאדם לא תוכל להופיע ולהשפיע בצורה הנכונה.

¹⁴ משנה מסכת סוטה פרק ט משנה טו

- בעקבות משיחא ... והאמת תהא נעדרת

¹⁵ הרב בשמונה קבצים מתאר ניתוח של אמת שהוא יוצר את אי הכרת האמת, וכך כותב הרב. קובץ א' פסקה תקל.

- אין האמת מתגלה לאדם קטעים קטעים, אלא על ידי הופעה כללית בבת אחת. וכל טורח הלימוד של הקטעים, הוא בא להכשיר את האדם להופעה כללית זו.

אומנם בפסקה זאת הרב מסיים בנימה אופטימית שבסופו של דבר מתוך הקטעים האדם יוכל לעלות למקום בו המציאות השלמה יכולה להופיע.

הרב מסביר שהסיבה שאנשים רוצים להקטין את האמת, משום שהלב של אותם אנשים הוא לב צר וקטן. מי שהשקפת עולמו קטנה ממילא כשהוא פוגש אמת גדולה ומחייבת, הוא מנסה להתחמק מן אותה אמת.

מתירא הוא מפני גדלה, וחושב שבהקטנתה תהיה יותר פפולרית. יותר שוה לכל נפש, ובאמת בזה הוא מכביד יותר, ומונע מהכל את היותר נחוץ לו - הרב ממשיך לבאר מה הסיבה שאנשים רוצים להקטין את האמת. יש החוששים להגיד את האמת משום שהאמת היא כביכול לא 'פוליטי קונקרטי'. כמו שהרב כותב אנשים חוששים להגיד דברים שהם לא פופולריים.

אנשים חושבים שצריך לקחת את האמת ולהוריד אותה אל המציאות. הם חושבים שההקטנה היא לטובת האנשים. בצורה כזאת הטענה היא לקחת את האמת ולהוריד את האמת למציאות, בצורה כזאת האדם מתקטן. בצורה כזאת העולם כבר לא שומע את האמת הגדולה. כיון שכל העולם כולו פועל בצורה של הקטנה ממילא האמת עוד יותר נעדרת. בצורה כזאת העולם מרגיש כבדות כיון שהעולם מרגיש בלבול.

אפשר לראות את שאלת האדם בצד הפוליטי, ביחסנו לארץ ישראל. יש הסוברים שצריך להסביר על מעלת ארץ ישראל בגלל סיבות ביטחוניות, הטענה של אותם אנשים שזה דבר שאנשים יכולים להבין. הטענה שזה דבר יותר פופולרי, זה דבר יותר נשמע. לעומת זאת הרב כאן מסביר שיש בזה חסרון, כיון שבצורה כזאת האמת נעלמת והעולם לא מקבל את הגובה והאידיאל שהוא צריך לשמוע. לפי דברי הרב כאן אנו צריכים להגיד את האמת שאנו בארץ ישראל בזכות התנ"ך, בזכות מה שהקב"ה הוריש לנו את הארץ כולה. ההקטנה בסופו של דבר יוצרת הכבדה וסיבוך. כמו שהבאנו לעיל כשמקטינים אז צריך לעבור מסיבה חיצונית אחת לסיבה חיצונית אחרת. בצורה כזאת תמיד צריך לעבור כביכול מהקטנה להקטנה, משקר אחד לשקר אחר.

הפחד מן האמת אפשר שזה מה שמפחיד היום הרבה אנשים. לכן יש תופעה כללית בעולם שטוענת שאין אמת מוחלטת. כיון שאמת ברורה היא מחייבת את האדם. לכן הרבה אנשים מנסים לברוח מן האמת ומסבירים הסברים חלקיים.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הסיבוכים הנוצרים בהתרחקות מן האמת, וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה רפז.

- כמה פעמים מזדמן בעולם, שהדרכים שהאמת נודעת על ידם, הם עצמם אינם מתאימים להאמת, ודוקא הם הנם מובילים אל האמת.

והרוצה להגביר את האמת בהדרכים, מאבד הוא את האמת העצמית בעצמה, והיא נשארת רחוק ממנו, ונמצא שאמת כזאת המאבדת את האמת, הרי היא השקר היותר מוחלט.

במקור זה הרב מבאר כיצד יכול להיות מצב בו ישנה אמת, אלא שהדרך לגילוי האמת עובר בדרכים שהם לא כל כך מתאימים לאמת. בצורה כזאת האמת יותר נעלמת. בצורה כזאת יש קושי לגילוי האמת.

האמת האחרונה, האמת האלהית נתבעת בחזקה מכל, ודוקא בכל אמתה, ברום גובה אורה, במלא האמת שלה - הרב מבאר שהאמת המוחלטת, האמת האחרונה היא נתבעת מכל המציאות. כל המציאות רוצה לקבל את האמת בצורה העליונה. אנשים רוצים לקבל את האמת בגובה וברוחב שלה.

הרב מסביר שהאמת המוחלטת היא האמת האלוקית, זה מה שכותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה נה.

- הרעיון שכל ההויה כולה היא רק ענין האלהות, ואין עוד דבר לגמרי מבלעדי ד', הוא מענג את הלב מאד. והתענוג הרוחני שהרעיון הזה מסבב, הוא המופת על צד האמת המתבטא על ידו.

הרב מבאר שהכרת האמת שכל ההויה היא סובבת על האלוקות, זאת אמת שמענגת את הלב. זאת אמת שהמציאות כולה רוצה להגיע אליה.

ודוקא בשביל כך היא ראויה לכל, לכל בשר, לכל יצור, לכל פועל - כיון שהאמת הזאת עומדת ביסוד על המציאות ממילא היא נמצאת בכל היצורים. וכך מסביר הרב בעין איה.

עין איה שבת פרק יב' פסקה לב'.

- ... האמת היא היסוד של החיים השלמים, החיים המקיפים את כל ומלאים את הכל, הנובעים מאור צור העולמים הכל יכול וכוללם יחד. ובשביל כך שקר מקרבן מיליה, אין שום צורך להקפה כללית לתכונתה ולמטרתה השקרית. להיפך, ההקפה היא מאבדת ומכלה אותה מן העולם. אמת מרחקן מיליה, רק ע"י ההופעה המאירה של ראשית תוך ואחרית, אל"ף בראש, מ"ם בתוך, תי"ו בסוף, מתגלה האמת. ובעולם המפורד, האפל, שכל כך מחשכים רבים מצויים בו, שיקרא שכיח, קושטא לא שכיח.

הרב במקור זה מסביר את דברי הגמ' שמסבירה את ההבדל בין אמת לשקר, וכך כותבת הגמ' במסכת שבת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קד עמוד א

- שי"ן - שקר, תי"ו - אמת. מאי טעמא שקר מקרבן מיליה, אמת מרחקא מיליה? שיקרא - שכית, קושטא - לא שכית.

הגמרא מסבירה שאותיות שקר הם סמוכות זו לזו, כיון שהשקר מאד מצוי. מצד שני האמת היא מסמלת את האותיות הראשונות האחרונים והאמצעיות של המציאות. האמת היא יותר רחוקה ויותר נעדרת. אומנם הרב מעמיק ומסביר שהיתרון של האמת שהיא כוללת את כל המציאות כולה. לכן אפשר לראות את האמת בכל בשר ובכל היצורים. בכל הדרגות ישנה אמת מוחלטת.

והמדע הבחירתי והרצוני של האדם עומד הוא על מרכזו, ומוכרח הוא, אחרי עמלו הגדול לנתח את האמת, לקצרה, כדי להקטינה ולעשותה מוכשרה לרבים, - לשוב אל גדלה וטהרתה¹⁶ - כאן הרב חוזר ופונה אל האדם. הכרת האדם היא נובעת מן הבחירה של האדם, וכן מן רצונו של האדם. המדע כולו מבין שמרכז הרצון והבחירה של האדם תוביל את האדם להכיר את האמת בגודל ובטוהר הנקי שלה.

אומנם הדרך להגיע לאמת מורכבת. האדם עובר מסלול ועמל גדול, בתוך עמלו האדם משתמש בהקטנה וניתוח של האמת¹⁷. האדם מנסה להוריד את העולם למציאות, כדי להפוך את האמת לדבר הנשמע לרבים. אומנם הרב מוכיח שבסוף האדם יאלץ להכיר ולחזור אל האמת הגדולה.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הפער בין היכולת לחזור אל האמת הגדולה, וכך כותב הרב.

קובץ ד' פסקה קה.

- **המרחב הגדול של האמת ממעל, מכוון הוא אל הצדק מתחת, וכל חלק מחלקי האמת יש לו חלק מיוחד מחלקי הצדק, שהוא מחיה אותו ומשפיע עליו. זהו אמנם רק כפי החזיון של האספקלריא**

¹⁶ דברי הרב קצת מורכבים מבחינה תחבירית. יש כאן מעין מאמר מוסגר. המילים 'אחרי עמלו הגדול ... ולעשותה מוכשרה לרבים', זה מעין מאמר מוסגר בכללות המשפט. כללות משפט בא להגיד שבאדם מכיר את הצורך להגיע אל האמת המוחלטת.

¹⁷ ראוי לציין שהרבה פעמים זה התהליך של המדע, עיקר עבודתו של המדע הוא לנתח לחלק ולמצוא את הפרטים. מצד שני גם המדע מכיר שככל שהסברת העניין תהיה בצורה יותר כללית, ממילא יוכח שזה דבר יותר אמיתי. לכן כח המשיכה זאת תאוריה מאד אמיתית כיון שהיא כוללת הרבה בתוכה, וכן תורת היחסות וכדומה, זאת תאוריה כללית המסבירה את כל הייקום כולו. אם כן מתוך הניתוח וההקטנה העולם צועד להכיר את הכלליות הגדולה.

וכבר הבאנו בהערה הקודמת פסקה המתארת שמתוך הקטעים אנו יכולים להגיע אל ההופעה הכללית.

**המלוכלכת, אבל באספקלריא המצוחצחת הצדק והאמת תאומים
הם שלא יתפרדו כלל.**

במקור זה הרב מבאר את הפער בין הצדק התחתון לבין האמת המוחלטת. אומנם הפער נוצר בעקבות ההסתכלות המצומצמת של האדם בעולם. השאיפה ליצור מציאות בו הפער בין הצדק לאמת לא יהיה קיים. מציאות בה כל דבר צודק הוא מיד הופך להיות אמיתי. זאת האמת המוחלטת אליה העולם שואף.

**וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר
כל אשר נשמה באפו, ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה -**
כאן הרב מניח מה כוללת שאיפת האמת. הרב מבאר שהאמת היא ההכרה שהקב"ה הוא פעל הכל. שכולם הם יציריו של הקב"ה. מתוך הכרה הזאת אנו מכירים שבכל המציאות כולה יש נקודה אלוקית המחיה את המציאות.

הרב משתמש בלשון התפילה שאנו אומרים בראש השנה. ראש השנה מבטא את נקודת הדין והאמת של כל השנה כולה. בזמן הזה אנו מבקשים על גילוי מלכות ה' בכל המציאות. גילוי מלכות ה' בכל המציאות היא עצמה בקשת האמת.

**אשרינו מה טוב חלקנו, שבשביל השבת האמת הגדולה
והפשוטה בעולם, שבה חיי כל נשמה תלויים, וחידוש אור העולם
ומלואו שלובים, נבחרנו אנו -** כאן הרב מבאר את תפקידו ומעלתו של עם ישראל. אנו נבחרנו לגלות את האמת הזאת לעולם. כדי להדגיש עד כמה אנו מיוחדים בתפקיד זה הרב משתמש בלשון שאנו אומרים בתחילת תפילת שחרית, וזה לשון התפילה.

תפילת שחרית.

- אשרינו! מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו!,"
אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ואומרים שמע ישראל

הקישור לתפילת שחרית הוא לא במקרי. הרי לשון זה הוא הקדמה לאמירת קריאת שמע בקרבנות. קריאת שמע כל עניינה הוא להכריז על אחדות ה', לקבל עולם מלכות שמים. זה בדיוק מה שאנו מודים ומכריזים שזה התפקיד שבשבילו באנו לעולם.

עם ישראל מביא לעולם את ההכרה שכל הנשמות, כל חידוש העולם, חיי העולם הוא מנקודת האלוקות המחיה את העולם. זה מה שאנו מכריזים בקריאת שמע.

זה מה שאנו אומרים בברכות התורה, 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, תורת אמת'¹⁸. מתוך הבחירה שהקב"ה בחר בנו קיבלנו את התורה, שהיא תורת אמת. היא נקודת האמת של כל העולם כולו.

ההכרה שתפקידנו לגלות את אחדות ה', לגלות את האמת, מופיעה גם בעין איה, וכך כותב הרב.

עין איה שבת פרק א' פסקה כ

- ... כי כל מגמתם ותעודתם של ישראל היא ללמד סוד אחדות ד' בעולם, להודיע שהוא "עושה שלום ובורא רע".

ויש לנו זה הכשרון בעצמיותנו הפרטית והכללית, בתואר תולדתנו, בטבע בשרנו, במזג ארצנו - הרב מבאר שהבחירה הזאת, היכולת להביא את האמת לעולם, זאת לא בחירה כללית. זאת בחירה הבאה לידי ביטוי בצורה ממשית אצל כל יחיד ויחיד. מצד אחד כל פרט יכול לגלות את האמת הזאת, מצד שני גם כלליות האומה ישראלית תפקידה לגלות את האמת הזאת.

הרב מבאר ששורש האמת הזאת נמצאת בתולדה שלנו, משמעות הדבר שכביכול ה'גנים' הישראלים הם 'גנים' שמביאים את האמת הזאת לידי גילוי. האמת הזאת לא מופיע רק בצד הרוחני שלנו, היא יכולה להופיע גם בחיי הבשר שלנו. גם במציאות החומרית. כמו כן היא תופיע גם במזג של ארצנו. ארץ ישראל היא המקום הנכון בו אפשר לגלות את האמת הזאת. אפשר שזה הסיבה שבארץ ישראל יש מעין מיזוג של כל האקלימים, ארץ ישראל היא נמצאת במרכז שלש יבשות, כיון שאנו מאחדים כוחות שונים. מגלים את האמת האחדותית.

בנשמת אבותינו הגדולים - המקור ממנו אנו יונקים את האמת הזאת מתחיל כבר אצל אבותינו הקדושים. הם הנחילו לנו את האמת האלוקית הזאת. כמו כן אפשר שהדגש על האבות, כיון שאנו אומה שנוצרו מאבות משותפים, היינו יש בעם ישראל אחדות גדולה בעצם יצירתו כעם.

לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם, ואנכי נטעתיך שורק כלו זרע אמת - הרב מסיים את הפסקה בלשון הפסוק, המופיע בתהילים וכך מובא בפסוק.

תהלים פרק טז פסוק ג

¹⁸ יש הגורסים בלי הלשון תורת אמת. בכל מקרה וודאי שבזכות בחירתנו לעם הנבחר קיבלנו את התורה, שהתורה היא תורת אמת.

- לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפציכם :

המשנה במסכת אבות מסבירה שהפסוק הזה מדבר על עם ישראל, וכך מובא במשנה באבות.

משנה מסכת אבות פרק ו

- ישראל קנין אחד מנין דכתיב + שמות ט"ו + עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קניית ואומר + תהלים ט"ז + לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפציכם

עם ישראל יש לו כח אדיר לגילוי האמת, הם באים לארץ בשביל לגלות גודל זה. וממילא סיום הפסקה הוא השאיפה שאנו הגענו לארץ בשביל לגלות את האמת.

ירמיהו פרק ב פסוק כא

- ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סוּרְיָה הַגֶּפֶן נִכְרִיָּה : נטעת עם ישראל בעולם היא בשביל לגלות את האמת. אנו בטבע שלנו, בזרע שלנו הוא שורש וזרע שמבוסס על האמת.

הזהר מבאר את הפסוק בזה בקישור אל התורה, ובקישור אל מעלת האבות, אל יעקב, וכך מובא בזהר.

זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אחרי מות דף עג עמוד ב

- בריך רחמנא דפריש לישראל בנוי רשימין ברשימא קדישא, מנייהו, ומזוהמא דלהון, עלייהו כתיב (ירמיה ב) ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת, ובגיני כך (מיכה ז) תתן אמת ליעקב ולא לאחרא תורת אמת לזרע אמת.

פסקה ה' הקריאה לסודיות¹⁹

כשמגיע האיש היחיד, וכן הדור, לאותו המצב שהופעתו הרוחנית כבר קרואה היא לפעולתה, אז אי אפשר לו להיות משביע את צמאונו ההכרחי בכל תוכן מוגבל, אם לא יהיה אותו התוכן בעצמו מוסר אותו אל תוכן רחב חפשי, שבו ירגיש את השיגוב הגדול שבשורש נטית נשמתו ממקור החיים שלה. ומתוך כך רזי עולם, רזי תורה, סוד ד', הולכים ונתבעים מן הדור.

והעקשנות הגורמת למצא בצד הגלוי את כל הסיפוק הרוחני היא מדלדלת את הכח, מפזרת את הרוחות, ומובילה את התשוקה הסוערת למקום אשר תמצא ריקניות ומפח נפש, ובלב נואש תשוב עוד לבקש דרך. ולזאת קרואים הם אמיצי הכח, אלה הלבבות אשר אור ד' הוא כל תוכן חייהם. גם אם נשברו ונוקשו מרוב יאוש, גם אם נתעלפו ממיעוט אמונה בעצמם, גם אם עיפו במלחמתם נגד המון רב, ההולך בבטחה אל הרוח אשר עיניו הפקוחות לפי דעתו ישאוהו, לא יחדלו תת מתקם, לא יחדלו להתעודד, ודגל רזי תורה, וחוסן דעת ואמונה ברורה ופנימית, וישועת עולמים לישראל ולאדם, לגויות ולנשמות, לעולם ולעולמים כולם, לגדולים ולקטנים, לזקנים ולצעירים, בידם.

ואם אנו מדברים והאילמות תוקפת אותנו. אם אנו מבטאים והמושגים נטבעים בדומיתנו, מפני שאין בנו כח להדריך את הדבור, לחפש את המילול, לא בשביל כך נבהל ונסוג אחור מחפצנו הקבוע. כבדות הפה לא תעצור כח לעצור את הזרם של החפץ הנשגב, אשר דבר ד' בו יגלה, אשר יאמר דבר לאזר כח לנכשלים, לבשר שלום ליריבי עם. בורא ניב שפתים שלום לרחוק ולקרוב, אמר ד', ורפאתיו.

נושא הפסקה- החשיבות להכיר את הצד הרוחני הנסתר.

ביאור הפסקה-

כשמגיע האיש היחיד, וכן הדור, לאותו המצב שהופעתו הרוחנית כבר קרואה היא לפעולתה- במהלך הפסקה הרב מדגיש את החשיבות

¹⁹ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה שיז'.

להעמיק את ההסתכלות על המציאות. ההעמקת ההסתכלות תלויה בלימוד רזי תורה.

הרב פותח את החשיבות להתחיל לעסוק בעומק דווקא בזמן בו ההופעה הרוחנית קרואה להתחיל לפעול את פעולתה. הרב בדבריו סובר שבזמן הזה לקראת הגאולה יש מציאות מיוחדת, מציאות בה ההופעה הרוחנית רוצה להופיע. הרב מבאר שההופעה הזאת יכולה להשפיע על היחיד, או על מצב הדור.

הרב הנזיר הסביר שההופעה הרוחנית משמעותה מימד הרוח הנמצא על הנפש. זה מה שמצאנו במדרש על חמשת חלקי הנפש, וכך מובא במדרש.

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יד סימן ט

- חמשה שמות נקראו לה, נפש, רוח, נשמה, יחידה, חיה.

וכן מובא בזהר.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת ויגש דף רו עמוד א

- ת"ח כלא אינון דרגין אלין על אלין נפ"ש רו"ח נשמ"ה דרגא על דרגא נפש בקדמיתא ואיהי דרגא תתאה כדקאמרן, רוח לבתר דשריא על נפש וקיימא עלה, נשמה דרגא דסלקא על כלא ואוקמוה

במקורות אלו מבואר שיש כמה דרגות לחיות של האדם. החיות הבסיסית היא הנפש, מעל החיות הזאת יש את הרוח. הרב נוקט שבהופעת הרוח צריך הסתכלות שונה מאשר בהופעה הרגילה.

הרב בדבריו מרמז על זמן הגאולה, וכך מתואר בספר יחזקאל על הופעת הרוח בזמן הגאולה.

יחזקאל פרק לו פסוק ט

- וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנֵּבֶא אֶל־הָרוּחַ הִנֵּבֶא בְּרֹאֲדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר / אֲדַנִּי יְקֹוֹק מֵאֲרִבֶּעַ רוּחוֹת בָּאֵי הָרוּחַ וּפָחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וַיִּחְיוּ :

הרוח זאת הופעה חדשה המופיעה לקראת בואו של משיח. זאת חיות נוספת על החיות הבסיסית הקיימת באדם.

הופעה זאת יכולה להופיע אצל אנשים יחידים. או במצב רוחני של דור שלם. נראה שהדגש שההופעה יכולה להופיע אצל יחידים בצורה כזאת ניתן להבין למה זמנים ארוכים בהיסטוריה לימוד תורת הסוד היה דווקא אצל יחידים. לכן מצאנו שהעברת תורת הנסתר הייתה דווקא אצל יחידים, לכן הייתה שלשלת מעבירי הקבלה דווקא אצל יחידים.

זה מה שכתב הרב באגרות לגבי העבודה שהייתה קיימת אצל היחידים.

אגרות הראיה חלק א' אגרת קעח'.

- אבל האמת היא, שהעולם הנסתר, בחומר וברוח, עשיר הוא באין ערוך יותר ויותר מהעולם הגלוי עם כל הופעותיו, ואותה התשוקה לנסתר, הנמצאת ביחידי האנושיות בכל דור ודור, היא נטיית האורה היותר גדולה, שבמקורה היא נטיית החרות העליונה, החפצה לנתק כל חבל מצמצם ומתיש כח.

החידוש הגדול שבדור שלנו יש הופעה רוחני שמחייבת את הדור כולו להתייחס לגילוי רוח זה. לכן לימוד הקבלה בדורנו נמסר לרבים. וכבר כתבו רבים מן המקובלים שבדורות האלה צריך לעסוק בחכמת הקבלה לא רק ליחידים, אלא גם לכלל כולו. (כמובן חלק מן התפשטות חכמת הסוד תלוי בהתפשטות תורת החסידות וכדומה.)

זה מה שהרב מרחיב באגרת שהבאנו לעיל, וכך כותב הרב.

אגרות הראיה חלק א' אגרת קעח'.

- תחיית הנסתר בעולם הקולטורי, תחיית ישראל בלאומים, תחיית ארץ ישראל בארצות, המלאות כולן רזי עולם, דופקות בקרבנו את דפיקתן בחזקה.

הרב מסביר שתחיית הנסתר זה תהליך הקשור אל הגאולה הלאומית. זה תהליך בו הנסתר דופק דפיקות כדי שנחזור ונעסוק בעולם הפנימי.

וכן מוסיף הרב וכותב באגרת נוספת.

אגרות הראיה חלק ב' אגרת תרב (עמ' רלא)

- ובדורנו, שהעריגה הרוחנית מצד אחד מתגדלת היא בכלל, עד שאנו קובעים יסוד לומר שהחלק היותר גדול מתחלואי הדור הוא בא מתוך צמאון בלתי מרווה זה ...

הרב באגרת זאת מסביר עד כמה ישנו צמאון גדול ללימוד תורת הסוד דווקא בדורנו. הרב מסביר שכיוון שהצמאון לא ממולא, ממילא יש קלקולים בדור.

אז אי אפשר לו להיות משביע את צמאונו ההכרחי בכל תוכן מוגבל - הרב מכנה את הרצון לעומק ולרוחב בשם של צמאון. כמו שמצאנו בפסוק בתהילים לגבי הרצון לקרבת ה'.

תהלים פרק מב פסוק ג

- צִמְאָה נַפְשִׁי / לֵאלֹהִים לֵאמֹר תִּי מְתִי אֲבֹא וְאֶרְאֶה פָנֶי אֱלֹהִים :

כשהאדם לומד תורה ומתקרב אל הקב"ה בצורה מוגבלת, בשלב בו מופיעה הופעת הרוח, האדם מרגיש עדיין צמא. כשיש הופעה רוחנית כל כך גדולה, הופעה הרוחנית הרוצה להופיע אי אפשר להישאר בדרגה של אלוקות מוגבלת.

אם לא יהיה אותו התוכן בעצמו מוסר אותו אל תוכן רחב חפשי, שבו ירגיש את השיגוב הגדול שבשורש נטית נשמתו ממקור החיים שלה - בזמן של הופעה רוחנית עליונה צריך לקשר כל תוכן אל הצד הרחב והחופשי. אדם יכול לעסוק בתחום קטן, אבל צריך להכניס בתוך התחום המצומצם את הגודל והשיגוב המקשר אל אותו תוכן אל הרוחב האינסופי. הרגשת השיגוב תלויה בזה שהאדם יקשר את עצמו אל נטיית הנשמה שהיא מקור החיים. היינו ייקח את מימד הרוח ויעלה מן הרוח הקיים בהופעה הרוחנית אל מימד הנשמה.

ההסתכלות המצומצמת היא נחשבת אידיאל קטן, אידיאל כזה אין לו מספיק כוחות. לעומת זאת מעל האידיאל הקטן יש את האידיאל העליון הכללי, וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ז' פסקה ד.

- **זורח הוא באספקלריא של קודש האידיאל המלא של העולם, לא אותו האידיאל המוזער הנפל בהווה המצומצמה, אלא האידיאל הרומם האלהי במלא מילואו, והוא יסוד העולם היותר עתיק, מציאות העולם היותר ממשית. המציאות הזעירה, רק מיניקת לשדו העליון היא מתקיימת ומתברכת. ...**

במקור זה הרב מבאר שהאידיאל העליון הוא המציאות היותר אמיתית. לכן גם כשהאדם מתעסק באידיאל המוזער, האידיאל המופיע במציאות, צריך האדם לדאוג שהמציאות הזעירה הזאת תינק מן האידיאל הגדול. הקישור בין האידיאל הגלוי הקטן לאידיאל העליון נותן ברכה לכל הגילויים בעולם.

ומתוך כך רזי עולם, רזי תורה, סוד ד', הולכים ונתבעים מן הדור - כעת הרב מסביר כיצד האידיאל הגדול, כיצד אפשר להגיע להרחבה, זה נעשה על ידי רזי תורה.

הרב בשמונה קבצים מתאר עד כמה בדור הגאולה נדרש העיסוק בתורת הסוד, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתסט. ²⁰

²⁰ וכן מובא במקור נוסף בשמונה קבצים, וכך כותב הרב.

- התוכן העליון של חכמת הרזים, מתוך שהיא מוכרחת להשתלם על ידי הופעת רוח הקודש... וכעת, בזמן היותר קרוב לקץ הישועה, קול התור נשמע בארצנו, והניצנים נראו בארץ, והתביעה של דרישת אור ד', של דרישת גאולה רוחנית עליונה, של נהירה אל ד' ואל טובו, הולכת היא וגדלה. כעת הזמן מחייב להרבות קנין בתורה הפנימית, בחזיונות הקודש שאין להם מבוא של הקשבה כי אם בהתעלותה של הנשמה ורוממות גבורתה, באור חייה היותר זכים ועליונים. וחיל אשר נגע ד' בלבם ממחנה אלהים זה, זה יהיה לנו הכח המיסד את יסוד הישועה, הכח הנותן חן ואור חיים וגאון של גדולה בכל תעופת החיים אשר לתחיית האומה בארץ ישראל. ספר הזוהר, הפורץ נתיבות חדשות, משים במדבר דרך, מסילה בערבה, הוא וכל תבואתו, מוכן הוא לפתוח פתחי גאולה. כד יטעמון בני ישראל מהאי ספרא יפקון מגלותא.

הרב מחדש שהגאולה תלויה בלימוד תורת הסוד, דברי הרב מבוססים על מה שמופיע בזהר.

זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קכד עמוד ב

- ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזוהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי

לפי המבואר בספר הזוהר, בזכות העיסוק בלימוד תורת הסוד, לימוד ספר הזוהר, עם ישראל יצא מן הגלות ברחמים.

והעקשנות הגורמת למצא בצד הגלוי את כל הסיפוק הרוחני היא מדלדלת את הכח, מפזרת את הרוחות, ומובילה את התשוקה הסוערת למקום אשר תמצא ריקניות ומפח נפש, ובלב נואש תשוב עוד לבקש דרך - הרב בדבריו יודע שיש חידוש, יש עקשנות הסוברת שכל התורה צריכה להצטמצם דווקא בלימוד התורה הגלויה. יש החושבים שאפשר למלא את הסיפוק הרוחני של הדוק דווקא בצד הגלוי של הפלפול ההלכה. הרב מסביר שעקשנות כזאת היא גורמת דלדול כח.

וכך כותב הרב באגרות הראיה.

אגרות הראיה חלק ב' אגרת תרב.

קובץ ב' פסקה קפב.

- להפנות את הלבבות ולהעסיק את המוחות במחשבות נאצלות, שמקורן ברזי תורה, נעשה בדור האחרון הכרח גמור לקיום היהדות. וירידה זו בעצמה, שהביאה את הכרח ההשתמשות באמצעי נשגב זה, היא היא העליה.

- וכל זמן שהארטודקסיה אומרת בעקשנות דוקא, לא, רק גמרא ופוסקים לבדם, לא אגדה, לא מוסר, לא קבלה ולא מחקר, לא דעת העולם ולא חסידות ... הרי מדלדלת את עצמה. וכל האמצעים שהיא לוקחת בידה להגן על עצמה, מבלי לקחת את סם החיים האמתי, אור התורה בפנימיותה, הם לא לעזר ולא להועיל. והיא מתמלאה ע"י זה בקצף אין-איל, ומתמלאה מחשבות של משטמה ומדנים, גם בינה לבין עצמה. וכחה הולך וכשל.

גם באגרת זאת הרב יוצא נגד אותה עקשנות הסוברת שאפשר להילחם ולהגן על התורה רק בלימוד הגמרא והפוסקים. אבל הרב מסביר שהדבר לא יועיל, צריך להוסיף לימוד פנימיות ואגדה.

הרב מבאר שאם נמשיך את להתעקש אנחנו מדלדלים את הכח, מפזרים את הרוח שרוצה להופיע. בצורה כזאת כל הסערות הנובעות מן הופעת הרוח יגרמו שאנחנו נמצא ריקנות וחוסר ענה. בצורה כזאת הלב יהיה נואש וינסה למצוא תשובות לבקשת הדרך.

ולזאת קרואים הם אמיצי הכח, אלה הלבבות אשר אור ד' הוא כל תוכן חייהם - הרב קורא לאותם אמיצי לב, אותם אנשים גדולים המסוגלים להביא את האור הגדול. צעירים אלה צריכים להתמלא אומץ, כיון שהם צריכים להתעקש מול תפיסת העולם הדתית הרגילה. התפיסה הרגילה נלחמת בשיטה זאת, לכן צריך אומץ גדול. מי שיוכל להילחם זה דווקא אותם אנשים שאור ה' מופיע על תוכן חייהם. אותם אנשים המרגישים את האור האלוקי.

גם אם נשברו ונוקשו מרוב יאוש, גם אם נתעלפו ממיעוט אמונה בעצמם, גם אם עיפו במלחמתם נגד המון רב - הרב מודע לקושי של אותם אמיצים. הרב יודע שאותם אמיצי רוח יכול להיות שכבר התייאשו. יכול להיות שהם התעלפו כבר, היינו שהם כבר לא מאמינים ביכולת שלהם. יכול להיות שהם לא מאמינים שבאמת הם מסוגלים לגלות את האור הפנימי. אותם יחידים עייפים מהמלחמה מול ההמון.

ההולך בבטחה אל הרוח אשר עיניו הפקוחות לפי דעתו ישאוהו - בכל זאת אמיצי הכח צריכים להכיר שההמון כולו צועד לקראת גילוי הרוח. הרב סובר שיש בטחון וודאות שהאומה כולה הולכת אל גילוי הסוד, אל גילוי הפנימיות.

אפשר להתבונן על דברי הרב בהסתכלות ארוכת טווח. אפשר להסתכל על התפשטות תורת הסוד מזמן האר"י עד זמננו, אפשר להסתכל על התפשטות תורת החסידות בזמננו. כל אלה מוכיחים עד כמה תורת הסוד

הולכת בצורה בטוחה. אם נפקח את עינינו ונדע להתבונן נכון על המציאות, יוכלו אמיצי הרוח לקבל כוחות לשיטתם.

לא יחדלו תת מתקם, לא יחדלו להתעודד, ודגל רזי תורה, וחוסן דעת ואמונה ברורה ופנימית - מתוך ההתבוננות הזאת, התבוננות הבטוחה בהצלחת תורת הסוד ממילא אמיצי הרוח יתנו מכוחם מתיקות לכל העולם כולו. בצורה כזאת הם יוכלו להתעודד ולהניף את הדגל של לימוד רזי תורה. בצורה כזאת הנפת הדגל של לימוד הרזית תהייה מלאה חוסן ואמונה ברורה. משמעות האמונה הברורה שיהיה לאותם אמיצים תשובות ברורות, תשובות הלכתיות לשאלות שאותם מתנגדים שואלים²¹. אומנם החוסן לא יבוא לידי ביטוי דווקא באמונה ברורה, אלא גם בהרגשה אמונית פנימית. הם ירגישו את הבטחון הפנימי בדרכם.

וישועת עולמים לישראל ולאדם, לגויות ולנשמות, לעולם ולעולמים כולם, לגדולים ולקטנים, לזקנים ולצעירים, בידם - הפעולה של אמיצי הכח היא מסוגלת להביא ישועה לכל העולם כולו. הישועה הזאת מתחילה באומה הישראלית, אבל ממשיכה אצל כל בני האדם. הגאולה היא לא רק גאולה רוחנית של הנשמות, אלא גם גאולה לגוף. בזמן הגאולה אפילו הגויות, אפילו הצד החומרי נגאל. אין שום חלק בעולם שלא יושפע מן הגאולה הזאת, מן הפעולה של אמיצי הכח. לכן כולם קטנים גדולים זקנים וצעירים כולם יתעודדו ויקבלו שפע מפעולת אמיצי הכח.

הרב באורות מבאר את השאיפה לרוממות כל העולם, וכך כותב הרב.

אורות למהלך האידיאות בישראל ב

- בראשית מטעו של העם הזה.. נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט".. למלואה של שאיפה זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית.. והאידיאה הא-להית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה הא-להית, כי גם עמים שלמים.. הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקנומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם.

²¹ אפשר לראות באגרת תרב' כיצד הרב בעצמו מתמודד עם השאלות של המתנגדים לשיטתו.

הרב מבאר במקור זה את החשיבות שהאור האלוקי לא יופיע רק על יחידים, אלא הוא צריך להופיע על כל שדרות הציבור. על כל האנושיות. מהאנשים העליונים עד האנשים המגושמים. מן השאיפות הגדולות עד השאיפות והעיסוקים הנמוכים, כמו הפוליטיקה וכדומה.

ואם אנו מדברים והאילמות תוקפת אותנו - הרב מבאר שבזמן בו רוצים לגלות את הרזים ישנה מציאות שבמקום היכולת לדבר מופיעה אילמות. הדברים הנסתרים הם תלויים בפנימיות הלב, כיון שזה כל כך עמוק לכן לפעמים אי אפשר לדבר את הדברים. ברזי תורה יש רגשות ועומק שיותר אילמות. הרב בשמונה קבצים מתאר את האילמות כך.

קובץ ב' פסקה קסא

- מרגישים אנו את האילמות הרוחנית. הוי, כמה יש לנו לדבר, כמה גדולה היא מדת האור של הצדק והחכמה שאנו מוארים בה בתהום נשמתנו, אבל איך נגלה זה, איך נבאר, איך נהגה, איך נבליט גם קצה קצהו של זיו עליון זה, על זה סגורים השערים לפנינו...

במקור זה הרב מבאר כיון שיש אור גדול של הנשמה, מרוב גודל האור אנו לא יכולים להגות ולבטא את קצה הזין העליון.

אם אנו מבטאים והמושגים נטבעים בדומיתנו, מפני שאין בנו כח להדריך את הדבור, לחפש את המילול - כיון שאנו לא יכולים לדבר, כיון שאנו מותקפים באלמות ממילא יכול להיות שמושגים שונים נטבעים ונעלמים בגלל הדומיה. לכן אנחנו צריכים למצוא דרך להדריך את הדיבור, היינו לתת דרור וחופש לדיבור. אנו צריכים להתאמץ לגלות את הדברים הנסתרים דרך דיבורים.

הרב בדבריו מבאר את הסיבה למה אנו רואים שהרב עצמו נאלץ להמציא מושגים ומילים. הרב מבין שתורת הסוד צריכה מילול, צריכה דרך מיוחדת שנוכל לבטא את ההרגשות במילים²².

לא בשביל כך נבהל ונסוג אחור מחפצנו הקבוע. כבדות הפה לא תעצור כח לעצור את הזרם של החפץ הנשגב, אשר דבר ד' בו יגלה - למרות כל הרצון לגלות את הסוד במילים ודיבור, הרב מסייג שגם אם לא נצליח אנו לא ניסוג מן החפץ הקבוע, מן הרצון לגלות את הסודות בצורה

²² ראוי לציין שאחד הפתרונות של תורת הסוד הוא לגלות את הפנימיות בצורה של משלים וכדומה. המשלים הם עוזרים להבין את ההרגשות וההשגות הפנימיות. אומנם תמיד יש חשש שאנשים יתפסו רק את המשל ולא את הנמשל.

נכונה. כבדות הפה לא תעצור את כח החיים הגדול. כח שמבטא חפץ חיים בו נמצא דבר ה'. אותו דבר ה' בסופו של דבר עתיד להתגלות.

אשר יאמר דבר לאזר כח לנכשלים, לבשר שלום ליריבי עם. בורא נִיב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ד', ורפאתיו - הרב מתאר את השלום שיכול להופיע לאחר גילוי הרזים. אומנם אותם גדולים שרוצים לגלות את רזי תורה נאלצים להתווכח עם העקשנות של הסוברים שהתורה היא רק תורת ה'נגלה'. בכל זאת יהיה מצב של שלום בו בשורת השלום תפעל על כל המציאות²³.

הרב מסיים את הפסקה בלשון הפסוק המופיע ישעיה.

ישעיהו פרק נו פסוק יט

- בּוֹרֵא נִיב שְׁפָתַיִם שְׁלֹום / שְׁלֹום לְרָחוֹק וְלִקְרֹב אָמַר יְקֹזֵק וּרְפָאֲתִיו :

יצירת השלום היא תגיע לכל המציאות, לקרובים ולרחוקים. אותו שלום נובע מדבר ה', ואז תבוא רפואה לעולם.

פסקה ו' הארת מעשה בראשית ומעשה מרכבה²⁴

כשהחקירה המדעית הולכת ומוצאת דיוקים מכוונים בתוך העלילות כולן של התוהו והבהו, כשכל התנועות, שהוות ושהתהוו בעולמים לפני יצירתם הגמורה, כ"כ מתאימות הן למטרת הבנין הגמור בשכלולו. הולכת בזה חכמת מעשה בראשית להיות יותר ויותר חכמה גלויה, שנדרשת ברבים, ושנותנת מחיה לרוחות רבים.

ולפי ערך ההכשר הזה שהעולם מתכשר לצפונותיה של חכמת היצירה המעשית, הולכים לעומתו הרעיונות של חכמת היצירה הרוחנית, ומתגבלים עם החיים והמציאות. והאמתיות האלוהיות, שבחותם האמת העליונה, שהיא תמיד מעוזם של חכמי עולם האמתיים, ושהיא אורם של ישראל בכללות, החפץ תמיד שהאמת

²³ אפשר שהרב בדבריו אינו מתכוון לבעיה שיש החולקים על תורת הסוד, אלא מריבי עם היינו ההרגשה הנפשית של אותם אלו שרוצים לגלות רזי תורה. אנשים אלו מרגישים סתירה ומעין מריבה בנפש שלהם. לכן הם צריכים ברכה של שלום.

²⁴ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ א' תקצו'.

העליונה המוחלטת תהיה המנצחת בעולם, והפועלת על כל הליכות החיים כולם בגבורתה, הולכות הן ונעשות לדברים שהם שווים לכל נפש, עד שאי אפשר עוד להסביר גם אמונה פשוטה לאנשים בינונים, כי אם על פי הרחבת הצעת רזי עליון, שהם עומדים ברומו של עולם.

ופתחי השערים של מעשה בראשית הם גורמים עצמיים לפתיחת שערי מעשה מרכבה, שהיא ההנהרה העליונה, המסגלת את החושים ואת הרצונות, את ההכרות ואת ההרגשות, להאחז בעומק הרעיוניות האיתנה, מקור חיים תמימים ונצחיים, עד שהחיים הולכים באומץ קדושתם לנצח כולו את המות, והטוב ממתיק כולו את כל הרע כליל.

התפיסה השכלית הרוחנית העליונה, כשם שהיא מתממת את הרצון האישי, ומעדנת את הקשר החברותי, היא פותחת את החושים הגשמיים והרוחניים להתקשר עם המציאות כמו שהיא, והעושר והעדן, הנוי והנצח שלה הולך ומתגלה לפניו. החיים שבגויה נעשים רחבים, טהורים, קדושים ועדינים, והחיים שמחוץ לגויה וממעל לה, מאירים תמיד בכל נגהם.

הרוחניות הולכת היא ומתעלה באדם ובעולם, בכל רגע של חיים. וההשכלה העליונה תופשת בהכרתה את הריקום של העילוי, והיא מתעדנת מרב זיו, ומעדנת את העולם כלו. כשהרוחניות משתלמת בקצבתה, וחפצה היא מרוב עדנה ושבעון להעתיק את כחותיה לככר יותר לשדי, כל הסביבה מסתגלת לזה, והד קול העונג מקצה העולם ועד קצהו נשמע.

לאור טוב זה, למבט כזה, על אותה האפלה, שחכמת החיים הבינונית קוראה זה מות, מחכה העולם. וההחלטה של הליכה באור האמת העליונה היא מביאה אותו אל מעמד איתן כזה.

החיים החברותיים עם כל מילויי תקוניהם, החופש השכלי וההרגשי עם כל הרחבתם, אומץ הרוח וגבורת הבשר עם כל חסנם ויפים, כל אלה יחדיו יחוברו למשאלות הנצח, שרק הן בהפתרן תעמודנה לעולם בשעת דחקו.

רק דעות עליונות, שהן נובעות ממקור עליון של חיים עליונים, ישיבו להעולם וכל אשר בו, לכל הנשמות העשוקות הערטילאות, ולכל שוכני מאפליות בגויות חולות, הרוסות ומזוהמות, את עז גבורת חייהם, את ברק יפעת נצחם. ושלוש העולמים, והדר הרוחות לכל בשר, ישוב ויגלה, בגאון עז, ממעל לכל הגה ורעיון מוגבל.

נושא הפסקה- מעשה בראשית והתקדמות המדע, הם מכשירים את הכרת הרזים, את הכרת מעשה מרכבה. ומתוך הארת הצד הרוחני העליון העולם משתכלל.

כשהחקירה המדעית הולכת ומוצאת דיוקים מכוונים בתוך העלילות כולן של התוהו והבהו- הרב מבאר שישנו תהליך מדעי בו מחפשים סדר ודיוק בתוך התוהו ובוהו שנמצא בעולם. אילולי המדע העולם נראה כערבוב של דברים, כשהמדע מפלס דרכו בעולם אז מוצאים סדרים בתוך המציאות כולה. העולם הופך להיות מוסבר ומסודר.

עניינו של המדע להסביר את הקשרים ואת התופעות המופיעות בעולם. כשמוצאים את ההסברים לתופעות הקיימות בעולם, בצורה כזאת יוצרים מעין סדר בתוך התוהו ובוהו הקיים באופן טבעי בעולם.

ראוי לציין שיכול להיות מדע פיזי מעשי, ויכול להיות מדע רוחני. וכך הרב מסביר בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תתיא.

- המדע בכללו הוא ההסתגלות של רוח האדם אל המציאות כולה. המדע המעשי מוכן הוא להורות לו דרכים בחייו על פי ההסתגלות הזאת, אבל יותר מזה הוא התפקיד של המדע הרוחני, המשלים את רוח האדם שלא יהיה תלוש מכל העולם הסובב אותו, למען יוכל לינק מכל היש יניקה חיונית רוחנית, שרק אז ימצא הוייתו שלמה...

במקור זה הרב מסביר שעניינו של המדע הוא לקשר את האדם אל המציאות. הקישור של האדם למציאות, היכולת של האדם להשתמש במציאות תלויה במדע המעשי, המדע שחוקר את המציאות ומפתח פיתוחים מדעיים שימושיים וכדומה. אומנם ישנו מדע רוחני, מדע זה מקשר את הצד הרוחני שבאדם אל המציאות. מדע זה יכול להיות גם מדע רוחני תורני, וגם מדע של הפילוסופיה וכדומה²⁵.

²⁵ בעבר עיקרו של המדע היה פילוסופי, בזמננו עיקרו של המדע הוא מדע מעשי שימושי.

נראה שהרב בדבריו כאן על החקירה המדעית, כולל את שני סוגי המדע. כל פיתוח של חקירה מדעית גורם להכרת המציאות בצורה ברורה.

כשכל התנועות, שהוות ושהתהוו בעולמים לפני יצירתם הגמורה, כ"כ מתאימות הן למטרת הבנין הגמור בשכלולו - החקירה המדעית מובילה את העולם להכיר כיצד כל התנועות הקיימות בעולם באו בשביל להביא את העולם לשכלולו.

אפשר להביא משל, למי שהביא מצרכים שונים בשביל להכין עוגה. מי שמסתכל מן הצד נראה לו שהמצרכים לא קשורים זה בזה. נראה כאילו יש כאן מעין תוהו ובוהו. אבל כשרואים את המתכון, כשרואים את הסדר ואת המטרה מבינים מה היתרון בכל מצרך. בצורה כזאת אפשר להבין מה מקומו של כל דבר ודבר.

הנמשל הוא הדברים הנבראים בעולם, כל הדברים נבראו בשביל מטרה. אילולי שהייתה מטרה הדבר לא היה נברא. החקירה המדעית מובילה את העולם להכיר את הסיבה לכל יצירה ולכל נברא.

ראוי לציין שהרב בדבריו לא מתעסק רק בנבראים החומריים הקיימים בעולם. הרב מתעסק גם בתנועות ותופעות הקיימות בעולם. גם תנועות שהביאו לעולם שיטות והסתכלויות שונות ומגוונות, יש בהם מטרה המופיע מתוך סדר והגיון.

הולכת בזה חכמת מעשה בראשית להיות יותר ויותר חכמה גלויה, שנדרשת ברבים, ושנותנת מחיה לרוחות רבים - כשמכירים את הסדר הנמצא במציאות הדבר נחשב כמעשה בראשית. דברי הרב על מעשה בראשית צריכים בירור מה התכוון הרב. במשנה במסכת בחגיגה מופיע כך.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

- /משנה/. אין דורשין בעריות בשלשה, ולא במעשה בראשית בשנים, ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו.

מה הכוונה מעשה מרכבה ומעשה בראשית. לפי המבואר בפסקה שלנו נראה שמעשה בראשית היינו הפיתוח המדעי הקיים בעולם. וכן הסביר המאירי שם.

בית הבחירה (מאירי) מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

- וענין מעשה בראשית הוא ידיעת חכמת הטבע ונכלל בה [ידיעת] שני עולמות ר"ל עולם היסודות ועולם הגלגלים ומעשה מרכבה האמור במשנה זו הוא ידיעת מה שאחר הטבע והוא עולם המלאכים ר"ל ידיעת אמתת מציאותם וידיעת מציאותו ית' ואחדותו.

דברי המאירי מתאימים לדברי הרמב"ם, וכך פ"י שם הרמב"ם בפירוש המשניות.

רמב"ם על משנה מסכת חגיגה פרק ב משנה א

- ושמע ממני אני מה שנתברר לי לפי דעתי ממה שעיינתי בו מדברי חכמים, והוא, שהם מכנים במעשה בראשית למדעי הטבע והמחקר בראשית הבריאה. וכוונתם במעשה מרכבה המדע האלהי והוא הדבור על כללות המציאות ועל מציאות הבורא ודעתו ותארו וחיוב הנמצאים ממנו והמלאכים והנפש והשכל הדבק באדם ומה שאחרי המות.

הרב הנזיר הביא בשם האר"י שמעשה מרכבה, הוא עולם התונו, ואילו מעשה מרכבה הוא עולם התיקון. ידוע בשם האר"י שבתהליך יצירת העולמות הייתה שבירה. השבירה נחשבת בעולם של תוהו, השבירה נחשבת כקלקול. זה מעשה בראשית, להכיר את המציאות בזמן השבירה. אם ננקוט שהרב בדבריו כאן מתכוון למה שהאר"י כתב, אם כן העיסוק במעשה בראשית, זה בעצמו יוצר תיקון וסדר בעולם התוהו. ואומנם מטרת העולם להגיע לידי תיקון, להגיע לידי הרכבה נכונה ומיזוג נכון בין הכוחות. יצירת הרכבה נכונה היא נחשבת כמעשה מרכבה.

הרב מבאר שכלל שהחקירה המדעית תתקדם, כך מעשה בראשית אפשר יהיה לדרוש אותו ברבים. זה מתאים ליסוד של היכולת לדרוש רזי תורה ותורת הסוד בציבור בדורנו.

ולפי ערך ההכשר הזה שהעולם מתכשר לצפונותיה של חכמת היצירה המעשית, הולכים לעומתו הרעיונות של חכמת היצירה הרוחנית, ומתגבלים עם החיים והמציאות - הרב מבאר שישנו קשר מהותי בין התקדמות החכמה והיצירה המעשית, לבין התפתחות החכמה והיצירה הרוחנית. ככל שהמדע המעשי מתפתח כך גם העולם הרוחני לעומתו מתפתח.

הקשר בין החכמה העליונה לחכמה המעשית חכמה תתאה מובא גם בספר הזהר.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת וירא דף קיז עמוד א

- ובשית מאה שנין לשתי תנאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא ויתתקן עלמא לאעלה.

במקור זה הזהר מסביר שבשנת שש מאות לאלף השישי, היינו שנת ה'תר. אותה שנה יפתח בעולם השערים של החכמה התתאה, החכמה הטבעית.

הפתיחה של העולם המדעי נובעת מן הקשר לחכמה העליונה. אם כן הדברים באים לידי ביטוי בצורה הדוקה.

אנו יכולים לראות תופעות של התפתחות שיטות לימוד שונות בתורה הקדושה. השינויים בצורת חקירת התורה, יכולים להיות תלויים בשינויים של החשיבה והתפיסה המדעית. כביכול בכל דור יש גילוי ורובד נוסף של תורה. הדבר נובע מן צורך החשיבה השונה הבאה לידי ביטוי במדע.

הרב בשמונה קבצים מביא דוגמא כיצד שינוי החשיבה המדעית, מצריך התבוננות רוחנית שונה.

קובץ א' פסקה קכא.

- המחשבה הקוסמולוגית גם היא גרמה לפעול שינוי גדול במהלך החיים הרוחניים. הרעיונות אשר נספגו מהציור הקטנטן של העולם הכללי על פי התכונה הישנה, במצב של שקיטה וקטנות, הולמים הנם לאותה הקטנות של צמצום הסביבה. והרוח החדש הכללי, שבא לרגלי ההרחבה המדעית של ציור החוש כלפי ההווה המוחשית, מוכרח הוא לחדש, בהתרחבו בין המונים רבים, צורה חדשה על העולם הרוחני וכל קשר מחשבותיו, שצריך לימוד מרובה איך לכונן הכל מחדש בתכלית התיקון ...

במקור זה הרב מסביר כיצד בתחילה התפיסה המדעית הייתה נקודתית. לעומת זאת בעת הזאת התפיסה היא קוסמולוגית, זאת מחשבה כללית. התפיסה הכללית הרחבות המדעית היא צריכה התבוננות רוחנית שונה. אי אפשר להמשיך לכונן את התפיסה הרוחנית בזמננו על התפיסה הרוחנית שהייתה קיימת בעבר.

והאמתיות האלוהיות, שבחותם האמת העליונה, שהיא תמיד מעוזם של חכמי עולם האמתיים, ושהיא אורם של ישראל בכללות, החפץ תמיד שהאמת העליונה המוחלטת תהיה המנצחת בעולם - בזכות התקדמות העולם הדברים האמיתיים, חכמת האמת העליונה שתמיד הייתה רק אצל יחידי סגולה, אצל חכמי העולם. האמת הזאת הופכת להיות הכח המנצח בעולם. העולם כולו מבין את החשיבות של האמת המוחלטת. בזכות התקדמות העולם אפשר לקלוט דברים רוחניים ואמת אלוקית. האמת האלוקית זאת האמת שהיא איננה משתנה, זאת האמת האובייקטיבית.

והפועלת על כל הליכות החיים כולם בגבורתה, הולכות הן ונעשות לדברים שהם שווים לכל נפש - בצורה כזאת האמתיות האלה פועלות על כל מהלך החיים של האנושות. ישנה גבורה מיוחדת הקיימת באמת

המוחלטת. אמת זאת הולכת ופועלת עד כדי כך שהתפיסות של אמתיות אלוקיות הקיימות במציאות הם פועלות והם הופכות להיות הדברים השווים לכל נפש.

משמעות הדבר שהעולם כולו מוכשר לקבל את האור האלוקי המקורי. בצורה כזאת אין שום דבר שיכול למנוע מן הרבים לקבל את האור העליון הזה. זאת מציאות חדשה, מציאות בה כל העולם כולו מכיר את האלוקות המקורית.

עד שאי אפשר עוד להסביר גם אמונה פשוטה לאנשים בינונים, כי אם על פי הרחבת הצעת רזי עליון, שהם עומדים ברומו של עולם - ראוי לציין שמשפט זה מופיע בשמונה קבצים וכן באורות הקודש בהדגשה שהרב הדגיש. נראה שזאת המסקנה המעשית החשובה שהרב רצה שניקח מן הפסקה.

כיון שהעולם מגיע למדרגה בה העולם מכיר את האמת המוחלטת. בצורה כזאת כל העולם מסוגל ומוכן לקלוט את האור האלוקי המקורי, ממילא הסברים של אמונה פשוטה לא יעזרו לכלל האנושות. האמונה הפשוטה הטבעית היא לא תחזיק מעמד.

הרב בדבריו מסביר את הסיבה שהוא בעצמו פיתח והרחיב את העיסוק באמונה הרחבה. הרב בכמה מקומות מסביר את החשיבות להרחיב את העיסוק באמונה, ללמוד ספרי אמונה בעומק. הסיבה כיון שהדור שונה. אנחנו נמצאים במצב בו הדרישות הרוחניות לא יכולות להסתפק בדברים שהם קשורים לאמונה הפשוטה. לכן הדרך להתמודד היא להביא ולהציע לעולם כולו רזי תורה. בצורה כזאת רזי התורה ישפיעו לעולם אמונה עמוקה, אמונה המתאימה למצב הנפש של כלל האנושות.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד פיתוח החכמה מוביל אותנו לביסוס של אמונה, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתנ.

- בעלי החכמה העליונה מכשירים את העולם להתקשר בקודש של האמונה. הם מעירים בעולם צמאון אל הנשגב והנצח, ובוזה הם בונים את יסוד העולם, את השלום החברותי, ואת עוצם הטוב להשלמת הנשמות בחיי עולם.

במקור זה מוסבר למה החכמה בכללותה הובילה אותנו להכרה אמונית משוכללת. כשהעולם התקדם בזכות החכמה אנו לא יכולים להשתמש באמונה פשוטה, אלא הגענו למצב של קודש אמונה. בצורה כזאת האמונה

היא מתקשרת אל הצמאון הכללי, אל המצב השלם של שלום חברתי והשלמת הטוב של הנשמות.

ופתחי השערים של מעשה בראשית הם הם גורמים עצמיים לפתיחת שערי מעשה מרכבה - הרב מבאר שכל הפיתוח של החקירה המדעית, מה שהרב כינה לעיל בשם של מעשה בראשית. זה מוביל אותנו להכיר את מעשה מרכבה. לפי מה שביארנו לעיל מעשה מרכבה זאת הכרת האלוקות. מתוך פתיחת שערי המדע, פתיחת שערי מעשה בראשית אנו יכולים להגיע לשערים של מעשה המרכבה. הר"ן בדרשותיו גם מבאר את הקשר בין מעשה בראשית למעשה מרכבה, וכך כותב הר"ן.

דרשות הר"ן הדרוש הראשון

- והתשובה בזה, כי אין ספק כי מעשה בראשית היא חכמת הטבע, אבל לא מאותו צד שהתחכמו בו האנשים מצד מחקרם, אבל מצד מה שהידיעה נעלמת בו מצד המחקר, ולא תודע אלא בשפע אלהי. והוא שיש לכל הנמצאים שני פעלים, פעל נמשך אחר חומרם, ופעל נמשך מצד צורתם אשר הוא עצמותם ...

הנה לפי זה מעשה בראשית היא חכמת הטבע האמיתית, לא אותה שיתפלספו בה המתחכמים, והיא אמיתית ידיעת עצמי הדברים, וזה הוא נמשך ונתלה בנותני הצורות שהם השכלים הנבדלים, ואי אפשר שידוע כי אם בשפע אלהי נבואי, ולכן תהיה חכמת מעשה בראשית סמוכה ומצרנית למעשה מרכבה, ושניה אליה במעלה, כי שתי אלה החכמות תהיה בהם ההשגה ברוחניים שהם השכלים הנבדלים.

הר"ן בדבריו מבאר שמעשה בראשית זאת הכרת המציאות העמוקה של הפרטים, היינו הכרת חכמת הטבע כפי אמיתות הדברים. לעומת זאת מעשה מרכבה זאת הכרה וההשגה רוחנית של השכלים הנבדלים.

הרב סובר כמו הר"ן שיש קשר בין מעשה בראשית למעשה מרכבה, אומנם נראה שהרב סובר שמעשה בראשית נחשב כהכרת הטבע, לעומת מעשה מרכבה שנחשב הכרת האלוקות.

אפשר שהרב בדבריו גם מכוון לשיטתו של הרמב"ם ביסודי התורה, וכך כותב הרב.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ב

- והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי ...

במקור זה מסביר הרמב"ם שאהבה ויראת ה' יכולה להתגבר בזכות הכרת הטבע. לענייננו היינו הכרת מעשה בראשית.

שהיא ההנהרה העליונה, המסגלת את החושים ואת הרצונות, את ההכרות ואת ההרגשות, להאחז בעומק הרעיוניות האיתנה - הרב מבאר שמעשה מרכבה משמעותו הכרת האור העליון. ההכרה הזאת יכולה להיתפס בצורה ממשית בחושו של האדם או ברצונו של האדם. הרצון הוא הצד העליון לעומת החושים שזה דבר היותר קשור אל הרגשות. אומנם החוש נמצא מעל ההרגשות, הוא מעין חוש עליון של ההרגשה. מתחת לרצון ולחוש, יש את ההכרה שזה התוצאה של הרצון. שהאדם מכיר מה הוא צריך לעשות. ומצד שני מתחת לחושים יש את ההרגשות. היינו המידות וההרגשה הפיזית שהאדם מרגיש. ההנהרה העליונה יכולה להופיע ולהאחז בצורה ממשית באדם. בזכות ההתעסקות העמוקה במעשה בראשית ומיד אח"כ במעשה מרכבה.

נראה שהסיבה לקשר בין הדברים, כיון כשהאדם מעמיק במעשה בראשית, ממילא האדם מכין כלי גשמי גדול. בצורה כזאת כל הדברים מקבלים משמעות רוחנית גדולה. לפי דרשות הר"ן הקשר יותר מוסבר כיון שהר"ן סובר שעומק מעשה בראשית הוא מגיע אל הכרת הצורה הרוחנית הנמצאת בטבע. לכן העמקה כזאת מאחיזה את הקדושה בעומק החושים והרצונות של האדם.

מקור חיים תמימים ונצחיים, עד שהחיים הולכים באומץ קדושתם לנצח כולו את המות - השלמות של העולם תבוא בצורה בה יתגלו בעולם כוחות חיים גדולים. הכרת הכוחות הגדולים קשור אל שורש החיים. בצורה כזאת החיים ממשיכים באומץ גדול. בצורה כזאת אין אפשרות למוות.

המוות הוא מבטא את החסרון, לכן בעתיד שהעולם יגיע לתיקון לא יהיה צורך במוות. בצורה כזאת יתקיים מה שנאמר בפסוק בישעיה.

ישעיהו פרק כה פסוק ח

- *בַּלֵּעַ הַמָּוֶת לְנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי יִקְוֶה דִּמְעָה מֵעַל כְּלָפָנִים וְחִרְפַּת עֲמוֹ יִסִּיל מֵעַל כְּלִיאָרֶץ כִּי יִקְוֶה דְּבָר : פ*

הרב באורות הקודש חלק ב' בפרק על החיות העולמית מתעסק בניצחון על המוות, וכך כותב הרב.

אורות הקודש ח"ב פסקה לו' עמ' שעז (המקור מקובץ ב' פסקה קמב).

- *הנצח הוא היסוד האיתן לכל חיים תרבותיים במלוא מובנם. השאיפה אל הדר הנצח מנצחת את המות, ומוחה דמעה מעל כל*

פנים. האנשים הגדולים באים גם להמבוקשים היותר קטנים בדרכים של גדלות.

במקור זה הרב מבאר שהנצח נותן יסוד משמעותי לכל החיים. הנצח נותן משמעות לחיים. כשהאדם מבין שיש משמעות לחייו ממילא מעולם לא יכול להיות מוות. כיון שכל דבר יש לו משמעות רוחנית ממילא בצד הרוחני כל פעולה שנוצרת יש לה רושם תמידי. ההכרה של הנצחיות היא גורמת שהעולם יתעלה למצב בו יכיר העולם שהמוות שייך רק לעולם החומר. שהמוות הוא רק זמני.²⁶

בסיום המקור הזה הרב מוסיף משפט שלכאורה איננו קשור, הרב מסביר שהאנשים הגדולים באים למבוקשים היותר קטנים בדרכים של גדלות. נראה שהרב במשפט הזה נותן משמעות יסודית לתפיסה שאנו צריכים לתפוס. אנחנו צריכים להכיר שכל דבר, אפילו הקטן ביותר הוא מלא כוחות חיים. ההכרה הזאת משנה את כל ההסתכלות על המציאות. דברים אלו מתאימים למה שהרב מתעסק בפסקה שלנו. הרב הדגיש כיצד הנהרה הגדולה מסגלת את החושים את הרצונות, את ההכרות ואת ההרגשות. היינו כל המציאות, הרצונות הגדולים לצד ההרגשות הקטנות, הכל אוחז ונטוע במקור איתן ונצחי.

והטוב ממתיק כולו את כל הרע כליל - כחלק מהניצחון על המוות צריך להעמיק בהתמודדות עם הרע. בשלב הראשון במלחמה עם הרע, אז הטוב מכניע את הרע. בצורה כזאת הרע כביכול נעלם ומתבטל מול הטוב. אבל הרב כאן מדבר על מעלה יותר עליונה, הרב מתעסק מוליך לשלב יותר עליון, שלב של המתקת הרע. בשלב הזה אנחנו לא מבטלים את הרע בצורה כללית, אלא אנו מבחינים את הכוחות שיש ברע ומשתמשים בכוחות האלה לטוב. וכך מובא בשמונה קבצים.

קובץ ו' פסקה רמד. (מובא גם באורות הקודש ח"ב עמ' תעח' פסקה יג')

- כשם שאנו רואים את הרשעה באדם הפרטי או בחיי החברה האנושית, ואנו מוצאים שבכל שלילותה ורעתה יש לה תפקיד, אמנם תפקיד עובר, יש ברשעה אומץ מיוחד, תוקף הרצון ועומק חיים, שהם תכנים נדרשים לשכלל בהם את היושר והטוב, ובטוחים אנו שסוף כל סוף תעבור הרשעה, וישוכלל האדם ותשתכלל החברה, ואז יעמד הכל על בסיס הטוב, והרשעה תכלה, ...

במקור זה מתבאר שלכוחות הרשעה יש תפקיד. תפקיד הרע להוסיף אומץ ותוקף של כוחות חיים. בזכות הרע אנו מחזקים את כוחות החיים. ברגע

²⁶ מומלץ לעיין בעוד פסקאות המובאות שם באורות הקודש ח"ב עיי"ש בתחילת הפסקה שהבאנו לעיל. כמו כן עיי"ש בפסקה מב'.

שניקח את כוחות החיים מן הרע, בצורה כזאת כל הרשעה תכלה, כיון שהצלחנו לקחת את יתרון החיים הנמצא ברע ולהפוך את הכח הזה לטוב.

על פי יסוד זה ניתן להבין את הקשר בין החלקים בפסקה. לכאורה בתחילת הפסקה הרב התעסק בקשר בין מעשה בראשית למעשה מרכבה, ואם כן צריך בירור למה הרב עבר לעסוק בניצחון על המוות, וכילוי הרע. אלא שנראה שהתשובה שבסופו של דבר גם בתוך מעשה בראשית יש גילוי של כוחות שליליים. זה מה שראינו בתחילת הפסקה, החקירה המדעית מתעסקת בעולם התוהו. עולם של קלקול. ברגע שאנו יודעים להשתמש בעולמות התוהו בצורה נכונה. ברגע שאנו מכירים את השורש של העולם, שאנו מכירים את מעשה בראשית. ממילא הרע כולו מתבטל, ממילא כל העולם כולו פועל לפי התיקון שנעשה במעשה מרכבה.

התפיסה השכלית הרוחנית העליונה, כשם שהיא מתממת את הרצון האישי, ומעדנת את הקשר החברותי, היא פותחת את החושים הגשמיים והרוחניים להתקשר עם המציאות כמו שהיא - כעת הרב מסביר כיצד האור העליון, כיצד השכל העליון יכול להשפיע על המציאות התחתונה. הרב מבאר שהתפיסה העליונה הזאת בתחילה היא פועלת על הרצון האישי. הרצון הוא הכח העליון של האדם. כיון שהאדם פוגש את החכמה השכלית, ממילא הרצון משתכלל ותהייה יותר שלם. לאחר מכן אותה חכמה יכולה להמשיך להופיע בזכות הרצון בהשפעה על הקשרים החברתיים הנמצאים בעולם. הקשר החברותי משמעותו הקשר של האדם אל הפעולה ואל העשיה בעולם²⁷. בצורה כזאת החושים הגשמיים והרוחניים יכולים להתקשר אל השכל הרוחני.

והעושר והעדן, הנוי והנצח שלה הולך ומתגלה לפניה. החיים שבגויה נעשים רחבים, טהורים, קדושים ועדינים, והחיים שמחוץ לגויה וממעל לה, מאירים תמיד בכל נגהם - המציאות כולה משתכללת ברגע שנכנס האור העליון של מעשה מרכבה, של השכל העליון. השכל העליון מכיל בתוכו עושר גדול, עושר שמשפיע על כל החיים. בצורה כזאת החיים נהפכים להיות רחבים וטהורים, בין החיים הנמצאים בתוך הגוף, ובין החיים הנמצאים מחוץ לגבולות הגוף. בצורה כזאת הכל מאיר באור גדול ועליון.

הרוחניות הולכת היא ומתעלה באדם ובעולם, בכל רגע של חיים - במציאות העליונה הזאת, כל רגע של חיים מגלה רוחניות נוספת. בשלבים בהם העולם לא מגיע ליעודו, יש מציאות בה החיים הם לא תמיד מתאימים

²⁷ בהמשך הפסקה נבאר יותר בהרחבה את המושג החיים החברתיים.

לגילויים של האור העליון. בצורה כזאת הרבה פעמים יש מתח בין חייו של האדם לצד הרוחני של האדם.

חייו הרגילים של האדם מלאים בחומריות המולידה קושי וריחוק מן האור האלוקי. אבל כשיש גילוי גדול של האור האלוקי, ממילא החיים בעצמם משפיעים שפע של רוחניות. בצורה כזאת כל רגע מקבל משמעות, כמו שהבאנו לעיל מדברי הרב 'שהאנשים הגדולים באים להמבוקשים הקטנים בדרכים של גדלות', בצורה כזאת כל רגע של חיים הוא מקבל משמעות רוחנית גדולה.

וההשכלה העליונה תופשת בהכרתה את הריקום של העילוי, והיא מתעדנת מרב זיו, ומעדנת את העולם כלו - ההשכלה העליונה היא משפיע על העולם הכרה של תוכנת העילוי הקיים במציאות. ישנו עילוי רוחני המשפיע בעולם, עילוי זה מטרתו הוא לעדן את העולם, עילוי זה מטרתו הוא להביא זיו לכל העולם כולו.

כשהרוחניות משתלמת בקצבתה, וחפצה היא מרוב עדנה ושבעון להעתיק את כחותיה לככר יותר לשדי, כל הסביבה מסתגלת לזה, והד קול העונג מקצה העולם ועד קצהו נשמע - אותה השכלה עליונה לא רק משפיע עדן לעולם, אלא גם רוצה להשפיע על השורש הלשדי של החיים. היינו היא שואפת למצוא את עומק החיים. בצורה כזאת מתברר כיצד בעומק הקיים, בעומק המציאות ישנו קול ההולך מקצה העולם ועד סופו²⁸. הקול הזה הוא הקול המבטא את העומק של השכלה העליונה.

לאור טוב זה, למבט כזה, על אותה האפלה, שחכמת החיים הבינונית קוראה זה מות, מחכה העולם. וההחלטה של הליכה באור האמת העליונה היא מביאה אותו אל מעמד איתן כזה - הרב מבאר כיצד ההסתכלות הזאת היא הסתכלות שקשה למי שנמצא בדרגת חיים

²⁸ נראה שהרב מבסס את דבריו על מה שמובא בפרקי דר' אליעזר.

פרקי דרבי אליעזר פרק לד

- ששעה קולן הולך מסוף העולם ועד סופו ואין קולן נשמע, ואלו הן: בשעה שפוזרתין את עץ האילן שהיא עושה פרי, הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע. ובשעה שהנחש מפשיט את עורו, הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע. ובשעה שהאשה מתגרשת מבעלה, הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע. ובשעה שהאשה עם בעלה בעילה ראשונה, הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע. ובשעה שהנולד יוצא ממעי אמו, הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע. ובשעה שהנשמה יוצאת מן הגוף, הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע.

בינונית לראות את הטוב הנמצא בהסתכלות הזאת. אנשים בינוניים סוברים שעומק זה הוא מוות, כיון שבאור הזה מבטל העולם החומרי הנמוך.

אפשר להביא משל לאדם שרואה את הצדיקים, יש החושבים שהצדיקים הם סובלים. מי שמחובר אל החומריות, הוא לא מסוגל להבין כיצד אפשר להתענג מן הקדושה. אלו שאינם צדיקים חושבים שחיהם של הצדיקים אלו חיים של מוות. אבל באמת זאת הסתכלות מלאה אפלה, כיון שהם לא רואים את המציאות בצורה נכונה, לכן הם חושבים שיש בזה מוות.

אבל האמת שההסתכלות הזאת איננה נכונה. ההסתכלות הנכונה נובעת מן החלטה ומסירות שהאדם רוצה ללכת עם האור של האמת העליונה. זאת החלטה שדורשת מעין מסירות נפש. רק ברגע שיש החלטה ברורה, רק אז האדם יכול להרגיש את האור ואת חוזר המעמד הנמצא באור הזה. כל עוד האדם לא מחליט, כל עוד האדם לא הגיע למצב שבו הוא עוזב את העולם החומרי, האדם לא יוכל להרגיש את הטוב ואת העונג הנמצא באמת העליונה.

אפשר אולי להסביר את כוונת הרב שהחכמה הבינונית קוראת למציאות הזאת מוות, הרב מתייחס אל החכמה של הרופאים. הרופאים כשהם רואים אדם חולה שגוסס, הם חושבים שהוא לקראת מוות. בצורה כזאת המוות נחשב חדלון של חיים. אבל באמת בהסתכלות הנכונה המוות הוא לא חסרון, אלא הוא התעלות של חיים. יסוד זה מבואר בדברי הרב באורות הקודש חלק ב' וכך כותב הרב שם.

אורות הקודש ח"ב עמ' שפ' פסקה מ' (מובא בקובץ ח' פסקה כג')

- *המות הוא חזיון שוא, טומאתו היא שקרו. מה שבני אדם קוראים מות, הרי הוא רק תגבורת החיים ותעצומתם, ומתוך השקיעה התהומית בקטנות, אשר יצר לב האדם השקיע אותו בה, הרי הוא מצייר את תגבורת החיים הזאת בצורה מדאיבה וחשוכה, שהוא קוראה מות...*

במקור זה הרב מסביר כיצד אנשים חושבים שמוות זה חסרון. הסיבה שכל אנשים חושבים כיון שהאנשים נמצאים בתוך השקיעה הקטנה של החומריות. אבל באמת המוות הוא תגבורת של חיים.

החיים החברותיים עם כל מילויי תקוניהם, החופש השכלי וההרגשי עם כל הרחבתם, אומץ הרוח וגבורת הבשר עם כל חסנם ויפים, כל אלה יחדיו יחוברו למשאלות הנצח, שרק הן בהפתרן תעמודנה לעולם בשעת דחקו - הרב חוזר לתאר את החיים

החברותיים. החיים האלה הם החיים המביאים לידי ביטוי את הצד החומרי, את הצד הביא לידי מימוש את כוחות החיים הקיימים באדם.

כדי להבין מה משמעות החיים החברותיים, וכיצד החיים האלה מקבלים חיזוק וחוסן בזכות ההתבוננות העליונה, נביא את דברי הרב בשמונה קבצים, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה פג.

- כשמסלקים את הרעיון לגמרי מכל עניני החומריות, אפילו מהטובים שבהם, שהם עסקי החברה הרצויים, השאיפה האלהית העליונה מתגברת אז, וממילא מתגברת הנשמה הרוחנית שבאדם, ומתישרים כל כחותיה, מפני קרבתה למקורה האלהי. ובאותה התכונה שהנשמה עומדת בעת סילוק דעתה מהענינים המוחשיים, איננה ראויה לשום הנהגה בעניני החיים החברותיים, אבל המעמד הזה מועיל לה הרבה, שאחר כך, כאשר היא יורדת מעילויה זה, ובאה לעסוק בסדרים המעשיים והתכונות המוחשות שבחיים, הם כולם מיושרים לפניו, מפני שהיא מוצאה אז את עצמה מלאה אומץ וישרות במדה כזאת, שאינה נמצאת ביושר ואומץ האנושי הפשוט, המעורב תמיד בעיוותים ובחולשות.

במקור זה הרב מבאר שיכול להיות רצון עליון שהאדם רוצה להסתלק מן עניני החומר. בצורה כזאת השאיפה הרוחנית של האדם מתגברת. ממילא בצורה כזאת האדם מסתלק מן החיים החברותיים. האדם מרגיש כיצד החיים החברותיים, הקישור לחיי העולם הזה, לחברה ולחומר זה מוריד אותו. תכונה זאת היא רק זמנית, היא נותנת כח שאח"כ כשהאדם יבוא אל הפעולה החברתית, האדם יוכל לתת משמעות ועילוי לפעולה החברתית. וכך כותב הרב במקור נוסף בשמונה קבצים, על הקשר בין הצד הרוחני העליון לחיים החברותיים.

קובץ ו' פסקה קלז.

- הענינים השמימיים, כשהם מתגלים בבהירות גמורה, הם גורמים שהענינים הארציים והחברותיים מתיישבים יותר בלב, אלא שהם מתנשאים ומתעדנים.

במקור זה מתבאר שדווקא הענינים השמימיים הם יכולים ליישב בלב בצורה יותר משמעותית את הענינים הארציים החברותיים.

הרב סובר שגם החיים החברתיים צריכים ויכולים לבוא לידי הרחבה של אומץ רוח וגבורת בשר. הקדושה איננה מתנגדת אל חיזור החיים החברתיים. להיפך הקדושה היא מביאה לידי ביטוי את החופש וחיזוק

הצד החומרי. לצד החיזוק החומרי יבוא לידי ביטוי וחיזוק גם הצד הנצחי. תיקון הצד הנצחי הקיים באדם. בצורה כזאת גם כשהעולם עדין בדוחק, גם כשהעולם עדיין לא נמצא בתיקונו, בכל זאת הצד הרוחני יכול לחזק את החיים החומריים. הצד הרוחני יכול לתת משמעות פנימית לדוחק שקיים בעולם.

הרב בשמונה קבצים מזהיר מפני המחשבה שהאדם בעילויי מאבד את הקשר לעולם החומר, וכך כותב הרב.
קובץ א' פסקה תקלו.

- חסרון גדול הוא בתכונת האדם, שכשהוא מציץ במחשבות העליונות, מיד הרי הוא מאבד את סיגולו אל העולם המוחשי וכל יחושו, ומעמד זה גורם לאדם להתרחק מההתעלות העליונה. אלא האדם צריך לקנות מדת גבורה בנפשו, ולחבב את העולם המוחשי וכל קנינו וכל חובותיו החברתיים, עם כל מה שהוא מציץ למעלה הרבה מכל השייך להם, ...

כשהאדם ידע לחבר את כוחות החיים לגבורה הזאת אז כל החיים יקבלו משמעות של נצח. כיון שהאדם מחובר אל הנצח, ממילא השאלות הדוחקות, השאלות של ההסתכלות הזמנית הדחוקה, הם יקבלו פתרון ומשמעות.

רק דעות עליונות, שהן נובעות ממקור עליון של חיים עליונים, ישיבו להעולם וכל אשר בו, לכל הנשמות העשוקות הערטילאות, ולכל שוכני מאפליות בגויות חולות, הרוסות ומזוהמות, את עז גבורת חייהם, את ברק יפעת נצחם - משפט זה קצת מורכב ויש בו מעין מאמר מוסגר. המילים 'לכל הנשמות העשוקות הערטילאות ולכל שוכני מאפליות הגויות חולות הרוסות ומזוהמות' הוא מעין סוגריים. בעצם יש כאן משפט אחד שלם 'רק דעות עליונות שהן נובעות ממקור עליון של חיים עליונים ישיבו להעולם וכל אשר בו ... את עז גבורת חייהם, את ברק יפעת נצחם.

ושלום העולמים, והדר הרוחות לכל בשר, ישוב ויגלה, בגאון עז, ממעל לכל הגה ורעיון מוגבל - הרב חוזר ומסכם את הפסקה, ההסתכלות העליונה נותנת משמעות של חיים לקשיים הקיימים בעולם. יש גבורת חיים ממשית בתוך העולם החומרי השבור.

הרב מתאר במהלך הפסקה את השבר של העולם, השבר בא לידי ביטוי באותם נשמות ערטילאיות. אלו נשמות ערומות שאינם מסוגלים לראות את האור הקיים במציאות. נשמות אלו נמצאות בתוך גויות, היינו גוף

חולה ושביר. גוף הגורם החשכה לנשמה. בצורה כזאת צריך להאיר את ההריסות ואת הזוהמה. הארה יכולה לבוא רק על ידי דעה עליונה, הארה שתחזיר את עז גבורת החיים.

הפלוסופיה אינה משתרעת כי אם על חלק ידוע של העולם הרוחני, בטבעה היא נתוקה ממה שהוא חוץ לגבולותיה, ובזה עצמו היא מפורדת בפנימיותה פירוד מהותי. סיגול ההכרה, איך כל הדעות הרגשות והנטיות כולם מקטנם ועד גדלם מחוברים זה בזה, ואיך הם פועלים זה על זה, ואיך עולמות נפרדים מאורגנים יחד, זה אין בכחה לצייר. ולזאת תשאר תמיד הגיון אריסטוקרטי, מיוחד ליחידים שבבני האדם.

יתרה ממנו היא הסודיות, שהיא בטבעה חודרת בכל התהומות של כל המחשבות, ושל כל הרגשות, של כל הנטיות, של כל השאיפות, ושל כל העולמות, מראש עד סוף. היא מכרת את האיחוד שיש בכל המצוי, בגשמיותו ורוחניותו, בגדלותו ובקטנותו, הכרה פנימית. ומשום כך אין לפניו גודל וקוטן, הכל חשוב והכל נערך בערך רשום, אין תנועה אבודה, אין דמיון בטל.

ולעומת זה אין קץ להעליות, ואין חכמה והבנה שנאמר בה די ולא תתקשר להארה יותר עליונה ממנה, שהיא נראית לעומתה במעמד אפלולי. ואפילו כתר עליון, דאיהו אור צח, אור מצוחצח, אוכם הוא לגבי עילת כל העילות, דכל נהורין מתחשכאן קמיה.

ומתוך היתרון הרזי הזה של התאחדותם של כל המחשבות והניצוצות הרוחניים בתוכה, רק היא הנה מסוגלת להדרכה כללית.

על כן רק הסוד הוא נשמת האמונה, נשמתא דאורייתא, ומלשד חיינו חיי כל הגלוי, כל הקצוב, כל ההגוי בהגיון, וכל הנעשה במעשה.

האחדות המפולשת של הרז כוללת את כל היצירות, כל תנאי המחשבה והרגש, כל אופני השירה וההרצאה, כל נטיות החיים, כל השאיפות וכל התקוות, כל המגמות וכל האידאליים, מעומק תחתיתם עד רום גבהם. ולשד החיים של הגובה העליון של העילוי האלהי, שרק זוהר הנבואה, ואספקלריא המאירה,

²⁹ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ה' פסקה קעה'.

זיהרא דאדם הראשון, ואורות העליונים, יכולים לגלותם, שוטף ועובר הוא בכל, בכל הגות לב, בכל תנועת רוח.

רק סוד שיח עליון הוא מחלק את השדרות, מה יחשב לראשית, ומה יחשב לאחרית, איזה מערכה לא תכנס האחדות, מפני שפלותה, ואיזה מערכה היא עליונה ממנה, מפני גדלה, ולפני אחד מה אתה סופר.

נושא הפסקה- הסוד כולל בתוכו את כל הרגשות השאיפות וכל העולמים מראש ועד סוף.

ביאור הפסקה-

הפלוסופיה אינה משתרעת כי אם על חלק ידוע של העולם הרוחני, בטבעה היא נתוקה ממה שהוא חוץ לגבולותיה- בפסקה זאת הרב מתאר את מעלתה של תורת הסוד. כדי להבין את המיוחדות והמעלה של תורת הסוד, הרב פותח בתיאור החסרון של הפילוסופיה³⁰.

הרב מבאר שהפילוסופיה אומנם היא רוחנית, אבל היא תוספת ברוחניות חלק מאד מסויים. היא אינה מסוגלת להתרחב לחלקים שנמצאים מחוץ לעיסוק שבו היא עוסקת.

ביטוי לתפיסה של הפילוסופים וחסרונם ניתן לראות בדברי הפילוסוף בספר הכוזרי.

ספר הכוזרי מאמר א אות א

- וא"ל הפילוסוף: אין אצל הבורא לא רצון ולא שנאה כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכונות, כי הכונה מורה על חסרון המכוין וכי השלמת כונתו שלמות לו ובעוד שלא תשלם הוא חסר, וכן הוא נעלה אצל הפילוסופים מידיעת חלקי הדברים מפני שהם משתנים עם העתים ואין בידיעת הבורא שנוי. והוא אינו יודע אותך כל שכן שידע כונתך ומעשיך וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותיך, ואם יאמרו הפילוסופים שהוא בראך הם אומרים זה על דרך העברה, מפני שהוא עלת העלות בבריאת כל נברא, לא מפני שהוא בכונה מאתו. ולא ברא מעולם אדם כי העולם קדמון ולא סר האדם נולד מאדם שקדמו

³⁰ הרב משווה בין פילוסופיה לתורת הסוד, משום ששתי התורות הם כביכול תורות לא 'מעשיות', הם תורות שעוסקות בצד הרוחני של העולם, הצד הנסתר שעומד בעומק העולם.

לשיטת הפילוסופים הקב"ה כל כך עליון עד כדי כך שהוא לא יכול לרדת לפרטים. הקב"ה כל כך נעלה שהעולם לא תופס מקום אצלו, ולכן הוא לא ברא את העולם. לכן לשי' הפילוסופים חייבים לטעון שהעולם הוא קדמון.

הרב בשמונה קבצים מתמודד עם טענת הפילוסופים, וכך כותב הרב³¹.

קובץ ח' פסקה מא.

- ההבנה של השגחה כללית וידיעה כללית, שבפילוסופיה, כלפי מעלה, מיוסדה היא על עומק הדעת שעצמיות הפירוד לפרטים היא הכרה מוטעית, מצד הכחות שבהכרת הברואים, גם העליונים שבעליונים, אבל האמת היא שהמצוי כולו הוא כלל גדול, ואם כן, כלפי מעלה, שמוארה שם האמת הבהירה, ההשגחה והידיעה היא באמת כללית.

במקור זה הרב מבאר שיסוד טענת הפילוסופים שהפרטים הם לא יכולים להתקשר אל ההשגחה הכללית כיון שהפירוד הנמצא בפרטים הוא לא אמת מוחלטת. הוא רק הכרה מוטעית מצד הנבראים. לכן כביכול האלוקות אינה יכולה לתת מקום להכרות כאלה. לכן יש האלוקות מתחברת מקסימום להשגחה כללית. כך סברו הפילוסופים, אומנם באמת הקב"ה הוא כל כך גדול, שאפילו ההשגחה הקטנה הקשורה אל הפרטים, היא יכולה להופיע אצל הקב"ה כחלק מן ההשקפה הכללית.

אם כן הבעיה של הפילוסופיה שהיא בהגדרתה אינה מסוגלת ואינה מעוניינת לעסוק בדברים שהם מחוץ לחכמת הפילוסופיה. כדי להבין את דברי הרב ניתן להוסיף את מהותה של הפילוסופיה, הפילוסופיה מוגדרת כאהבת חכמה. (פיל = אוהב, סופיה = חכמה). אם כן מבחינתם כל מה שהוא מחוץ לחכמה, אי אפשר לאהוב אותו. כמו כן הפילוסופים בעצמם דרשו התנזרות מן החומריות, לשי' כדי להשיג חכמה צריך להתנזר מן החומריות. ההתנזרות הזאת מוכיחה את חוסר היכולת של הפילוסופים להכיר דברים שהם חוץ לגבולותיה של החכמה.

ובזה עצמו היא מפורדת בפנימיותה פירוד מהותי - כיון שהפילוסופיה מצמצמת את עצמה רק לתפיסה רוחנית, ועוד לתפיסה רוחנית מסויימת, ממילא בזה היא מפרידה את עצמה מכללות המציאות. עצם זה שיש שיטה שכל עניינה הוא מתעסק רק בדבר אחד, בזה השיטה מנציחה את הפירוד. בצורה כזאת מתברר שהפילוסופיה מכילה בתוכה פירוד מהותי.

הרב בשמונה קבצים מתאר את התפיסה המפרידה הקיימת בפילוסופיה, וכך כותב הרב.

³¹ מומלץ לעיין במקור נוסף בשמונה קבצים קובץ ח' פסקה קנד'.

- הפילוסופיה האסכולית חושבת את המוסר ואת השכל לשני אורגנים מיוחדים, מובדלים זה מזה, שהם מחוברים זה עם זה רק חיבור מוכני. המדות הרעות מעכבות את ההשגה הבהירה, אבל עיכוב זה הוא רק עיכוב תנאי... ומזה התוכן המפריד את העולמים היסודיים של החיים והמציאות זה מזה, מתהווה אחר כך פרץ גדול בכל תוכני המוסר והשכל, וגם בכל ערכי השקפות העולם יחד. לא כן אומרת התורה.

במקור זה מבאר הרב את הטעות של הפילוסופים, הם סוברים שהעולם מחולק לחלקים שונים. לכן לשיטתם העבודה המוסרית לא קשורה ממש להכרה הפילוסופית. כל הקשר בין המוסר לפילוסופיה, הוא קשר טכני חיצוני. הבעיה בתפיסה הזאת שבצורה כזאת החיים נמצאים מפורדים וממילא יכול להיות פרץ וחסרון במוסר ובשכל. לעומת זאת תורת ישראל סוברת שיש קשר בין כל החלקים, יש קשר בין השכל החכמה, לבין העבודה המוסרית.

סיגול ההכרה, איך כל הדעות הרגשות והנטיות כולם מקטנם ועד גדלם מחוברים זה בזה, ואיך הם פועלים זה על זה, ואיך עולמות נפרדים מאורגנים יחד, זה אין בכחה לצייר - הרב מבאר שהפילוסופיה כלל אינה מסוגלת להכיר איך כל המציאות כולה מתאחדת. השאיפה לאחד את כל הדעות ההרגשות והנטיות, זאת שאיפה שהפילוסופיה כלל אינה יכולה לצייר ולדמיין. בתפיסת העולם של הפילוסופיה השאיפה לאחדות לא יכולה להתממש. כיון שהפילוסופיה רואה את המציאות בצורה נפרדת ממילא אין אפשרות לאחד את העולמות.

מתוך דברי הרב במה שהפילוסופיה לא יכולה להכיר, אנו יכולים להבין מה השאיפה והציור שאנו צריכים לשאוף אליו. אנו צריכים להכיר את המציאות בצורה בה כל הדברים הקיימים בעולם, הדעות השונות, ההרגשות השונות, הנטיות השונות הם מאוחדים³². האחדות היא יכולה לאחר קצוות, דברים קטנים ודברים גדולים. הרב מבאר שהאחדות באה לידי ביטוי לא רק בדברים השונים הקיימים בעולם, אלא גם בחיבור העולמות השונים. גם העולמות העליונים, גם המלאכים הגלגלים, והעולמות הרוחניים, הם באחדות מלאה עם העולם כולו.

³² נראה שיש כאן קשר דירוג, בין דעה הרגשה ונטיה. הדעה, היא השורש האידיאלוגי, מתוך השורש הזה האדם מתחיל להרגיש דברים. לפי צורת ההסתכלות של האדם ניתן לראות ולהרגיש דברים בצורה שונה. אחר כך מתוך שינוי ההרגשה אפשר להגיע לפיתוח של נטיה בצורה מסויימת.

ולזאת תשאר תמיד הגיון אריסטוקרטי, מיוחד ליחידים שבבני האדם - כיון שהפילוסופיה איננה מסוגלת לאחד את כל המציאות, ממילא התפיסה הפילוסופית נשארת תמיד הגיון אריסטוקרטי, היינו הגיון אצילי יפה. הפילוסופיה היא יוצרת צורת מחשבה שהיא גורמת יופי וסדר. אבל הבעיה שהיופי השכלי הזה לא מתאים לכולם. רק יחידים בבני אדם מסוגלים להתחבר ולהכיר את היופי בהסתכלות הזאת. לכן חסרונה של הפילוסופיה שהיא איננה מסוגלת להתאים לרוב בני האדם. היא פועלת רק לחלקים מצומצמים של האנושות.

יתרה ממנו היא הסודיות, שהיא בטבעה חודרת בכל התהומות של כל המחשבות, ושל כל הרגשות, של כל הנטיות, של כל השאיפות, ושל כל העולמות, מראש עד סוף - מתוך הכרת החסרון הקיים בפילוסופיה, ניתן להבין את היתרון הגדול של הסוד. הסוד הוא מסוגל לחדור ולאחד את כל המציאות. הרב מעמיק שהסודיות היא חודרת בכל המציאות. משמעות הדבר שהסוד לא מאחד את הדברים בגלל הדבר חיצוני, הסיבה שהסוד יכול לאחד, כיון שהסוד הוא בעצמו חודר ונמצא בשורש של כל המציאות כולה. הרב מדגיש שזה טבעו של הסוד, היינו כל עניינו של הסוד לעמוד בשורשם של הדברים.

הרב מבאר שהסוד הוא נמצא בעומק של המחשבות, בעומק של הרגשות, בעומק של הנטיות. כמו כן הסוד מסוגל לעמוד בעומק השאיפות של האנשים, וממילא בעומק של כל העולם כולו³³.

בשמונה קבצים הרב מוריד את היתרון של תורת הסוד לידי מעשה. היינו הרב מדגיש את החשיבות של לימוד תורת הסוד דווקא בדורנו הירוד. הסיבה כיון שהסוד הוא כולל את כל המציאות, גם את הנמוכים, וכך כותב הרב.

קובץ ו' פסקה מב.

- **כשהגוף טהור מטומאת התאוות והעונות, משיגים אור גדול ושמחה עליונה גם מהשכלה הפילוסופית באלהות. אבל כדי להטעים טעם**

³³ כדאי להעיר שאם אנו משווים את דברי הרב ביתרון של הסוד, לעומת החסרון של הפילוסופיה, כאן הרב במקום להשתמש בלשון של דעות, הרב השתמש בלשון של מחשבות. כמו כן הרב הוסיף את המילה שאיפות. נראה שהסיבה משום שהפילוסופיה כביכול מדברת על דברים הרחוקים מן האדם, לכן מתעסקים בדעות, שזה כביכול דבר חיצוני רחוק. לעומת זאת בסוד, אנו מתעסקים במחשבה ובשאיפה, שזה כביכול יותר קשור אל האדם.

כמו כן לגבי הפילוסופיה הרב כתב מקטן ועד גדול, ואילו כאן הרב כתב מראש ועד סוף, כיון שהסוד מכיר את היתרון האמיתי של כל אחד ואחד, לכן הסוד נמנע מחלוקה של קטנות וגדלות, אלא בעיקר הדגשה של ראש וסוף. [זה מה שהרב מדגיש בהמשך הפסקה אין לפניה גודל וקוטן].

שמחת קודש לירודים, מוכרחים לעלות למדת העליה של רזי תורה, המפרשת כשמלה את האור האלוהי, ומתוך יפעת תפארתו תשיג נהרה גם הנפש המגושמת. על כן בדורות האחרונים, שכל כך גברה אפלת התאות, וכחות הגוף הם חלשים עד שאי אפשר לעמוד נגד השיקוע החומרי, הכרח הוא להאיר באור הרזים הבלתי מוגבל, המתעלה בחופשו המרומם עד מרומים עליונים, ומשפיע שמחת גיל של יפעת קודש לנפשות עגומות ונדכאות...

במקור זה הרב מבאר שאדם נקי יכול להכיר את האלוקות בצורה פילוסופית נקיה. התבוננות אלוקית גדולה. אבל כשהגוף לא נקי כשיש הרבה עוונות ממילא זה עצמו גורם את הצורך והחשיבות לעסוק בתורת הסוד. תורת הסוד מעולה מן הפילוסופיה שהיא יכולה להעלות את כולם. גם מי שירוד יכול להתעלות בזכות הסוד.

היא מכרת את האיחוד שיש בכל המצוי, בגשמיותו ורוחניותו, בגדלותו ובקטנותו, הכרה פנימית- הרב מבאר שתורת הסוד יוצרת איחוד גדול בכל המציאות. יכולה להיות אחדות בגשמיות וברוחניות בגדול ובקטן. הרב מבאר שהאחדות היא באה לידי ביטוי בהכרה פנימית. נראה שהרב בדבריו מרמז על ההבדל בין אחדות לבין ייחוד. היינו האחדות כאן היא לא אחדות חיצונית, אלא אחדות שנובעת מקשר פנימי הקיים בכל המציאות כולה.

היתרון באחדות פנימית שבצורה כזאת כל המציאות פועלת כחטיבה אחת. היינו יש קשר בין כל חלקי המציאות. וכך הרב כותב בשמונה קבצים.

קובץ ז' פסקה ס

- **ההשקפה המאחדת רואה את כל החזון של נמצאים מפורדים זה מזה רק בתור טעות החוש ומיעוט ההארה, אבל אמתת המציאות היא רק אחדות גדולה, והנמצאים הרבים והשונים הם רק גילויים מיוחדים, אברים שונים, צבעים וגוונים שונים, של אותה החטיבה האחדותית.**

האחדות רואה את כל המציאות באחדות המכירה את האברים השונים. מתגלה כיצד כל חלק במציאות הוא אבר התורם לחטיבה הכללית.

העמקה נוספת אנו רואים בדברי הרב בעולת ראייה.

עולת ראייה ח"א עמ' קעח- קעט

- **הפסח אינו נאכל אלא בלילה. הופעת הקדושה, המקשרת את הכח הלאומי הכללי של כנסת ישראל, להיות כאיש אחד ממש, עד שקרבן היחיד של כל אחד נחשב כקרבן צבור, זהו הענין המתגלה בפסח.**

ולעומק הרשם, שהכלל כולו מתאחד בזה לא התאחדות חברתית, מקובצה מאישים בודדים, שעל ידי המגע ומשא-ומתן היומי הם מתאחדים יחד לחטיבה אחת, אלא התגלות יחוד עליון, שהכללות כולה של האומה ...

הרב מבאר שהאחדות הקיימת בעם ישראל, זאת אחדות שהיא איננה התאחדות חברתית חיצונית. זאת אחדות העומדת בשורש ייחוד של חטיבה אחת. ייחוד משמעותו יכולת לעבוד בשותפות. בייחוד וקישור בין החלקים השונים של המציאות.

ומשום כך אין לפניה גודל וקוטן, הכל חשוב והכל נערך בערך רשום, אין תנועה אבודה, אין דמיון בטל - כיון שהסודיות מלאה אחדות ממילא אין כלפי אותה סודיות גודל וקוטן. הכל מופיע בצורה אחדותית. כמו ציור אחד גדול. מי שמסתכל על ציור המכיל המון חלקים, אי אפשר להגיד שיש כאן חלקים גדולים וקטנים. רואים כאן את כללות הציור. הראיה הזאת מבטלת את הדירוג בין חלקי המציאות. ביטול הדירוג יוצר אחדות מלאה. כשרואים את כל הציור מבינים שכל תכונה, כל תנועה אפילו הקטנה ביותר היא תורמת לציור הגדול. ממילא אפילו דמיון שלכאורה לא הופיע במציאות, אפילו דמיון כזה משפיע ונרשם כחלק מן התמונה. בדיוק כמו בתמונה רגילה, ככל שיהיו יותר פרטים בתמונה ממילא התמונה תהייה יותר יפה ויותר משוכללת. זאת התכונה של הסודיות המשכללת ונותנת משמעות לכל המציאות כולה. גם הדברים הקטנים ש'כביכול' בטלים הם באים לידי ביטוי בתמונה הגדולה.

ולעומת זה אין קץ להעליות, ואין חכמה והבנה שנאמר בה די ולא תתקשר להארה יותר עליונה ממנה, שהיא נראית לעומתה במעמד אפלולי - הרב מבאר כיצד כל אור, כיצד כל הבנה מקבלת משמעות. הרב מסביר שהתפיסה הרזית נותנת עילוי לכל המציאות כולה. בזכות הקישור של כל המציאות אל הסוד, ממילא אין קץ לעליות. כיון שרזי תורה מתעסקים בשורשי המציאות, ממילא הכל מתקדש בעליות של אור אינסוף. בצורה כזאת אין שום מציאות שאנו יכולים להגביל. האמירה כאילו יש כאן מציאות שאנו צריכים להגיד לה די, זאת הגבלה שהיא יוצרת מעמד אפלולי. בצורה כזאת יש חושך לחכמה או להבנה שרוצה להופיע.

ואפילו כתר עליון, דאיהו אור צח, אור מצוחצח, אוכם הוא לגבי עילת כל העילות, דכל נהורין מתחשכאן קמיה - במשפט זה הרב משתמש בלשון של תיקוני הזהר שנביא לקמן. פירוש דבריו הרב, שכתר עליון הוא נחשב אור צח ומצוחצח. אפילו אור עליון זה, הוא נחשב אוכם,

היינו שחור וחושך כלפי עילת העילות. כל האורות הם נחשבים כחושך כלפי אותו אור עליון של עילת העילות.

הרב בדבריו מסביר למה חכמת הסוד היא כל כך מאירה. הרב מסביר שבחכמת הסוד אנו מחברים את כל המציאות אל עילת העילות. אפילו הכתר העליון שהוא השורש הכי גדול שאנו יכולים לדבר עליו, בסופו של דבר הוא מתעלה ומעליו נמצא עילת העילות. כל המציאות כולה היא נחשבת חשכה כלפי האינסוף. לכן אפילו הפילוסופיה, אפילו החכמה הכי חשובה, אם היא לא מחוברת אל עילת העילות, ממילא היא נחשבת כחושך מוחלט כלפי עילת העילות. החידוש של תורת הסוד, שהסוד מסוגל לקשר את כל המציאות כולה אל האינסופיות של עילת העילות.

הרמ"ק בספרו הפרדס מסביר שהכתר למרות כל עליונותו הוא מתחת לעילת העילות. וכך כותב הרמ"ק.

ספר הפרדס לרמ"ק (שער ג' פרק ב')

- הנה הורה בפירוש שאין הכתר הא"ס, באמרו שהכתר הוא חשוך, ר"ל שאין אורו מבהיק לכלום. שאין לו כח לפני עילת העילות שהוא מאצילו.

הרב תיאר כאן כמה מדרגות של כתר, יש בכתר אור צח ויש בכתר אור מצוחצח. כמו כן הרב מתאר כיצד הכתר הוא נחשב חושך כלפי עילת העילות שהוא האור העליון. דברי הרב מבוססים על תיקוני זהר.

תיקוני זוהר תקונא שבעין דף קלה עמוד ב

- ועוד כתר עלאה אף על גב דאיהו אור קדמון אור צח ואור מצוחצח איהו אוכם קדם עלת העלות וכל חיילין דתליין מניה אתמר בהון קווצותיו תלתלים שחורות כעורב לית נהורא קיימא קמי נהוריה דכלהו נהורין אתחשכאן קמיה תא חזי כמה עלות סתימין דאינון מתלבשין ואינון מורכבין בספירן וספירן מרכבה לגבייהו דאינון טמירין ממחשבות בני אדם ועלייהו אתמר כי גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם נהורין מצוחצחין אלין על אלין דמקבלין אינון כחשוכין מאחרנין דעלייהו דמקבלין מנייהו ועלת על כל העלות לית נהורא קיימא קמיה כל נהורין מצוחצחין מתחשכאן קמיה וכל נהורין דאינון לעילא מנהורין אינון כתרין על רישייהו

במקור זה מבואר עד כמה האור העליון הוא מאיר כל כך. כל דרגה מתחת נחשבת לחושך כלפי האור שמעליה. יש כאן שומר מעל שומר של ספירות אחת מעל השניה, עד שמבינים שיש אור עליון של עילת העילות שהוא האור האמיתי. אור זה כל כך מאיר שבדרגה שלו אין כלל חושך. בצורה כזאת הכל מקבל משמעות רוחנית עליונה.

ההכרה הזאת שהאדם מכיר שהדרגה הכי גבוה היא רק חושך כלפי הקב"ה, מבוארת גם בשמונה קבצים, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתמא.

- אמנם הדעה העליונה מוכרחת להתרומם עוד יותר, ובענות צדק תאמר, שתואר הרצון הוא אחד מהתארים של הגודל שאנו מבקשים, והוא רק אצילות צמצומית מאור אין סוף. וכתר עליון, אף על גב דאיהו אור צח, אור מצוחצח, אוכס הוא לגבי עילת כל העילות. לא בחנופה, כי אם בטהרה ובגבורה אנו אומרים אומר מלא זה, כליל חכמת אמת.

ומתוך היתרון הרזי הזה של התאחדותם של כל המחשבות והניצוצות הרוחניים בתוכה, רק היא הנה מסוגלת להדרכה כללית - היתרון הרזי שהוא מסוגל לאחד את המחשבות וכל הניצוצות הרוחניים לייחוד גדול. הרב מתעסק כאן במחשבות רוחניות, ביחד עם ניצוצות רוחניים. המושג ניצוצות מבטא את האור הקיים במציאות בצורה נסתרת. הניצוצות הם מביאים לידי ביטוי את שבירת הכלים. שבירת הכלים היא מביאה את האור העליון אל העולם החומרי. בשבירת הכלים נכנסו הניצוצות לתוך המציאות החומרית. ממילא היכולת לאחד את כל המציאות תלויה בהכרה של הניצוצות.

יתרון האחדות הקיימת במציאות שבצורה כזאת אפשר לתת לכל המציאות הדרכה כללית. אין כאן רק השקפה טכנית, זאת השקפה שמשפיע על ההסתכלות. נראה שזאת ההדרכה שהרב בעצמו הסתכל כלפי כל הנבראים, וכלפי כל העולם. מתוך הכרת האחדות הרב מלמד זכות על הפושעים, הרב יכול לתת משמעות למגמות אפילו השליליות הקיימות בעולם. זאת הדרכה מעשית הנובעת מן הסוד העליון.

זה מה שהרב מסביר לרידב"ז באגרותיו, וכך מובא באגרות.

אגרת תרכב³⁴.

- ומי שזוכה לטעום באמת טעם רזי תורה, יודע הוא כי כל העבודה השלמה רק על זה היא בנויה לקרב רחוקים וללקט ניצוצי הקדושה מכל מקום שנתפזרו.

במקור זה הרב מבאר כיצד טעימת רזי תורה נותנת מקום לעבודה שלמה, של העלאת ניצוצות וקירוב רחוקים. זאת ההדרכה הנובעת מהקישור לרזים.

³⁴ הרב חוזר על יסוד זה באריכות באגרת תקנה' וכן בעוד אגרות.

על כן רק הסוד הוא נשמת האמונה, נשמתא דאורייתא, ומלשד חיינו חיי כל הגלוי, כל הקצוב, כל ההגוי בהגיון, וכל הנעשה במעשה - הרב מבאר שהסוד הוא נשמת התורה, הוא הנשמה הפנימית של כל האמונה. דברי הרב מבוססים על המבואר בספר הזהר.

זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בהעלותך דף קנב עמוד א

- בגין כך אמר דוד (שם קיט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, מה דתחות לבושא דאורייתא, ת"ח אית לבושא דאתחזי לכלא ואינון טפשינ כד חמאן לבר נש בלבושא דאתחזי לון שפירא לא מסתכלין יתיר, חשיבו דההוא לבושא גופא, חשיבותא דגופא נשמתא, כהאי גוונא אורייתא אית לה גופא ואינון פקודי אורייתא דאקרון גופי תורה האי גופא מתלבשא בלבושין דאינון ספורין דהאי עלמא, טפשינ דעלמא לא מסתכלי אלא בההוא לבושא דאיהו ספור דאורייתא ולא ידעי יתיר ולא מסתכלי במה דאיהו תחות ההוא לבושא, אינון דידעין יתיר לא מסתכלן בלבושא אלא בגופא דאיהו תחות ההוא לבושא, חכימין עבדי דמלכא עלאה אינון דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהו עקרא דכלא אורייתא ממש (ולעלמא) ולזמנא דאתי זמינן לאסתכלא בנשמתא דנשמתא דאורייתא

במקור זה הזהר מביא משל לתורה. כמו אדם שרואה לבוש ומתחת ללבוש יש גוף. טיפש מי שרואה רק את הלבוש. מי שהוא חכם מבין שתחת הלבוש יש גוף. הזהר מכנה כטיפשים את אלו שמסתכלים רק בספורים החיצוניים של התורה. אלו החכמים יודעים שיודעים להסתכל לנשמה של התורה. הנשמה היא עיקר התורה ממש. ומתוך כך אותם חכמים יודעים אפילו להסתכל בנשמה של הנשמה של התורה.

כשהאדם רואה את הנשמה של התורה, הוא רואה את לשד החיים. מתוך אותה נשמה מופיעים כל החיים הגלויים. כל הדברים הקצובים וההגיוניים, כל המעשה נולד מן אותה נשמה. הנשמה עומדת בשורש של הבריאה. רק מי שמכיר את הסוד רואה את הנשמה של כל המציאות.

עניין נשמתה של התורה מופיע גם במהר"ל וכך כותב המהר"ל.

ספר תפארת ישראל פרק יג

- דע כי התורה התמימה תקיף גם כן בכל ההשגות, ולא תחסר כל בה. ועם כי נראה בעיני האדם כי דברי התורה הם כדברים פחותים ושפלים, אין בזה תמיה. כי קרה לתורת האדם מה שקרה אל האדם. כי האדם עומד בתחתונים, עם שיש לו נשמה שהיא חצובה מתחת כסא כבודו יתברך ממדרגה עליונה. גם זורח עליו צלם אלהים, שהיא

המעלה העליונה. כך הם מצות התורה, עם שהם דברים גשמיים, יש להם סוד פנימי שהוא עומד ברומם של עולם.

במקור זה מבאר המהר"ל שהתורה היא כמו האדם. כמו שאצל האדם יש גוף גשמי ובתוכו יש נשמה רוחנית. כך גם התורה. המצוות הם נעשות בדברים שפלים גשמיים, אבל בתוך זה יש סוד פנימי שהוא מעין נשמה של המצוות.

האחדות המפולשת של הרז כוללת את כל היצירות, כל תנאי המחשבה והרגש, כל אופני השירה וההרצאה, כל נטיות החיים, כל השאיפות וכל התקוות, כל המגמות וכל האידיאלים, מעומק תחתיתם עד רום גבהם - הרב מסביר שהרזיות היא יוצרת אחדות של כל העולם כולו. הקשר בין נשמת התורה, הסוד לבין אחדות הבריאה כולה מבואר באגרות הראיה, וכך כותב הרב.

אגרות הראיה ח"א אגרת רסו (עמ' דש').³⁵

- איני מוצא את עצמי בזה רואה את חזון השלמות כי אם בחיבורם של כל חלקי הטוב אשר השפעו לנו מכל הצדדים השונים, מאז מקדם ועד הדור האחרון. עבודת הקודש של סלילת הדרך ועשיית הגשרים בין התהומות המפרידים, - זאת היא העבודה שהייתי חפץ שתהיה חביבה על כל העוסקים **בנשמתא דאורייתא**, כמו שהיא חביבה עלי עד לאחת.

הרב מבאר כיצד האחדות הזאת מתחילה מן המחשבות והרגשות הנמוכים, עד המגמות והאידיאלים העליונים. עד ההגעה אל המקומות שהם מבטאים שאיפה ותקווה ומגמה של עילוי העולם. האחדות הזאת מחברת מהמקום הנמוך עד רום הגובה.

ולשד החיים של הגובה העליון של העילוי האלהי, שרק זוהר הנבואה, ואספקלריא המאירה, זיהרא דאדם הראשון, ואורות העליונים, יכולים לגלותם, שוטף ועובר הוא בכל, בכל הגות לב, בכל תנועת רוח - הרב מתאר את המקום ממנו נובע האור העליון הזה, כמקום של זוהר הנבואה. זה המקום בו הנבואה מאירה בצורה הכי טובה. בצורה של אספקלריא מאירה, זה המציאות של נבואת משה רבינו, נבואה נקיה בלי מסך.

³⁵ במקור זה הרב מרחיב שהאחדות הזאת היא יוצרת חיבור בין תלמידי הגר"א לתלמידי הבעש"ט. בעומק הרב מסביר שכל עניינו הוא עיסוק באחדות. האחדות הזאת נובעת מנשמת התורה.

הרב בשמונה קבצים מתאר את מעלת היכולת לראות בדרך של אספקלריא המאירה, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה קצב.

- כשם שהאנשים המעשיים, בעלי הכשרון לדברים מעשיים ולחכמות המעשיות, אינם מוכשרים להשתכלות בהירה בעניינים הרוחניים, והסתכלותם הרוחנית באה לקויה, ומעורבת עם משפטים כהים המתמצים מעולם המעשה שהם קשורים בו, כמו כן אין האנשים הרוחניים, העומדים ברום עולם, מוכשרים להסתכלות מעשית שלמה, והידיעות המעשיות שלהם, וקשר חפצם בהשלמתן, אינם כי אם איזה צל היוצא מתוך העניינים הרוחניים העליונים. אמנם יש כשרון עצום בתכונה הרוחנית העליונה לכלול את הכל, אבל זוהי דוקא במדתה של התגלות הנבואה של אספקלריא המאירה. על כן משה רבינו עצמו עליו נאמר ויהי בישרון מלך, אבל במעמד הדורות היה מלך לחוד ונביא לחוד...

במקור זה הרב מבאר שאצל האנשים הרגילים הכשרון המעשי והכשרות הרוחני לא בא ביחד. אומנם השלמות היא מציאות של משה רבינו שמסוגל לאחד בין הכשרון הרוחני לכשרון המעשי, חיבור זה הוא נעשה רק אצל משה רבינו, הוא אספקלריא המאירה.

מתוך האספקלריא המאירה אנו עולים למציאות יותר עליונה. מציאות של זוהרא עילאה זאת זיהרא של האדם הראשון. הרב לקמן בהמשך מבאר את המעלות שהאדם מתעלה מן הבשר עד המקום העליון של זיהרא של אדם הראשון³⁶.

המושג זיהרא עילאה של אדם הראשון מופיע בספר הזוהר.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לו עמוד ב

- ותפקחנה עיני שניהם רבי חייא אמר דהא אתפקחו למנדע בישין דעלמא מה דלא ידעו עד השתא כיון דידעו ואתפקחו למנדע ביש כדין

³⁶ וכך מובא לקמן.

אורות הקודש ח"א עמ' רפ' (מובא בשמונה קבצים קובץ ו' פסקה קמו).

- ישנם בתוך הרגשת הבשר ניצוצי דמיון. ובתוך הדמיון ניצוצי שכל, בתוך השכל ניצוצי רוח הקודש, בתוך רוח הקודש ניצוצי נבואה, בתוך הנבואה ניצוצי אספקלריא מאירה, בתוך אספקלריא מאירה ניצוצי זיהרא עלאה דאדם הראשון, בתוך זיהרא עלאה דאדם הראשון ניצוצי אור החיים של אחר התיקון השלם של כל העולמים, אחר תחיית המתים ויום שכולו שבת. ומי שענינו פקוחות, בא מכל הרגשת בשר למעלה למעלה, עד אור החיים של אור עולמים שלאחר תחיית המתים, של גילוי עדן עולמי עולמים במקור חייהם, כי עמך מקור חיים...

ידעו כי ערומים הם דאבדו זהרא עלאה דהוה חפי עלייהו ואסתלק
מנייהו ואשתארו ערומים מניה

הזוהר מבאר שאדם הראשון לאחר חטאו איבד את מעלת הזוהר עלאה
שהיה לו לפני החטא.

האר"י בשער הגלגולים כותב שנשמה זאת היא נמצאת באור גדול
שהקליפות לא יכולות להאחז בה³⁷.

הזוהר הזה של זיהרא עילאה נמצא בכל המציאות, הוא עובר ונמצא בכל
המציאות, כשורש רוחני המאיר את הכל.

**רק סוד שיח עליון הוא מחלק את השדרות, מה יחשב
לראשית, ומה יחשב לאחרית, איזה מערכה לא תכנס האחדות,
מפני שפלותה, ואיזה מערכה היא עליונה ממנה, מפני גדלה, ולפני
אחד מה אתה סופר - לאחר שהרב ביאר את האחדות הקיימת במציאות,
הרב מבאר שישנו מקום עליון בו למרות כל האחדות אפשר להכיר את
חלוקת המדרגות. חלוקה שהיא רק מחליטה מה מקומו של כל דבר ודבר.
אומנם לא ברור לי האם הרב סובר שזאת המדרגה העליונה, או שכוונת
הרב שזאת מדרגה יותר נמוכה³⁸. שהרי כאן הרב מסביר שישנם דברים
שהם לא נכנסים לתוך האחדות³⁹.**

הרב מסיים שכלפי האלוקות, כלפי הקב"ה לא שייך שום ספירה. שהרי
כלפי אחד, הוא הקב"ה לא שייך חילוקי מדרגות. הרב מסיים את דבריו
בלשון שמופיע בספר יצירה.

ספר יצירה פרק א' משנה ז'.

- עשר ספירות בלי מה, (מדתן עשר שאין להם סוף), נעוץ סופן
בתחילתן ותחילתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת. שאדון יחיד ואין
שני לו. ולפני אחד מה אתה סופר :

³⁷ עיי' שער הגלגולים הקדמה כט'.

³⁸ בסיכומי שיעורים של הרב הנזיר שכתב הרב מונדשיין כתב כך. 'אנחנו רואים כי ה'סודיות'
כוללת כל המדרגות. איזו פילוסופיה תעשה דבר כזה, על כן נקראת ה'סודיות הכוללת'. אך
הייתי חושב שאם היא כוללת הכל, אז אין עליון ואין תחתון, אין ראשית ואין אחרית. אך
לא כך הוא, ובפסקה האחרונה כותב הרב 'רק סוד שיח ...

³⁹ הרב הנזיר הפנה אל מוסר הקודש עמוד קו' פרק עג' שם הרב התעסק בביאור ההבדל בין
שיר לשיר, ושם הרב ביאר את מידתו של יצחק אבינו שהוא קשור אל השיח. דווקא השיח
הוא קשור אל החיים. היינו נתינת חיים לכל המציאות.

אין הכרה וידיעה בעולם, בחוגי הידיעות של האדם, וכל יצור, שלא תבאנה בגרמתה העלמות וטעיות. ומדרגות הטעיות וההשקפות המחושכות וההפוכות, הבאות לרגלי כל הכרה והופעה, שונות הן זו מזו. בעצמיותם של הפרטים הנודעים יהיו אותם הצללים המטעים במדרגה קטנה, ובעניינים אחרים יתגדלו. וכל מה שירחק חוג האורה של הידיעה המוכרה מהידיעה האחרת, ככה יגדל הצל שהיא מטלת יחד עם הבהירות שהיא גם כן גורמת בכללות. והדברים נכרים ביותר, ביחש של כל חכמה מוגדרת לגבי חברתה, שכל מה שיותר יתיחד ויעמיק אדם בחכמה מיוחדת, ככה יגדל כח הצל שמושלך על ידי זה על מרחבי חכמות והכרות מוגדרות אחרות.

ואם ההכרות הללו מנוגדות הן זו מזו באופין הפנימי, בכח הנפשי המבסס אותן ומקשר להן את הדורשן והחוקרן, יהיו הצללים יותר עבים וחשוכים, ולפעמים מעוותים, ומביאים ניגוד וסתירה איומה מאד. וקל וחומר הנובעות ממבוע ההשקפה החיצונה של האדם על פי סקירה עולמית ונסיונית, והנובעות מהמעין הפנימי של בינת הלב, ובנין הרוח בעצמותו, שבטבען הן סותרות זו את זו. ומניחות מכשולים כל אחת מהן על דרכה של חברתה.

אמנם רק באוצר השכל העליון, הזוהר הנשמתי ביסודו, מופיע אור המגרש את אלה הצללים, עד כדי האפשרות, ועד כדי מדת הקודש והטהרה של האדם, שע"ז מתרפאים המומים שכל הכרה מטילה בחברתה. ואין התאמה גמורה בתוכן ההכרות כ"א למקור החכמה, תמים דעים, לבדו ב"ה.

והדבקות האלהית הפנימית, שהיא יסוד כל הידיעות, היא מרפאה אותם המחצים והמכות אשר הכינו בית מאהבנו, ושם גופיה איקרי שלום.

וכשם שההכרות מטילות צל אחת על חברתה וצריכות הן למטרת התאגדותן ההרמונית עזר ממקום עליון, מהמעין

⁴⁰ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ה' פסקה יב'.

שהצורות ההכריות מתהוות משם, עוד בטרם שהן מתגלמות בחטיביות מיוחדת, כמו כן התוכנים המוסריים הנם סותרים זה את זה, כל אחד בונה הוא את עולמו בצורה רחבה רדיקלית ואינו חושש כלל לאותו הציור העולמי ואותן התביעות של התוכנים המוסריים האחרים. ורק ממעין העולמי העליון, ממקור צדיקו של עולם, ממקור ראש צדיק, משם הברכות שופעות, שהכלי המחזיק ברכה לכולן הוא השלום, התאחדותן של כל התביעות המוסריות המתכנסות בלבן של כל יצור, והכוללות את כל הקבוצות החברתיות, והמאחדות את כל העולמים.

וכל מה שתגדל ביותר הסתירה בין הכרה להכרה, ובין מסכת מוסרית לחברתה, ככה תגדל העריגה לעומק השלום שלהן, וככה הנן מוכשרות להיות שבות למקוריותן העליונה, ולשאוב אותם מי הישועה בצמאון גדול. כמים קרים על נפש עיפה שמועה טובה מארץ מרחק, ונקרא שמו פלא יועץ אבי עד שר שלום

נושא הפסקה- הכרת הסתירה בין החוכמות השונות ובין הדעות המוסריות השונות תגדיל את העריגה לשלום עמוק בניהם.

ביאור הפסקה-

אין הכרה וידיעה בעולם, בחוגי הידיעות של האדם, וכל יצור, שלא תבאנה בגרמתה העלמות וטעיות - הרב ממשיך בביאור האחדות הבאה הנובעת מן הסודיות והדבקות האלוקית. כמו שבפסקה הקודמת הרב פתח בתיאור החסרון של הפילוסופיה, גם כאן הרב פותח בתיאור החסרון של כל הדעות והחכמות הרגילות.

הרב פותח ביסוד שהמבטא את הנפרדות של העולם הזה. כל דבר בעולם בין הכרה של מציאות, ובין ידיעה שכלית דבר חכמה, לכל דבר כזה יש חסרון של העלמה וטעות. היינו ההכרה והידיעה הם לא יכולות להיות בשלמות. הרב משתמש כאן בלשון של העלמה וטעות. נראה שכלפי הכרה הרב משתמש בלשון של העלמה, כיון שהכרה זאת ראיית המציאות, וממילא העלמה משמעות שיש חסרון בראיה. ואילו לגבי הדעות הרב משתמש בלשון של טעות, כיון שכלפי השכל ניתן להשתמש בלשון של טעויות.

הסיבה הפנימית שבכל ידיעה והכרה יש טעות והעלמה, כיון שאנו נבראים. הנברא במהותו הוא נמצא בגבול. כיון שאנו נמצאים בגבול ממילא אין לנו יכולת להכיר את המציאות השלמה האינסופית.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הפער הזה, וכך כותב הרב.

קובץ ז' פסקה מא.

- מצד שורש השורשים, אור אין סוף במילואו, אין מקום לשום נמנע, אפילו אותן הנמנעות המוחלטות, הבנויות על יסודי חוקי הזמן והמקום, כמו התהפכות עבר לעתיד ... כל אלה הן מניעות מוכרחות רק בחוג הזמן והמקום, שהם מכווננים בכוונות של מצר והגבלה של הרשימו שהתגלתה רק אחרי העלמת אור אין סוף מכל אותו השטח ... כשמתעלים ממעל לראשית ואחרית, ממעל לזמן ומקום, אין מניעה ... ביסוד הרשימו, מקום התווה העשוי, האין הנוצר, האפס הנברא, והבוהו הנאצל, שם הוכן יסוד המניעה המגבילה של הנמנעות ... והנשמה המחיה אותם היא רוח אלהים חיים, בגבורת קודש קדשים, ממעל לכל הופעת הכשרת עולמי עולמים. ...

במקור זה מבאר הרב שבשורש העליון לא שייך שום צמצום ושום סתירה. בשורש העליון אין כלל מניעות, אפילו פרדוכסים שקיימים במציאות, כגון הפיכת עבר לעתיד, זה קיים רק במציאות שנבראה לאחר הצמצום. אבל בשורש העליון אין כלל סתירה. כשאנו עולים למקום העליון אז אנו נמצאים מעל ההגבלה. אבל בעולם הנבראים אנו רואים וחיים את ההגבלה.

לפי יסוד זה אנו יכולים להבין למה כל הכרה וכל דעה היא מכילה בתוכה העלמה וטעות, כיון שכל הכרה היא בנויה על מציאות שכבר נבראת, על מציאות שהיא לאחר הצמצום. וזה מה שהרב כותב בשמונה קבצים לגבי הסתירה בין קודש לחול.

קובץ ח' פסקה עג.

- יש עולם של חול ועולם של קודש, עולמים של חול ועולמים של קודש. העולמים סותרים זה את זה. כמובן הסתירה היא סובייקטיבית...

הרב מבאר שאפילו הסתירה בין קודש לחול, זאת באמת לא סתירה. רק מצידנו בהכרה הסובייקטיבית שלנו הדבר נראה כסתירה.

ומדרגות הטעיות וההשקפות המחושכות וההפוכות, הבאות לרגלי כל הכרה והופעה, שונות הן זו מזו - הרב מבאר שהניגוד הבא בעקבות ההשקפות החשוכות שונות זו מזו. כל דעה היא יוצרת ניגוד ברמה שונה

מחברתה. יש דעות והכרות שהם שונות בדרגה גבוהה, ויש מקרים בהם הניגוד והטעות בדרגה נמוכה.

בעצמיותם של הפרטים הנודעים יהיו אותם הצללים המטעים במדרגה קטנה, ובענינים אחרים יתגדלו - הרב מעמיק ומבאר היכן אנו נמצא ריחוק וניגוד יותר גדול והיכן נמצא פחות ניגוד. כשהאדם יעמיק בפרטים נודעים, ממילא ככל שהאדם ילמד את הפרטים לעומק כך אותם פרטים פחות יטעו ופחות ינגידו את הפרטים המקבילים אליהם. לכן הרב מסביר ככל שהאדם יכיר את עצמיות הפרטים, היינו שהדברים יהיו נודעים ממילא הצללים יתקטנו.

כמו שאדם לומד את פרטים שונים של מכונה גדולה, ככל שהאדם יעמיק בהכרת כל פרט על מקומו, כך הניגוד יקטן. אומנם במקרה בו האדם יעבור לעסוק בדברים שהם לא קשורים לעצמיות אותם פרטים שהוא עוסק ממילא הניגוד יגדל.

לדוג' מי שחוקר את החלקים של הרכב, הוא יכול להבין את התפקיד של כל חלק וחלק, ממילא הניגוד יקטן. אם ניקח אדם כזה ונשלח אותו להסתכל על מכונה אחרת, ממילא בשלב הראשון הוא יראה ניגוד גדול. לא יוכל להסביר את התפקיד של הפרטים. לאחר למידה מעמיקה, הוא יוכל להכיר שהניגוד הוא לא כל כך גדול.

וכל מה שירחק חוג האורה של הידיעה המוכרה מהידיעה האחרת, ככה יגדל הצל שהיא מטלת יחד עם הבהירות שהיא גם כן גורמת בכללות - כשהאדם יעמיק בידיעה אחת, באור גדול להסביר ולבאר את אותה תכונה, ממילא באותו זמן יגדל הצל והקושי להבין את הידיעה האחרת.

אדם יכול להעמיק בהבנה של אבר מסויים בגוף, כיון שהאדם העמיק בתפקיד של אותו אבר ממילא יש כאן בהירות על הכלל, כיון שפתאום רואים כיצד הפרט הזה מבהיר את הכלל כולו. אומנם באותו זמן לצד הבהירות האדם מרגיש מעין צל על מה שהוא עדיין לא חקר. האדם מרגיש כיצד שאר האברים לא כל כך מובנים, וממילא לא כל כך חשובים, כמו אותו איבר שהאדם חקר והעמיק.

אם כן לכל חקירה והעמקה בידיעה והכרה מסויימת, יש יתרון וחסרון. היתרון שכעת הכלל מובן יותר כיון שרואים את עומק הפרט ממילא יש מעין בהירות להבין היכן הפרט בתוך הכלל. מצד שני יש חסרון שהעמקה הזאת גורמת ששאר הפרטים יהיו במעין 'צל'.

והדברים נכרים ביותר, ביחש של כל חכמה מוגדרת לגבי חברתה, שכל מה שיותר יתיחד ויעמיק אדם בחכמה מיוחדת, ככה יגדל כח הצל שמושלך על ידי זה על מרחבי חכמות והכרות מוגדרות אחרות - לאחר שהרב דיבר בחלק הראשון של הפסקה על ההכרות, כעת הרב עובר לדבר על החכמות, על הידיעות. אם ביחס לידיעות מדעיות הופעות גלויות אנו יודעים שכלל שיעסוק בפרט יהיה צל יותר גדול על הפרט שבו האדם לא העמיק, קל וחומר שאנו נרגיש את היסוד הזה ביחס לחכמות השונות.

לדוגמא מי שמעמיק בלימוד העיון, יכול להרגיש צל ומעין זלזול על חכמת ההלכה. מי שלומד הרבה עיון ירגיש זלזול במי שמדגיש את הבקיאות, מי שמעמיק בלימוד התורה הגלויה, יכול להרגיש מעין צל וזלזול כלפי לימוד הפנימיות.

כמובן יסוד זה יכול להופיע גם בשיטות פילוסופיות או אידיאלוגיות שונות הקיימות בעולם. כשהאדם דבוק ומעמיק בחכמה מסויימת, אז שאר החכמות נראות לו חכמות דלות וריקות. כיון שהאדם לא העמיק בחכמה האחרת ממילא הוא באמת לא מכיר את החכמה השניה, ולכן היא נראית לו חשוכה.

אפשר לראות את היחס הזה בפער בין התרבויות השונות. תרבות המערב מזלזלת בתרבות המזרח, וכן להיפך. כל תרבות חושבת שבמקום השני אין חכמה ואין עומק. כמו כן גם בתוך מדינת ישראל, אנו רואים שציבור שהולך בשיטה מסויימת חושב שבצד השני אין חכמה. כל אחד חושב שהצד שלו הוא הצד המעמיק והצד השני הוא ריק מעומק. לכן השמאל חושב שהימין הוא סתם פועל בלי הגיון, וכן להיפך. כמו כן החילוני חושב שהדתי הוא מיושן בלי שכל, ואילו הדתי חושב להיפך.

כל חכמה מתעסקת רק בגבולות של החכמה ובצורת המחשבה שאותה חכמה יצרה לעצמה, לכן כשחכמה אחת פוגשת חכמה אחרת ממילא נראה כאילו יש כאן סתירה. יש כאן צל גדול שאחד פועל על השני.

בענייני החכמה הסתירה היא יותר ניכרת ויותר משמעותית מאשר מה שהרב תיאר בתחילת הפסקה. בתחילת הפסקה הרב התעסק בהכרה של הפרטים, כל הכרה והעמקה של ידיעת הטבע היא גורמת ריחוק וצל על הפרט השני, אבל זה לא צל כל כך גדול, כיון שזה רק פרט. כאן שזה חכמה, הדבר יותר מחשיך ויותר יוצר צל על חברו.

במקור נוסף בשמונה קבצים כותב הרב כך.

קובץ ב' פסקה רפ.

- כל ציור דוחק באיזו מדה את חבירו, בזמן שאינו מתייחס עם הראשון לשכללו ולהרחיבו יותר. ועל פי זה כל חכמה דוחקת במדה ידועה את רגלי חברתה. מובן הדבר שדוחק זה הוא רק מצד הסגנון המיוחד שיש לכל חכמה, שמצדו הם דברים חלוקים...

במקור זה מבאר הרב שבאופן טבעי כל חכמה דוחקת את חברתה. כל אחד בא על חשבון השני. הסיבה לדחיקה הוא הפער שיש בסגנון השונה שיש בכל חכמה וחכמה. בצד הגלוי כל חכמה נאלצת לדחוק את חברתה.

ואם ההכרות הללו מנוגדות הן זו מזו באופי הפנימי, בכח הנפשי המבסס אותן ומקשר להן את הדורשן והחוקרן, יהיו הצללים יותר עבים וחשוכים, ולפעמים מעוותים, ומביאים ניגוד וסתירה איומה מאד - הרב ממשיך לתת דוגמאות למקור ממנו נוצר הניגוד והסתירה. אם ההכרות יהיו מנוגדות באופי הפנימי. הסיבה לניגוד יכולה לנבוע מצד האדם החוקר והדורש את אותה חכמה.

לדוגמא אנו יכולים לדון על חוגים שונים באקדמיה. החוג של המתמטיקה מתייחס לחכמה של הפסיכולוגיה בזלזול. הסיבה כיון שאופן החקירה של החוכמות האלה שונות זו מזו מבחינה פנימית. אלו חכמות שהנחות היסוד שלהם, צורת המחקר שונה אחת מהשניה. כמו כן הסיבה לניגוד כיון שמי שנפשו מתאימה ללמוד מתמטיקה כנראה נפשו לא מתאימה ללמוד פסיכולוגיה. לכל חכמה והכרה כזאת צריך תכונות אחרות. אם כן היחס בין החכמות וההכרות השונות יגרום צללים גדולים, עד כדי עוותים שאחד יטיל על השני. הסתירה בניהם תהייה איומה מאד.

וקל וחומר הנובעות ממבוע ההשקפה החיצונית של האדם על פי סקירה עולמית ונסיונית, והנובעות מהמעין הפנימי של בינת הלב, ובנין הרוח בעצמותו, שבטבען הן סותרות זו את זו. ומניחות מכשולים כל אחת מהן על דרכה של חברתה - סיבות נוספות לניגודים, כשישנה השקפה המסתכלת רק על הצד החיצוני של המציאות. כשאנו חוקרים את המציאות לא בצד הפנימי אלא בצד המעשי הנסיוני. בצורה כזאת ודאי שיהיה סתירה בין חלק לחלק. ככל שהאדם יבסס את השקפת עולמו על הצד החיצוני, הצד שהוא רק רואה את הגלוי של נסיונות, היינו נסיון מעשי, אז תהייה סתירה שלא נוכל ליישב.

כמו כן כשהאדם מבסס את השקפת עולמו על בינת הלב האישית שלו. בינת הלב אומנם מבטאת עומק, אבל יש במידה זאת חסרון. כיון שבינת הלב היא מבססת את ההסתכלות הסובייטיבית של האדם. בצורה כזאת האדם מסתכל על העולם במשקפיים שהוא יצר לעצמו בצורה סובייקטיבית. אדם כזה אינו מחפש את מה שנמצא בכלליות. במקרה בו האדם משתמש רק

בבינה אישית, אז האדם ירגיש יותר שנאה ויותר סתירה כלפי הדעה האחרת. כיון שההרגשה היא סובייטיבית, והיא דוחה את כל מה שנוגד אליה.

בצורה כזאת הסתירה תביא לידי ביטוי נסיון שדעה אחת תנסה להכשיל את הדעה השניה. כל אחד ירגיש צורך לדחות את השני ולסתור את מעשיו.

אמנם רק באוצר השכל העליון, הזוהר הנשמתי ביסודו, מופיע אור המגרש את אלה הצללים - לאחר הכרת החסרון הקיים בהכרות והחכמות הרגילות, כעת הרב מבאר את היתרון של השכל העליון. השכל הזה הוא מבטא את האחדות הגדולה. באחדות זאת אפשר למצוא אור שיגרש את הצללים שכל דעה מטילה על חברתה.

הרב מתאר את אוצר השכל העליון כמקור בו מופיע האור הנשמתי ביסודו. הכרת הנשמה היא גורמת שאנו נגרש את הצללים של הסתירה. בנשמות לא שייך חילוק, כיון שאוצר הנשמות הוא אחד. אפשר לראות דוגמא ליסוד זה בדברי בעל התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק ב

- ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמו' גבוה על גבוה לאין קץ ... מכל מקום שרש כל הנפש רוח ונשמה כולם מראש כל המדרגות עד סוף כל דרגין המלוּבש בגוף עמי הארץ וקל שבקלים נמשך ממוח העליון שהיא חכמה עילאה כביכול כמשל הבן הנמשך ממוח האב

במקור זה מבאר בעל התניא שיש רבבות חלוקי מדרגות של נשמות. בכל זאת שורש כל הנשמות הוא ממקור אחד, הוא נובע מן חכמה עליאה. ממקור עליון בו הכל מאוחד.

הרב בשמונה קבצים מתאר את האחדות שיכולה להיווצר בהכרת השורש העליון.

קובץ ח' פסקה מ.

- בעולם הרגיל של המחשבה מוכרחים הפרינציפים להיות סותרים זה את זה, ודוקא מסתירתם יבוא הבנין הרצוי. הסתירה מביאה לידי הכרעה, וההכרעה מביאה לידי ריכוז של אוצרות מקובצים מעברים, והחיים הרוחניים מתברכים בעושר גדול. יש אמנם עולם עליון ברומה של המחשבה, ששם כבר השלום מושקף, ודוקא מתוך ברכת השלום, מתוך השקט והנחת, מתוך השלוה והנועם, הכל מתברך ומתאדר.

במקור זה הרב מבאר שבדרגת מחשבה רגילה כל עקרון סותר את חברו. הסתירה היא יוצרת בניין בזה שכל כח מכריע ומאזן את חברו. אמנם יש מקום עליון שבו השלום מופיע, במקום העליון הזה אפילו סתירה זמנית לא קיימת.

הרב באורות מתאר את השכל העליון ככח המבטא את סיכום החיים כולם, וכך כותב הרב.

אורות (עמ' כח'-כט)

- ההתאמה המפוארה של כל נטיות החיים, עד שהשכל העליון נמצא בתור גלוי עליון של סכום החיים כולם, וכל אשר מתחת לו הרי הם ענפיו המתפשטים ממנו ...

עד כדי האפשרות, ועד כדי מדת הקודש והטהרה של האדם, שעי"ז מתרפאים המומים שכל הכרה מטילה בחברתה. ואין התאמה גמורה בתוכן ההכרות כ"א למקור החכמה, תמים דעים, לבדו ב"ה- מתוך חיבור לשכל העליון האדם יכול להגיע למצב בו כל המומים יתרפאו. בדברי הרב מתבאר ששורש הרפואה תלויה באחדות שהאדם חי באחדות מלאה. הסיבה שיש חולין ויש מום כיון שכל אחד טוען וסותר את חברו. ברגע שיופיע השכל העליון, יכירו כיצד הכל פועל ביחד ממילא לא יהיה מום. המקור בו נמצאת ההתאמה המוחלטת של כל ההכרות, תלויה במקור החכמה. מקור החכמה נמצא אצל הקב"ה⁴¹.

דברי הרב שיגיע שלב בו המומים יתרפאו מזכיר את מה שמופיע לגבי מתן תורה.

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ט

- ר' אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה, מגיד שלא היה בהן סומין, שני וכל העם רואים; מגיד שלא היה בהן אלמים, שנא' + שמות יט ח+ ויענו כל העם יחדו; ומלמד שלא היה בהן חרשין, שנאמר + שם / שמות / כד ז+ כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע; ומנין שלא היה בהם חגרים, שנאמר + שם / שמות / יט יז+ ויתיצבו בתחתית ההר; ומלמד שלא היה בהם טפשים, שנאמר + דברים ד לה+ אתה הראת לדעת.

⁴¹ הרב מכנה כאן את הקב"ה כתמים דעים. משום שהתמימות מסמלת את השלמות. הרב משתמש בלשון המופיע בספר איוב.

איוב פרק לז פסוק טז

- הַתְּדַע עַל־מַפְלְאֵי־עֶבֶד מַפְלְאוֹת תָּמִים דְּעֵימָ:

אפשר שהסיבה משום שבזמן מתן תורה עם ישראל היה באחדות גדולה.
לפי דברי הרב שהדבקות היא יוצרת רפואה ניתן להבין את דברי חז"ל לגבי
סגולתה של התורה.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נד עמוד א

- אמר רבי יהושע בן לוי: ... חש בראשו - יעסוק בתורה, שנאמר כי
לוית חן הם לראשך. חש בגרונו - יעסוק בתורה, שנאמר וענקים
לגרגרתך. חש במעיו - יעסוק בתורה, שנאמר רפאות תהי לשרך. חש
בעצמותיו - יעסוק בתורה, שנאמר ושקוי לעצמותיך. חש בכל גופו -
יעסוק בתורה, שנאמר ולכל בשרו מרפא.

וכן המהר"ל בנתיב התורה מסביר כך.

נתיבות עולם נתיב התורה פרק א

- אם יש לאדם חולה בגופו שכל אשר הוא חולה יוצא מן הסדר, יעסוק
בתורה שהיא סדר העולם, ואז האדם אשר היה מקבל חולי שהוא
שנוי יחזור אל הסדר שהוא בריאותו. ואמר עוד חש בראשו וכו', כי
כאשר יבא שנוי לגוף כמו כל הדברים שהם שנויים בגוף, על ידי
התורה שהיא סדר העולם מחזרת את הגוף שהיה בו שנוי אל סדר
שלו. כי אל סדר התורה נמשך הכל כמו שאמרנו.

המהר"ל מסביר שהחולה מבטא סתירה ויציאה מן הסדר הנורמלי. בשביל
זה באה התורה ומחזירה את האדם אל הסדר של העולם. סדר העולם
משמעותו שכל דבר מקבל את מקומו. התורה מבטאת את מה שהרב מכנה
כאן אוצר השכל העליון.

**והדבקות האלהית הפנימית, שהיא יסוד כל הידיעות, היא מרפאה
אותם המחצים והמכות אשר הכינו בית מאהבנו, ושם גופיה איקרי
שלום -** כאן הרב מדייק את דבריו כיצד אנו יכולים להתחבר אל אוצר
השכל העליון. כיצד אנו יכולים להתחבר אל מקור החכמה. הרב מסביר
שהדרך להתקשר הוא על ידי הרצון להגיע לדבקות אלקית פנימית.
כשהאדם שואף לדבקות ממילא הוא מקבל רפואה גדולה.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הרגשת האחדות שהצדיק חי.

קובץ א' פסקה תרעו.

- הצדיק שהוא במדתו הראויה ... הוא כולל בקרבו את כל הדיעות,
המחשבות, הרעיונות וההשפעות. הוא מאגד את כל הפזורים, ומה
שנחשב סתירה והיפך לכל העולם כולו, אצלו הוא מיושב ומאוגד,
באגד מאוחד ומיוחד. ומעומק האחדות שבנשמתו הוא משפיע שלום

ואהבה, ואחדות חיצונית ופנימית, על כל, ותמיד עבודתו היא לאחד ולקשר, וכל קשר רוחני שבמחשבתו מרבה שלום בעולמים כולם.

הרב משתמש בלשון הנביא זכריה.

זכריה פרק יג פסוק ו

- וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמִּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יְדֵיךָ וְאָמַר אֲשֶׁר הִכִּיתִי בֵּית מִאֲהָבָי :

בפסוק זה הנביא אומר שישנם מכות שאנו מכירים שהם נובעות מאדם אוהב. המכות האלה הסתירות מתבררות כחלק מן התיקון. כשהאדם מחובר אל הדבקות האלוקית, ממילא הוא רואה את כל המכות כחלק מן השלמות. האדם מכיר כיצד הסתירות הם מרכיבות מציאות שלמה.

זה מה שהרב מסיים במה שמופיע בגמ' במסכת שבת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף י עמוד ב

- הכא - שם גופיה איקרי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום

בגמרא מבואר שהמילה שלום, זה לא רק כינוי תכונה של הקב"ה, אלא זה עצמות שמו של הקב"ה. היינו הקב"ה בעצמו יוצר את השלמות. לכן אפשר לקרוא לקב"ה בשם שלום.

וכשם שההכרות מטילות צל אחת על חברתה וצריכות הן למטרת התאגדותן ההרמונית עזר ממקום עליון, מהמעין שהצורות ההכריות מתהוות משם, עוד בטרם שהן מתגלמות בחטיביות מיוחדת - לאחר שבחלק הראשון של הפסקה הרב הדגיש את הסתירות ופער בין ההכרות והחכמות, כעת הרב עובר להתעסק בסתירה הקיימת בהשקפות המוסריות השונות.

הרב פותח את דבריו בסיכום מה שראינו עד כעת, ואחר כך הרב ישווה את המהלך את הסתירות הקיימות בעולם המוסרי.

הרב מסכם כך: בהכרות ראינו שכל הכרה מטילה צל על חברתה. הדרך לאגד את ההכרות, הדרך ליצור הרמוניה ושיתוף פעולה בין ההכרות מחיבור אל מקום עליון. כיון שכל הכרה היא נמצאת לאחר בריאתה בסתירה עם חברתה, ממילא צריך להופיע אור עליון, המקור ממנו ההכרות נובעות. ברגע שהולכים אל המקור העליון ממילא אפשר להכיר את ההרמוניה הקיימת בין ההכרות. אומנם אם יורדים אל המציאות, כשיורדים אל המקום הנמצא מתחת למעין, אז כל תכונה וכל הכרה מקבלת את החטיבה ואת הציור המיוחד לה, וממילא היא סותרת את חברתה.

אפשר להביא משל ליסוד זה ממצואות של משפחה. כשהאחים רבים בניהם מי שיוצר את האחדות הם ההורים. היינו ההורים הם המקור ממנו נובעים הילדים, ברגע שיש הורים בתמונה ממילא יש יכולת לחזור אל השורש העליון ושם ליצור אחדות בתכונה של כל אחד ואחד מן הילדים. בדיוק כך גם בעניינים המבוארים כאן, כשחוזרים לשורש ניתן למשוך אור ואחדות בפרטים הנבראים.

כמו כן התוכנים המוסריים הנם סותרים זה את זה, כל אחד בונה הוא את עולמו בצורה רחבה רדיקלית ואינו חושש כלל לאותו הציור העולמי ואותן התביעות של התוכנים המוסריים האחרים - כעת הרב מתייחס לסתירות המוסריות שנמצאות בין השיטות השונות. בעולם המוסרי יש תפיסות שונות. כל תפיסה מתנגדת וסותרת את חברתה בחריפות. כל תפיסה מוסרית מתנהגת בצורה רדיקלית = היינו בצורה מוחלטת, כאילו רק התפיסה הזאת קיימת במציאות. בצורה כזאת תפיסה מוסרית אחת מבטלת לגמרי את התפיסה המוסרית האחרת.

כדי להבין כיצד יש מוסרים שונים, שיכול להיות שכל מוסר יסתור את חברו, נביא מה שהרב כותב בתחילת מוסר הקודש.

אורות הקודש חלק ג' (ראש דבר א' 42)

- למוסר האלהי, ההופעי, להמוסר האמוני, להמוסר הטבעי, למוסר המעשי והמוסר המדוני, למוסר הפרטי ולמוסר החברותי הקיבוצי, למוסר החינוכי ולמוסר המשפחתי, למוסר המעשי ולמוסר התיאורי, למוסר ההיסטורי העבר ולמוסר ההווה, למוסר האידיאלי העתידי, ולמוסר הקיבוצי הרוחני, העולה מכל סעיפי המוסר הרבים הללו וענפיהם יחדיו.

במקור זה הרב מתאר הסתכלויות מוסריות שונות. הבעיה שהרב מתאר בפסקה שלנו שכל מוסר חושב שהוא היחיד, כל מוסר מבטל ומתגד למוסר השני. אומנם גם במקור זה הרב מבאר שהמוסר הקיבוצי הרוחני הוא עולה וכולל בתוכו את סעיפי המוסר השונים.

ורק ממעין העולמי העליון, ממקור צדיקו של עולם, ממקור ראש צדיק, משם הברכות שופעות, שהכלי המחזיק ברכה לכולן הוא השלום - גם כאן הרב חוזר ומבאר כיצד ישנו מקום עליון בו כל המוסריים מתחברים לשלמות אחת. השורש הזה נובע מן צדיק עולם, הוא הקב"ה.

⁴² מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ א' פסקה תרפג'

החיבור אל צדיק העולם, הוא הקב"ה, הוא מביא ברכה של שלום. השלום הוא הכלי המביא ברכה, זה מה שמובא במשנה האחרונה בש"ס.

משנה מסכת עוקצין פרק ג משנה יב

- אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום :

במקור זה מבואר שהכלי הגדול שמחזיק ברכה הוא השלום. השלום מתקשר אל הצדיק יסוד עולם זאת מידת היסוד. היסוד כולל בתוכו את כל הספירות בצורה של שלום. זה מעלתו של היסוד שמבטא את הצדיק⁴³.

התאחדותן של כל התביעות המוסריות המתכנסות בלבן של כל יצור, והכוללות את כל הקבוצות החברתיות, והמאחדות את כל העולמים - כשהאדם מצליח לאחד את כל התביעות המוסריות הקיימות בעולם, אז הוא בעצם מאחד את כל הקבוצות הקיימות בעולם. כל שיטה מוסרית מאחדת בתורה קבוצה חברתית אחרת. ממילא אחדות של כל השיטות המוסריות גורמת שהאדם מצליח לאחד בתוכו את כל העולם כולו.

לדוגמא יש שיטה מוסרית המתעסקת באחריות על בעלי החיים, יש תפיסה מוסרית העוסקת בדאגה לחלשים בבני האדם, יש תפיסה מוסרית המתעסקת בזכויות הפרט, יש תפיסה מוסרית המתעסקת באיכות הסביבה. אם כן כל תפיסה מוסרית היא מאגדת בתוכה יסוד אחר הקיים בבריאה. אם כן כשהאדם פועל לאחד בתוכו את כל התפיסות המוסריות ממילא האדם נמצא בשלום ובאחדות עם כל העולם כולו.

וכל מה שתגדל ביותר הסתירה בין הכרה להכרה, ובין מסכת מוסרית לחברתה, ככה תגדל העריגה לעומק השלום שלהן - כעת הרב מוסיף יסוד בו מבואר היתרון של הנובע מהרגשת הסתירות. ככל שהאדם ירגיש את הסתירות, כך הרצון לשלום יגדל. הרגשת הסתירה יכולה להיות בין בצד ההכרי שתיארנו בתחילת הפסקה, ובין בצד המוסרי, כל הרגשת סתירה מולידה רצון גדול לשלום.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הנפש המרגישה את הסתירה, וכך כותב הרב.

קובץ ח' פסקה קה.

⁴³ עיי באריכות בשערי אורה שער שני לגבי הספירה התשיעית- היסוד. ושם מרחיב בקשר בין היסוד, הצדיק לשלום.

- דבר טבעי הוא בטבע הרוחניות, שהלימודים סותרים זה את זה בהכשר הנפשי הנדרש לכל אחד מסוגיהם. והנפש העדינה, היא נוטה לכולם יחד, ומרגשת היא את כאב הסתירה שביניהם בהערכתם הכללית. וכל מה שהאדם מתעלה, תביעתו מתגדלת היא לכל המקצועות, ורוחו מתפזרת על אפסים רבים, ולעומת זה מתגלה בקרבו תוכן של גבורה עליונה, עד שיוכל לכנס כנד מי הים, שנקרא ימים מפני שיש בו חילוקי ערכים ...

במקור זה מתבאר שמי שנפשו מרגישה את הסתירה, ממילא מוכח שנפשו שייכת אל האחדות הגדולה. ככל שתתגלה האחדות הגדולה, אז ממילא תהיה הרגשת כאב.

הסיבה שהגדלת הסתירה תגרום לשלום, אפשר להבין את זה בצורה פשוטה כמו אדם שצמא למים, ככל שיצמא יותר, כך יתענג יותר כשימצא מים. אבל נראה שיש כאן יסוד יותר גדול. הרגשת הסתירה מוכיחה שיש כאן אחדות גדולה. מי שלא מרגיש את הסתירה ממילא מוכח שהוא פחות כללי. מי שלא צר לו כשהוא נמצא ביסוד אחד, ממילא מוכח שהוא לא מחפש את הכלליות, מוכח שהוא לא מוכשר להבנה כללית. לכן דווקא הנפש שמרגישה מיצרים של סתירה ומיצרים של כאב, היא הנפש המסוגלת לאחד בתוכה שלום ושלמות גדולה.

וככה הנן מוכשרות להיות שבות למקוריות העליונה, ולשאוב אותם מי הישועה בצמאון גדול - בזכות הצמאון אפשר לחזור אל המקוריות העליונה. המקור ממנו נובע השלום. בצורה כזאת האדם מוכרח להעמיק את ההסתכלות לחזור אל הדבקות האלוקית, השאיפה לחזור אל המקוריות העליונה. משם האדם ישאב מי ישועה שירוו את הצמאון הגדול.

כמים קרים על נפש עיפה שמועה טובה מארץ מרחק, ונקרא שמו פלא יועץ אבי עד שר שלום - הרב מסיים את הפסקה בפסוקים המבטאים את היתרון של שאיבת המים המרוויים את הצמאון. וזה הפסוק במשלי.

משלי פרק כה פסוק כה

- **מִיָּם קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֵיפָה וְשִׁמוּעָה טוֹבָה מֵאַרֶץ מְרֹחֶק :**

השמועה הטובה הנמצאת במקום רחוק, נראה שהכוונה לשורש הרוחני הרחוק, דווקא שמועה רחוקה ועליונה כזאת היא מסוגלת לפעול כמו מים קרים על הנפש העייפה. הקישור אל הריחוק האלוקי היא תגרום רוויה לצמאון ולסתירה.

כמו כן הרב משתמש בלשון המובא בספר ישעיה.

ישעיהו פרק ט פסוק ה

- כִּי־יֵלֵד יִלְד־לָנוּ בֶן נִתְּנָלָנוּ וְנִתְּהִי הַמִּשְׁרָה עַל־שִׁכְמֹו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֶל גְּבוֹר אֲבִיעֵד שַׁר־שָׁלוֹם :

במקור זה מתואר כיצד הקב"ה שהוא פלא יועץ וגבור, היינו שהקב"ה מלא תכונות שונות, הוא קורא לבן של חזקיה בשם שר שלום⁴⁴. היינו היכולת לראות את השלום בין כל התכונות.

⁴⁴ כך מסביר רש"י שם את הפסוק.

רש"י ישעיהו פרק ט פסוק ה

- (ה) כי ילד יולד לנו - אף על פי שאחזו רשע הוא בנו הנולד לו זה כמה שנים להיות לנו תחתיו למלך צדיק יהיה ותהיה משרת הקדוש ברוך הוא ועולו על שכמו שיהיה עוסק בתורה ושומר מצות ויטה שכס למשאו של הקדוש ברוך הוא ויקרא שמו הקדוש ברוך הוא שהוא מפליא עצה ואל גבור ואבי עד, קרא שמו של חזקיהו שר שלום כי שלום ואמת יהיה בימיו :

מפני כח הקיבול אשר לאדם ידיעה סותרת ידיעה, והרגשה הרגשה, וציור ציור, אבל באמת ידיעה מחזקת ידיעה, והרגשה מחיה הרגשה, וציור משלים ציור. וכל מה שמתעלה האדם כליו מתרחבים עד שמוצא בעצמו את התוכן הגדול של השלום הפנימי, והתאמתן של הידיעות ההרגשות והציורים השונים זה עם זה.

והדבר הולך ומתרחב, עד שבא לעומק עמקים, למקום ששם הסתירה חריפה ועזה מאד, עד כדי קצף איתן של קודש. ומרוב הדעת הפנימית, המתרחבת ומתפשטת בכל קומתו הרוחנית של האדם, נעשה שלום חודר נוקב ויורד עד התהום ותהום בכלל.

הדרך שעולים עד לידי מעלה עליונה זו היא מתחילים בעת אשר האדם עומד במצבו הנמוך של פגיעת הסתירות, שגם אז ישנם שני דרכים, שהם זה למעלה מזה. יש אשר ידיעה סותרת ידיעה, שוללת אותה לגמרי, עד אשר הידיעה הסתורה מכחה של הידיעה הנקנית נחשבת כאלו אינה במציאות, וכאילו כל ענינה הוא ריק ותוהו. ויש אשר על ידי סתירתה של הידיעה האחת את השניה מתמצות תמציות של הידיעה הסתורה ונכנסות בתוך הידיעה הנקנית האהובה. ואז אע"פ שמצד הכלי נראה שהאדם שולל וסותר את הידיעה המנוגדה, באמת מצד האור הפנימי הרי הוא בונה אותה ומקנה אותה לעצמו. וכן הדברים הולכים בהרגשות וציורים, עד שעל ידי עומק השאיבה התמציתית, שהידיעה הקנויה שואבת מהידיעות המנוגדות הנדחות, מתרחבת הדעה בכללה, ובא המצב לידי הרום היותר גדול, שהוא עומק השלום בשכלולו, עד שכל הידיעות ההרגשות והציורים עומדים בצורה אורגנית וחיבה משוכללה, שכל חלק משלים את החלק השני, ואין פרץ ואין צוחה ברחובותיהם.

⁴⁵ מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ו' פסקה קד'.
 84

אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו, אשרי העם היודע להכיר את אדון העולם, מלך שהשלום שלו, ומרוב עונג אהבה שר הוא את שיר ידידות אהבה בתענוגים, שיר השירים אשר לשלמה.

נושא הפסקה- מתוך הכרת עומק הסתירות מתגלה עומק השלום.

ביאור הפסקה-

מפני כח הקיבול אשר לאדם ידיעה סותרת ידיעה, והרגשה הרגשה, וציור ציור, אבל באמת ידיעה מחזקת ידיעה, והרגשה מחיה הרגשה, וציור משלים ציור - הרב בפסקה מבאר כיצד השלום נובע מעומק הכרת הסתירות. אומנם בטבעו של האדם כח הקיבול הטבעי הקיים אצל האדם, האדם מרגיש כיצד אי אפשר לישוב את הסתירה בין ידיעה אחת לחברתה. מבחינת האדם המקבל את הידיעה או את ההרגשה, או את הציור, מבחינת כלי הקיבול של האדם, ישנה מחשבה שהכל סותר אחד את השני. אומנם הרב בפסקה מבאר שהדברים הפוכים. הכרת הסתירה היא נותנת חיות והשלמה.

הרב השתמש כאן בלשון של ידיעה הרגשה וציור, הרב הנזיר הסביר שזה כנגד חב"ד, חג"ת נהי"מ. היינו הידיעה היא כנגד חכמה בינה ודעת, היינו הצד השכלי. לעומת זאת ההרגשה היא כנגד הלב, כנגד המידות, אלו הספירות של חסד גבורה תפארת. ואילו הציור הוא כנגד הצד המעשי, כנגד נצח הוד יסוד מלכות⁴⁶.

בדברי הרב יש חידוש. כיון שיש החושבים שאם אנו מתעסקים בהכרת הסתירות ממילא אנו מתרחקים מן השלום. כאן הרב מבאר להיפך, החשש לעסוק בסתירות הוא מעכב את השלום מלהופיע.

דברי הרב שמתוך הכרת הסתירה אפשר להגיע לשלום מבואר בחז"ל לגבי מעלתם של תלמידי חכמים. וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד ב

- ואומר: אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. מאי את אויבים בשער? אמר רבי חייא בר אבא: אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה.

⁴⁶ אומנם אין הכוונה ממש לצד המעשי, אלא הכוונה לשכל המעשי, שהרי מדובר כאן על ציור ולא על מעשה ממש. אם כן הכוונה שכל מעשי.

במקור זה הגמ' מתארת כיצד חברותות בלימוד התורה יכולים להיות אויבים. כיצד בזמן הלימוד כל אחד עומד על דעתו, ודווקא מתוך העמידה שכל אחד עומד על דעתו, בסופו של דבר הם בסוף הופכים להיות אוהבים אחד את השני.

זה מה שחז"ל אומרים סוף מסכת ברכות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סד עמוד א

- אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך

וכך מסביר הרב בעין איה את הגמ' הזאת.

עין איה ברכות פרק ט' פסקה שסא.

- אר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך א"ת בניך אלא כוניך כו'. יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא יבנה כ"א ע"י צביון אחד בדיעות ותכונות. א"כ כשרואים ת"ח חוקרים בחכמה, וע"י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמיתי א"א שיבא לעולם כ"א דוקא ע"י תואר של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל, השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום כל דבר לפי ערכו מקומו וענינו. ... ע"כ ת"ח מרבים שלום נעולם, מה שהם מרחיבים, מבארים ומילדים דברי חכמה חדשים בפנים מפנים שונים, שיש בהם ריבוי וחילוק ענינים, בזה הם מרבים שלום, שנאמר "וכל נניך למודי ד'" כולם יכירו שכולם, גם ההפכים בדרכיהם ושיטותיהם כפי הנראה, המה כולם למודי ד', בכ"א מהנה יש צד שיתגלה ע"י ידיעת ד' ואור האמת.

במקור זה מסביר הרב את הטעות של האנשים. יש החושבים שמחלוקת נוגדת את השלום. אבל באמת הכרת השיטות השונות היא מרחיבה את השלום. השלום האמיתי יבוא דווקא כשיגלו צדדים שונים ומגוונים.

לכן הרב בפסקה שלנו מדגיש שבאמת ידיעה יכולה לחזק ידיעה אחרת, הרגשה אחת יכולה להחיות את ההרגשה השניה. כמו כן ציור יכול להשלים את הציור של חברו. כל דעה יכולה להתרחב ולהיות בשלמות יותר גדולה דווקא מתוך המגוון.

במקור נוסף בעין איה הרב מסביר את החשיבות ללמוד בחברותא ולהכיר את השיטות השונות, וכך כותב הרב בעין איה.

ברכות פרק ט' פסקה שמא.

- וזאת הסבלנות נעשית קנויה אצל ת"ח, רק בעסקם בתורה בחבורה ומתרגלים בדיעות שונות, ורואים שדוקא מכל הדיעות של החכמים השונים בארחות התורה והיראה, תצא הדרך הישרה והברורה, ששם אור ה' שורה. אבל בהיות האדם מוסגר בחוגו הצר, ולא ידע מאומה מהמון דיעות חביריו העוסקים בתורה וחכמה, איש איש כפי כשרונו, באמת ואמונה, הלא לא יוכל שאת כל דעת שהיא שונה מדעתו. ובזה תהי' הסבה היותר חזקה למחלוקת ומריבה

במקור זה מבאר הרב שתלמיד חכם שלומד בחבורה הוא קונה סבלנות כלפי השני. הסבלנות גורמת שהתלמיד חכם מכיר שהדרך הירה היא נובעת מכלל הדעות של כל החכמים. אי אפשר להגיע לדרך ישרה לבד. לכן חז"ל הזהירו לא ללמוד לבד.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג עמוד ב

- דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: מאי דכתיב חרב אל הבדים ונאלו - חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה. ולא עוד אלא שמטפשים, כתיב הכא ונאלו, וכתיב התם אשר נואלנו. ולא עוד אלא שחוטאים - שנאמר ואשר חטאנו.

וכל מה שמתעלה האדם כליו מתרחבים עד שמוצא בעצמו את התוכן הגדול של השלום הפנימי, והתאמתן של הידיעות ההרגשות והציורים השונים זה עם זה - הרב מבאר שהאדם צריך לדאוג להרחיב את כלי הקיבול שלו. הדרך שהאדם ירחיב את כלי הקיבול שלו, זה יעשה על ידי שהאדם יתעלה. כשהאדם יהיה יותר עליון ממילא הוא יוכל להכיל בתוכו יותר ניגודים.

אפשר לראות את התכונה הזאת בדרך גידולו של האדם. כשהאדם צעיר, מי שהוא ילד, הוא לא מסוגל להכיל סתירות. ילדים וכן נוער רואים את המציאות בצורה מאד צרה. הטעם משום שכלי הקיבול שלהם צר, ממילא אין מקום בכלי הקיבול להכיל דעות מגוונות. לעומת זאת ככל שהאדם יתבגר, ככל שהאדם יגדל, ממילא האדם יוכל להכיל בנפשו ניגודים וסתירות.

התעלות האדם יוצרת שלום פנימי. האדם בתוכו מרגיש כיצד כל הידיעות ההרגשות הציורים השונים מתחברים ליצירה אחת שלמה. בצורה כזאת האדם מרגיש יישוב הדעת ואינו מרגיש את הצער של הסתירות.

והדבר הולך ומתרחב, עד שבא לעומק עמקים, למקום ששם הסתירה חריפה ועזה מאד, עד כדי קצף איתן של קודש - הרב מבאר שהעמקה בשורשי הדעות היא גורמת שהסתירה יכולה להחריף. הרי בסופו של דבר כל דעה יש לה שורש רוחני פנימי. ממילא כשאנו מעמיקים בשורש של דעה מסויימת ממילא אנו הולכים לעומק ולהכרה של הבדל מהותי העומק בשורש של אותה דעה. ממילא כשהאדם נוגע בשורש של הדברים ממילא הוא מרגשי יותר קצף ויותר כעס קדוש על השיטה השניה.

כשהאדם שומע דעה סתמית, לפעמים האדם יכול להכיל אותה, כיון שזה נראה לו רק מחלוקת חיצונית. אבל כשהאדם מעמיק בשורשים של הדעה השניה פתאום מתגלה עומק הפער. בצורה כזאת לא רק שהמח' לא שוקטת, אלא להיפך, הטענות של השני מבטאות אידיאולוגיה סותרת. אם כן בצורה כזאת כל אמירה של הצד השני היא נובעת מהשקפה אחרת, ממילא האדם מרגיש צורך להתנגד לכל דבר. בצורה כזאת יש קצף על כל אמירה ואמירה, כיון שהאדם מכיר שאין אמירה סתמית.

ומרוב הדעת הפנימית, המתרחבת ומתפשטת בכל קומתו הרוחנית של האדם, נעשה שלום חודר נוקב ויורד עד התהום ותהום בכלל - לאחר הכרת עומק הסתירה אנו צריכים לבאר כיצד האדם יכול להגיע לידי שלום. כיצד השלום יכול להוולד במצב כזה. הרב מסביר שהחלק הזה נובע מן רוב הדעת.

ראוי לציין שהרב הנזיר מביא גירסא אחרת מכתב יד, שם הגירסא היא מרום הדעת. הרב הנזיר הסביר שהגירסא הזאת יותר מבוארת. משום שכשיש רוממות של דעת, ממילא אפשר להכיר ולהכיל את השיטות השונות.

מה היא הדעת המסוגלת להרחיב ולהתפשט עד כדי יצירת שלום חודר בתוך התהום המבטא הבדל גדול בין השיטות. נראה שהכוונה כאן לספירת הדעת שהיא יוצרת איזון בין הספירות.

ידוע שעשר הספירות מתחלקות לג' קוים. היינו צד ימין, שזה מבטא את החסד. צד שמאל שזה מבטא את הגבורה. ואמצע שזה מבטא את התפארת, את השילוב של הרחמים.

הספירה המרכזית המבטאת את האיזון ואת ההשלמה בין הספירות, זאת ספירת הדעת. הדעת היא יוצרת איזון בין חכמה לבינה. אומנם יש דעת עליונה, הדעת העליונה מבטאת את הכתר, הכתר הוא גם נמצא בקו האמצע. לכן עליה למקום עליון של הכתר הוא מסוגל להרחיב את השלום הקיים בין השיטות השונות.

הדרך שעולים עד לידי מעלה עליונה זו היא מתחילים בעת אשר האדם עומד במצבו הנמוך של פגיעת הסתירות - הרב מבאר שהדרך להגיע למציאות של שלום פנימי עוברת דרך הכרת הסתירות. כשהאדם נמצא במצב הראשון, במצב הנמוך של הסתירות, אז האדם מתחיל את העליה למעלה עליונה שנמצאת מעל הסתירות. מתוך הכרת הסתירות מתגלית האחדות, וכך מבאר הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תמב.

- העולם כולו עסוק בפירורים של מחשבות, שאינו יכול למצא את האחדות החיה שבהם, ומתוך ריבוי הפירורים האחדות מסתתרת. באים בעלי הרעיון הפנימי, וגוללים את האור האחדותי, ואינם מתחשבים אם התעמולה של פירורי המחשבות תלחץ על ידם וכמותם תתמעט.

במקור זה מבאר הרב שדווקא מתוך הכרת כל הפירורים של המחשבות, מתוך הכרת ריבוי הפרטים מתגלה האחדות הגדולה. לפי מקור זה מבואר שהסתירה הדיון וההרחבה הבאה בעקבות תוספת השיטות היא בעצמה יוצרת את האחדות הגדולה באמת. מתוך הכרה כזאת אנו לא חוששים משיטות שונות, להיפך אנו מבינים שככל שהשיטות יתרחבו כך האחדות תגדל.

שגם אז ישנם שני דרכים, שהם זה למעלה מזה. יש אשר ידיעה סותרת ידיעה, שוללת אותה לגמרי, עד אשר הידיעה הסתורה מכחה של הידיעה הנקנית נחשבת כאלו אינה במציאות, וכאילו כל ענינה הוא ריק ותוהו - הרב מבאר שבשלב של הסתירות ישנם שני דרכים. יש לפעמים סתירה בהם האדם רואה ידיעה שסותרת לגמרי את הידיעה האחרת. הסתירה היא כל כך מהותית עד כדי כך שהידיעה השניה נחשבת כאילו אינה במציאות.

בדרך כלל בוויכוח בין אנשים זה השלב הכי פשוט. השלב בו האדם שולל לגמרי את הדעה הנוגדת את שיטתו. בצורה כזאת אין צורך להעמיק בתוך השיטות אלא הדעות נראות פשוטות, נראית מציאות כאילו אין שום יכולת לישוב, וממילא הדעה השניה הופכת להיות דעה מיותר שמבטאת טעות וריק מוחלט.

ויש אשר על ידי סתירתה של הידיעה האחת את השניה מתמצות תמציות של הידיעה הסתורה ונכנסות בתוך הידיעה הנקנית האהובה - אבל יש מצב של סתירה המוביל את האדם להעמקה יותר גדולה. בצורה כזאת האדם מקשיב לסתירה ומנסה להבין מה מתוך

הדעה הסותרת יכול להשפיע לטוב על הדעה שהאדם מחזיק. יש כאן מעין עבודה של גישור. בצורה כזאת האדם מעמיק בשורש של הטענה השניה, הוא מנסה להבין מה הסיבה שיש התנגדות בין השיטות. בצורה כזאת הוא מבין מה הסיבה העמוקה שהשני לא מסכים לדעתו וממילא הוא מנסה למצוא את תמצית הטוב הקיים בטענה המתנגדת, וממילא הוא משכלל את הידיעה שהוא רוצה לחזק.

לדוגמא מצאנו בסוגיות בגמ' לפעמים ישנה קושיא שהיא גורמת לדחות לגמרי את התירוץ או את האוקימתא הראשונה. בצורה כזאת הקושיא היא מוחלטת והסתירה גמורה. אומנם יש מקרים בהם אומנם יש קושיא, אבל דווקא מתוך הקושיא אנחנו ממשיכים להסביר את התירוץ בצורה יותר משוכללת. היינו בזכות הקושיא אנו מקבלים כלים להעמיק את הדעה שאותה התירוץ הציג⁴⁷.

אפשר גם להסביר את ההבדל ממקום אחר. לדוגמא לאדם יש קושי מסויים, לפעמים בגלל הקושי האדם מוותר על מה שהוא רוצה לעשות. אבל לפעמים דווקא מתוך הקושי מתגלים כוחות, והאדם לומד כיצד לשכלל את המעשה שהוא רצה לעשות, בצורה כזאת הקושי אומנם הפריע לפעולה, אבל לאחר ההתגברות הפעולה נהפכת להיות יותר משוכללת.

היתרון של ההתמודדות הזאת שבסופו של דבר הידיעה המפריע, הסתירה היא נכנסת לתוך הידיעה ומשכללת אותה.

ואז אע"פ שמצד הכלי נראה שהאדם שולל וסותר את הידיעה המנוגדת, באמת מצד האור הפנימי הרי הוא בונה אותה ומקנה אותה לעצמו - בדרך השניה, עדיין יש סתירה. בצורה חיצונית נראה שיש כאן סתירה, מצד הכלי כביכול הכלי שולל את הידיעה הראשונה. אבל כשיש העמקה פנימית, כשרואים את האור הפנימי העומק מאחורי הדעה, אז האור הזה מצטרף ובונה את הידיעה הראשונה.

הרב מכנה את הכוח הבונה את הידיעה כאור פנימי. אור זה מבטא את האחדות שקיימת במציאות, ממילא גם כשיש סתירות אנו יכולים למצוא את הדרך דווקא שכל דעה תשתכלל בזכות הסתירה. בצורה כזאת כביכול כולם מרוויחים, ולהיפך, בצורה כזאת אנו מוצאים אחדות שקיימת בתוך הסתירה החיצונית שקיימת בכלי החיצון.

⁴⁷ ידוע ההבדל בצורת התשובה של הגמ'. במקרה בו הקושיא היא חזקה ולכן התירוץ לגמרי נדחה ואנו מתחילים תירוץ חדש הגמ' תשתמש בלשון של אלא. אבל במקום בו למרות הקושיא הגמ' תיקח את הקושיא ותשתמש בה בשביל להסביר את התירוץ בצורה יותר משוכללת, במקרה כזה הגמ' תשתמש בגמ' בלשון של 'לעולם'.

אפשר להביא משל לזוג שיש בניהם ויכוח על דרך של חינוך הילדים. מבחינה חיצונית וודאי שיש כאן כלים אחרים לחינוך וכדומה. אבל אפשר להעמיק באור הפנימי ולראות את נקודות האחדות שבניהם. יש נקודות אחדות שהם רוצים את טובת הילד, יש נקודות אחדות שהם זוג שאוהב אחד את השני למרות הויכוח. כעת לאחר הכרת הנקודה הפנימית, כל אחד יכול לשכלל את דעתו ואת ההכרה של האיזון הנצרך בניהם. ברגע שיהיה איזון בין השיטות ממילא אפשר יהיה לקבל החלטה משותפת. היינו כשהויכוח נעשה בצורה נכונה, ממילא אפשר להכיר מה היתרון בכל שיטה, וממילא לתת מקום לשילוב ושכלול השיטות. בצורה כזאת אנו לא מתמקדים בתוצאה הסופית, שהיא נראית סותרת. אנו נתמקד בשורש ובשורש הרבה יותר קל לראות את נקודות האחדות.

החסרון של הכלי החיצוני שהוא נראה סותר, כיון שבפועל צריך לעשות מעשה. לכן המעשה החיצוני הוא צריך להיות בצורה אחת, ולכן יש סתירה. אבל בשורש האמיתי יש אחדות, כיון שאנו מתעסקים בשורש הרוחני, ממילא אפשר להבין מה מטרתו של כל כח וכח. לכן באור הפנימי יש כאן נקודות שמתאימות זו לזו.

הפער בין העומק המשוויד לאור הפנימי לבין הכלי מתואר גם בשמונה קבצים.

קובץ ב' פסקה רפ.

- כל ציור דוחק באיזו מדה את חבירו, בזמן שאינו מתייחס עם הראשון לשכללו ולהרחיבו יותר. ועל פי זה כל חכמה דוחקת במדה ידועה את רגלי חברתה. מובן הדבר שדוחק זה הוא רק מצד הסגנון המיוחד שיש לכל חכמה, שמצדו הם דברים חלוקים, אבל מצד פנימיותה של ההכרה אין הבדל כלל, וכל הדעה היסודית אחת היא, וכל הכרה וידיעה מעשרת היא את הכלל של כח המכיר, והשפעה הרוחנית מתגברת על ידי כל פלג נוסף מאיזה מין שהוא. אבל מצד המקבלים הדבר תלוי עד כמה הירידה לעומק עצמיותה של ההכרה מגעת, שבאותה מדה שהשכל עסוק בצד הסגנוני החיצון, ככה מתגברת הדחיקה והסתירה, ועד כמה שההארה השכלית חדרה לתוך העומק העצמי של הידיעה, מתאחדים העניינים, והעושר מתגדל...

במקור זה הרב מבאר שבאופן טבעי חכמה או ציור סותרים אחד את השני. אבל הסתירה היא רק בצד הגלוי הסגנוני. אבל בצד הפנימי בהכרת השורש באמת אין הבדל. כל הכרה היא מולידה הוספה באחדות הכוללת. ממילא יש כאן הוראה מעשית לנו הנבראים המקבלים את הידיעות. ככל שנהיה עסוקים בצד החיצוני ממילא נרגיש יותר סתירה. אבל ככל שההכרה השכלית תופיע, בצורה של העמקה, אז העניינים יתאחדו.

וכן הדברים הולכים בהרגשות וציורים - הרב הרחיב את ההסבר כיצד הידיעות הסותרות, היינו החכמות השכליות משתכללות בזכות הניגוד. כעת הרב מדגיש שזה בא לידי ביטוי לא רק בידיעות השכליות, אלא גם בצדדים של ההרגשה והציור. כמו שהרב פתח בתחילת הפסקה שיש ניגוד ולעומת זאת שלום בין ידיעות בין בהרגשות [התלויות בלב] ובין בציורים [הצד המעשי].

עד שעל ידי עומק השאיבה התמציתית, שהידיעה הקנויה שואבת מהידיעות המנוגדות הנדחות, מתרחבת הדעה בכללה, ובא המצב לידי הרום היותר גדול, שהוא עומק השלום בשכלולו - כעת הרב עובר לדבר על השלב העומד מעל השלב של הסתירה. שלב ראשון כשהאדם מתחיל מן הסתירה שמרגיש צורך לדחות לגמרי את הידיעה האחרת. שלב שני המכיר את הסתירה אבל מנסה מתוך הסתירה להכניס את הדעה השניה לתוך דעתו ולשכלל את דעתו. כעת הרב מבאר את השלב העליון, הוא השלב בו יש שלום ושלמות. שלב זה הוא השלב בו האדם כל כך מכיר את היתרון של הדעה המנוגדת, שהאדם מבין שאי אפשר להציג את הדעה הראשונה בלי להכיר טוב את הדעה המנוגדת. בשלב הזה האדם שמח בדעה המנוגדת.

ההכרה הזאת היא נקראת עומק השלום, כיון שהשלום לא טכני, הוא לא שלום בו מכניעים ומנצחים דעה מסויימת. השלום האמיתי הוא ההכרה כיצד כל דעה באה לידי ביטוי במסקנה, כיצד הדעות בונות בניין אחר לגמרי בזכות השילוב בין הדעות המנוגדות.

עד שכל הידיעות ההרגשות והציורים עומדים בצורה אורגנית וחטיבה משוכללה, שכל חלק משלים את החלק השני, ואין פרץ ואין צוחה ברחובותיהם - הרב מסביר שהאידיאל של השלום, היא מציאות בה כל החלקים, הידיעות השונות, ההרגשות השונות והציורים השונים פועלים בתור חטיבה משוכללת. היכולת לפעול בתוך חטיבה משוכללת זה מבטא את העולם המתוקן.

ידוע בעולם הקבלה, שהקלקול של שבירת הכלים נבע משום שכל ספירה פעלה לבד. התיקון של העולם הוא נתינת מקום לכל ספירה, יצירת 'פרצוף', מעין מבנה מסודר הכולל בתוכו את כל הכוחות כולם.

וכך מבואר בספר הזהר ב'ספרא דצניעותא'.

זוהר - ספרא דצניעותא כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קעו עמוד ב

- (תנא) דעד לא הוה מתקלא לא הוה משגיחין אפין באפין ומלכין קדמאין מיתו וזיוניהון לא אשתכחו וארעא אתבטלת.

הזוהר מתאר שהסיבה שהייתה שבירה של המלכים הקדמונים, משום שלא היה משקל. לא היה איזון, כל כח לא פעל עם חברו. כל כח פעל לבדו, ובעקבות כך הייתה שבירה.

התיקון הוא יצירת מתקלא, לשון משקל, איזון. ברגע שיש איזון, כל כח נותן מקום לחברו אז נוצר שלום בעולם. זה התיקון שהעולם בכללותו עובר לתקן את שבירת הכלים.

זה מה שהרב מכנה כאן חטיבה, מהותה של חטיבה שכל כח מקבל את מקומו בתוך החטיבה עצמה. בצורה כזאת הכוחות משלימים זה את זה.

וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה קעז.

- מדרגות השכל הולכות הן מלמטה למעלה. בידוע הוא שגם כל ציורי הדמיון הנם באמת ציורי שכל, אלא שהם כדמות גרעינין שלא נגמרו עדיין בגידולם. אמנם כאשר השכל יתאשר, ויקיף את מהות החיים של האדם, אז יהיו כל הציורים של הדמיון מכל מדרגותיו, ושל השכל כולו, אחוזים זה בזה, כתבנית גוף אורגני, שכל חלקיו הם משולבים זה בזה ...

במקור זה הרב מתאר כיצד השלמות היא בצורה בה הדציון השכל וכל המדרגות פועלים זה בזה, בצורה אורגנית ומאוחדת.

זה מה שמסכם הרמח"ל בשלב של התיקון.

רמח"ל קלח פתחי חכמה פתח נט.

- סוף דבר - נעשה כל ענין הספירות בהנהגה של הסכמה, ביחס וקורבה בין אור לאור, שאין שום אור בפני עצמו שלא יהיה לו יחס עם כל האחרים.

הרב מסיים את החלק הזה בלשון הפסוק המתאר שלמות.

תהלים פרק קמד פסוק יד

- אֱלוֹהֵינוּ מְסַפְּלִים אֵין־פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְנֹחָה בְּרַחֲבֵינוּ: ⁴⁸

⁴⁸ הגמ' במסכת ברכות דורשת את הפסוק הזה כך.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד ב

- אין פרץ - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל, ואין יוצאת - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג האדומי, ואין צוחה - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גחזי, ברחובותינו - שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים + השמטת הצנזורה: כגון ישו הנוצרי +.

אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו, אשרי העם היודע להכיר את אדון העולם - הרב מסיים את הפסקה בהמשך הפסוקים שהבאנו לעיל. (לפי זה כנראה ראוי לחבר את שני החלקים האחרונים של הפסקה, לא כמו החלוקה שמופיעה בספר.)

תהלים פרק קמד פסוק טו

- אֲשֶׁרִי הָעָם שֶׁכָּכָה לֹו אֲשֶׁרִי הָעָם שֶׁיִּקְנֹק אֱלֹהֵיו :

לכאורה צריך להבין מה הקשר של הפסוק אל השלום והשלמות ? הרב הנזיר מסביר שבפסוק זה מתארים את היכולת לשלב את הניגודים. כיון שיש כאן ניגוד בין ה' אלוהיו, היינו ניגוד בין שם הויה שזה חסד, לשם אלוהים שזה דין. אם כן אשרי העם שמצליח לאחד את הניגודים האלה. זה יתרוננו של עם ישראל שיודע לעשות את השלום והשלמות הזאת.

מלך שהשלום שלו, ומרוב עונג אהבה שר הוא את שיר ידידות אהבה בתענוגים, שיר השירים אשר לשלמה - הרב ממשיך בסיום הפסקה להוכיח את השלום הקיים באלוקות, הרב מכנה את הקב"ה בשם שלום, כפי מה שמופיע בגמ' שבועות.⁴⁹

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לה עמוד ב

- כל שלמה האמורין בשה"ש קדש, שיר למי שהשלום שלו, חוץ מזה

במקור זה הגמ' דורשת שכל פעם [כמעט] שנאמר שלמה בשיר השירים הכוונה לקב"ה. והרמז שהמילה שלמה משמעותה שהשלום שלו, לשון שלמה. שהשלום הוא נמצא אצל הקב"ה בשלמות.

אומנם הרב מעמיק, מה הסיבה שהרמז שהקב"ה נקרא בשם זה מופיע דווקא בשיר השירים. מסביר הרב משום ששיר השירים הוא שיא האהבה, הוא השיר של הידידות הגדולה. זה שיר שמבטא את שיא השלמות. כשיש שלום, יש אהבה ונעימות. זה המיוחדות בשיר השירים אשר לשלמה, שהוא מבטא את השלמות והתענוג הנובעת מן השלום הפנימי.

אפשר שכוונת הגמ' כשיש שלמות ממילא אין תלמיד שדעתו נדחת לגמרי. כל התלמידים יש בהם נקודת טובה שאפשר לתקן. זאת השלמות.

⁴⁹ עיי' גם בזהר חדש על שיר השירים, שדורש שהשלום הוא יוצר שלום בין הספירות ספירת תפארת וכו'.

ישנן דעות כאלה, שהן מוכרחות לפי טבע האדם לגרום בהתפשטותן תולדות מזיקות, אף על פי שהן בעצמן מועילות ואמתיות הן. ונוצר לזה בטבע רוח האדם ללחום את קיומו, ולנגד לדעות הללו, כדי שלא יוזק, בענפיהן המתפשטים.

והמלחמה הולכת ומתארכת, עד שיסגל לו האדם גבורה יותר עליונה ממקורו הרוחני, ואז מרגיש הוא שעמדתו לא תפחד כלל מההתפשטות של הדעות הללו שנלחם נגדן. והכח ההוא בעצמו שמחזק את רוחו ניתן לו על ידי המלחמה עצמה. ועל כן הוא יודע להוקיר מאד את ערכה של המלחמה. וידע כמה אומלל היה אם לא היה נלחם נגד ההתפשטות המזיקה לו אז. ואח"כ בא בתוכן חיים של גבורה ומקבל את הדעות שנלחם נגד התפשטותן

אבל כשם שהאדם נתעלה כך נתעלו גם כן המושגים הרוחניים שלו, ואותן הדעות עצמן, אע"פ שנראות כאילו הן הדעות שנלחם בהן, באמת אין הדבר כן. ורק לפי המבטאים החיצוניים הן דומות אלו לאלו, אבל מצד ערכן הפנימי, מובדלות הן זו מזו, כהבדל שבין קודש לחול, ובין אור לחשך.

ומה שהרחיק אז מוצא הוא שהרחיק בצדק, ומה שמקרב אותן הדעות אחר שנתעלו בצדק הוא מקרבן. ודוקא הדעות הדחיות שחוזרות ונראות בהן אנו מוצאים טל חיים, איתן וקדוש מאד.

נושא הפסקה- בתחילה האדם צריך להלחם נגד הדעות המזיקות ורק לאחר המלחמה אפשר יהיה לברר את החלקים הטובים שבדעות האחרות.

ביאור הפסקה-

ישנן דעות כאלה, שהן מוכרחות לפי טבע האדם לגרום בהתפשטותן תולדות מזיקות, אף על פי שהן בעצמן מועילות ואמתיות הן- הרב פותח את הפסקה בהבנה שישנם דעות שבהכרח הם מזיקות. אומנם הרב מבחין שאותו היזק הוא נמצא בהתפשטות של אותם דעות, היינו בהרחבה של אותם דעות. אבל בשורש יש לאותם דעות מקום שהוא מועיל ואמיתי. הרב כאן מחדש שבעומק

⁵⁰ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ א' פסקה תשלה'.

הרבה מן הדעות מכילות בתוכן אמת נקודתית ואמת שיכולה להועיל. אלא הבעיה מתחילה במקום בו אותם דעות מתפשטות ויוצאות מחוץ למקום בו הדעה יכולה להועיל. כיון שהדעה מתפשטת במקום שאינו מועיל, כיון שכך, דעה זאת מזיקה.

הסיבה שהדעות הולכות ומזיקות כיון שהאדם בטבעו גורם את ההתפשטות המזיקה. כיון שהאדם בעל נטיות שונות, כיון שלאדם יש מידות מקולקלות, לכן הדעות שיש בהם נקודות אמת יוצאות מנקודת האמת ומתפשטות למקומות ולדברים שיכולים להזיק בתולדות של ההתפשטות.

אפשר להביא דוג' ליסוד זה מדברי הרמב"ם בשמונה פרקים, אומנם שם הרמב"ם מדבר על מידות. וכך כותב הרמב"ם.

שמונה פרקים לרמב"ם פרק ד

- הפעולות אשר הן טובות, הן הפעולות השוות, הממוצעות בין שני קצוות, ששניהם רע, האחד מהם ייתור, והאחר חיסור. והמעלות, הן תכונות נפשיות וקניינים, ממוצעים בין שתי תכונות רעות, האחת מהן יתירה והאחרת חסירה.

הרמב"ם מסביר שהמידות הטובות הם מידות שיוצרות איזון בין שני הקצוות. הליכה לשני הקצוות היא שלילית, בין אם הדבר יהיה יותר מידי ובין אם הדבר יהיה פחות מידי.

הרמב"ם בהמשך דבריו מביא דוגמא לעניין, למשל:

שמונה פרקים לרמב"ם פרק ד

- וכן העין היפה, ממוצעת בין הקמצנות והבזבז. והגבורה, ממוצעת בין המסירה לסכנות ורוך הלבב

הרמב"ם מסביר שהמידה של הקמצנות היא מידה שלילית, מצד שני גם הפזרנות היא שלילית. אלא האיזון הוא באמצע, זאת מידת העין היפה.

כמו כן הגבורה היא האידיאל העומד באמצע בין מסירות נפש שהאדם לוקח סיכונים ללא חשבון וללא פחד, לבין רוך הלב, זאת המציאות של הפחד מכל דבר.

אם כן בתחום המידות, לכל מידה יש יתרון קמצנות ובזבז אלו מידות טובות, אלא שההיזק שיוצא ממידות אלו כשהם יוצאים מן האיזון שלהם. ההתפשטות של המידות יוצרת את החסרון.

את מה שהרמב"ם כותב אפשר להשליך גם על תחום הדעות השונות. אפשר להביא דוג' לזיכוכ בין החסידים למתנגדים. בעצם דעת החסידות היא

טובה, לדוגמא היא החסידות חיזקה את נושא הרגש בעבודת ה', מצד שני החשש שאנשים יחשבו שכל עבודת ה' תלויה רק ברגשות, לכן בהתפשטות של יסודות החסידות יכולות להיות טעות ונזק. לכן מובן למה הגר"א ותלמידיו התנגדו לחסידות. כיון שהם התנגדו להתפשטות היוצאת מן החידוש של החסידות.

הרב בעצמו מתאר את היתרון והסכנה בחסידות, וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ז' פסקה קלח

- ... נטתה החסידות האחרונה כלפי הכמותיות, חפצה להכניס את עמי הארץ כולם, על ידי התגברותה של התפילה על התורה, של האמונה הדבקותית בצדיקים על יסוד השימוש של תלמידי חכמים ותמיכתם הרציונלית. יש בזה קצת פסיעה כלפי בר, דוגמת החפץ של התפשטות הכמותית העולמית, דוגמת הכנסת ערב רב בתוך המחנה, אבל כבר הוכנו הכנות רבות של יפגעו הענינים במרכזי החיים. להיפך, החסידות הצילה שלל רב מהמינות, חטפה ממנה הרבה מרזי תורה שנשבו בידה, בססה את הטבעיות האמונית בצורה מקודשה בקדושת ישראל, התקשרה אל התורה ואל המצוות על ידי קישורים חזקים. ואם אמנם היתה כאן צליעה, והאבידות שנשמטו במהלך המתרחק מהתחום, מעיר המקלט, עד לא הגיע הזמן, הן גם כן רבות, אבל סוף כל סוף כל אחוריהם ביתה, והוכן תוכן קדוש ועזיז וקצת בראי זה, לבסס אחר כך על ידו, אחר מירוקו, את העזיזיות של ההצלה בכללותה...

במקור זה הרב מבאר שהחסידות הגדילה את גבולות הקדושה, והכניסה את עמי הארץ. בצורה כזאת הכמות גדלה, אומנם הבעיה שהכמות יכולה לבוא על חשבון הערך של האיכות. שזה מה שעשתה המינות שהיא הכניסה את כולם. אומנם הרב מבאר שהחסידות למרות שיש בה מעין יציאה מסוכנת היא הצליחה להשמר מן החסרון הזה.

ההבנה שיכולות להיות דעות שהם אמיתיות, אלא שבצורת הגילוי של הדעות יכול להיות חסרון ההבנה הזאת מופיעה גם בשמונה קבצים. וכך כותב הרב.

קובץ ד' פסקה ב.

- ישנן דיעות כאלה, שעל פי טבען הן משובבות דעתו של אדם, מאבדות את הרגש של האחריות המוסרית, מקלקלות את ההתחברות הציבורית, ממעטות כבוד הכלל, וכיוצא באלה

החסרונות. והן כשלעצמן יכולות להיות גם דיעות של אמת, ומכל מקום יש להן כל חומר של דיעות שקריות, מפני הנזק הכרוך בעקבן.

במקור זה הרב מבאר שיש דעות שהם אמיתיות, אלא שלפי טבעו של האדם. טבעו של האדם הנמשך אחר דברים שונים, אותם דעות יוצרות חסרונות. הדעות כשלעצמם יכולות להיות דעות שיש בהם אמת, אלא שבפועל צורת גילוי הדעות יוצר נזק.

ונוצר לזה בטבע רוח האדם ללחום את קיומו, ולנגד לדעות הללו, כדי שלא יוזק, בענפיהן המתפשטים - כיון שכך הקב"ה הטביע בטבע האדם יכולת ללחום כנגד דעות כאלה. אנשים מסוגלים להתחיל מלחמה נגד דעה למרות שעדיין ההתפשטות של הנזק לא נוצרה. כביכול האדם בטבעו מסוגל לראות את הנולד וממילא הקב"ה מגלגל שהטבע של האדם ילחם נגד אותם דיעות. היכולת להלחם נגד הדעות גורמת שהאדם יכול להזהר, כמו כן היא גורמת שההתפשטות של הדעות לא פועלת במהרה. כיון שיש כח מנגד ממילא הדעה השניה לא מתפשטת במלוא כוחה.

והמלחמה הולכת ומתארכת, עד שיסגל לו האדם גבורה יותר עליונה ממקורו הרוחני, ואז מרגיש הוא שעמדתו לא תפחד כלל מההתפשטות של הדעות הללו שנלחם נגדן - כיון שבאמת אין הדעות האלה רעות בעצמותם, כיון שיש נקודת אמת בתוך הדעות האלה, לכן השלמות אינה יכולה להופיע בצורה של מלחמה. המלחמה היא יכולה להיות ארוכה, אבל בסופו של דבר המלחמה היא רק שלב אמצעי לקראת המטרה.

המטרה שהאדם יקבל כוחות ויוכל להתמודד מול החסרון של אותה דעה בלי פחד שההתפשטות תזיק לו. בצורה כזאת האדם יוכל להבחין מה טוב באותה דעה, ומה שלילי באותה דעה. בצורה כזאת האדם לא יושפע כלל מן החסרון הקיים בהתפשטות.

יש הרבה מיקרים בהם האדם מתנגד רק בגלל החשש מה יהיה בהמשך. מה שמכונה היום 'המדורן החלקלק', אבל באמת מי שחזק יכול להבחין מה טוב באותם דעות. ובצורה כזאת האדם יכול להיות חזק להבין מתי המדורן מסוכן, היינו מתי הדבר כבר נהפך להיות שלילי. ומתי הדבר עדיין בשורשו, וממילא הוא עדיין מלא טוב ואמת.

והכח ההוא בעצמו שמחזק את רוחו ניתן לו על ידי המלחמה עצמה. ועל כן הוא יודע להוקיר מאד את ערכה של המלחמה - הדרך שהאדם יוכל לסגל לעצמו גבורה, עוברת דווקא דרך המלחמה. אם האדם לא ילחם נגד אותה דעה אז האדם לא יוכל להבחין בין הדעה עצמה לבין ההתפשטות.

בדברי הרב יש יסוד חינוכי, לפעמים חושבים מחנכים שהדרך להתמודד עם דעות שונות הוא להסתיר את הדעות השונות. אבל בדברי הרב יש יסוד אחר, הדרך להתמודד היא להביא את הדעות השונות ולהלחם נגדם. רק כשהאדם נמצא במלחמה מול הדעות השונות, אז האדם מקבל גבורה. בדיוק כמו חיסון, דווקא המפגש עם המחלה בצורה מוחלשת, היא יוצרת נוגדנים לאדם.

ממילא המלחמה היא ערך העומד בפני עצמו בשביל לבנות אדם חזק עם גבורה עליונה. מתוך הגבורה העליונה הזאת האדם מתחסן וכעת לאחר שהאדם מחוסן, האדם יכול להסתובב במקום בו נמצאת המחלה בלי חשש.

אם כן האדם צריך להכיר את היתרון של המלחמה, להבין שדווקא המלחמה היא נותנת כלים לקחת בצורה נכונה את הדעות ולקבל את הצד הטוב הקיים באותם דעות.

המלחמה היא מעין נסיון, כמו שאדם עמד בנסיון אז האדם מתחשל, כך גם המלחמה מול הדעות השונות מחשלת את האדם. הרב בשמונה קבצים כותב על יתרונה של המלחמה כך:

קובץ ה' פסקה קכד

- ... המלחמה מעוררת גבורה, שפעת החיים העולמיים אל הטוב מתגברים, על ידי הניגוד העצום של כל התוכן של הרשעה. הגימנסטיקה העולמית מאזרתה בגבורה.

במקור זה מסביר הרב כיצד עצם המלחמה היא מעוררת רצון ובקשה יותר גדולה להתחבר אל הטוב. כשהאדם מתנגד לרע, אז האדם מתגעגע ובוחר בטוב. בצורה כזאת הטוב הגימנסטיקה-היינו האימון שנוצר בעולם בזכות המלחמה נותן גבורה באדם.

וידע כמה אומלל היה אם לא היה נלחם נגד ההתפשטות המזיקה לו אז. ואח"כ בא בתוכן חיים של גבורה ומקבל את הדעות שנלחם נגד התפשטותן - מתוך הכרת יתרונה של המלחמה, האדם ילמד כמה אומלל מי שלא נלחם. כשלא לוחמים אז מקבלים אנשים מדולדלים. בצורה כזאת האדם לא מחוסן מול אותם דעות. כמו אדם שכלל לא פגש את ההתמודדות מול התרבות השולטת בעולם, בצורה כזאת אם האדם במהלך חייו יפגש עם התרבות לא יהיו לאדם כלים להתמודד.

לאחר קניית הכלים להתמודדות, אז האדם יכול לקבל את הדעות שכלפיהם הוא נלחם. כיון שהבירור נעשה, כיון שהאדם יודע מה עיקר

הדעה הטובה שאפשר לקחת, ומה החלק שהוא ההתפשטות השלילית, אז אין חשש שהאדם ייפול.

אבל כשם שהאדם נתעלה כך נתעלו גם כן המושגים הרוחניים שלו, ואותן הדעות עצמן, אע"פ שנראות כאילו הן הן הדעות שנלחם בהן, באמת אין הדבר כן - כעת הרב מעמיק בהבנת התהליך שנוצר בשלב השני, בשלב בו האדם מקבל את הדיעות שכנגדם נלחם. בחלק הראשון של הפסקה נראה שלאחר שהאדם שכלל את גבורתו, כעת הוא יכול לקבל את האמת הקיימת בדעה המזיקה שאלוהים הוא התנגד. כעת הרב מסביר שבאמת ההסכמה לדעה השנייה, איננה נחשבת הסכמה לאותה דעה קודמת. היינו בזכות ההתנגדות האדם מקבל את הדעה השנייה, אבל בעצם זאת לא אותה דעה ראשונית, זאת מעין דעה חדשה שנולדה בזכות ההתנגדות.

כמו שהאדם נתעלה וקיבל גבורה, אותה גבורה יצרה כוחות חדשים אצל האדם, כך אותה גבורה, אותה יכולת להבחין יצרה שאותה דעה כבר איננה הדעה הראשונה שאלוהים האדם התנגד.

ורק לפי המבטאים החיצוניים הן דומות אלו לאלו, אבל מצד ערכן הפנימי, מובדלות הן זו מזו, כהבדל שבין קודש לחול, ובין אור לחשך - הרב מסביר למה לאחר שהאדם קיבל גבורה, ממילא מתברר שמה שהאדם מסכים לדעה הראשונה הדבר נחשב כאילו הסכים לדעה חדשה לגמרי. הרב מסביר שאומנם בצד החיצוני נראה כאילו כעת הוא מסכים לאותה דעה שהייתה קיימת בעבר, אבל בעומק זאת דעה לגמרי חדשה.

אפשר להביא משל מסוגיות בגמרא. לפעמים הגמ' מביאה תירוץ, ובעקבות קושיא על התירוץ הגמ' חוזרת ומנסה להביא שוב את התירוץ, אלא שכעת התירוץ מגיע עם העמקה נוספת. היינו הגמ' מביאה את התירוץ הראשון עם מעין מעקף או תוספת כדי להתמודד עם הקושיא שהייתה⁵¹.

בהסתכלות הפשוטה נראה שיש כאן חזרה בדיוק לאותו תירוץ. אבל בעומק יש כאן מעין פנים חדשות לגמרי. כיון שכעת אנו יודעים איך להתמודד עם הקושיא, ממילא באמת זה לא אותו תירוץ כיון שיש כאן שינוי ותוספת על החלק הראשון ממילא זאת מציאות אחרת.

אם כן בדיוק אותו הדבר לגבי הדיעות, כיון שבשלב הראשון היה חשש להתפשטות מזיקה ממילא היה ריחוק. אבל כעת שיש גבורה העומדת מול ההתפשטות, ממילא אותה דעה כבר איננה כוללת בתוכה את היסוד המזיק. כיון שאותה דעה שמורה מן היסוד המתפשט, כיון שהדעה לא

⁵¹ כשהגמרא משתמשת בתירוץ בסגנון הזה הגמ' משתמשת בלשון 'לעולם ...'

כוללת את היסוד המזיק ממילא נחשב הדבר כאילו יש כאן פנים חדשות לגמרי.

הרב מסביר שמצד הערך הפנימי יש כאן דעה שונה לגמרי שאפשר לכנות את ההבדל בין הדעה הראשונה לדעה השניה כהבדל מוחלט של קודש מול חול. הבדל של אור מול חושך. כיון שהדעה הראשונה כללה בתוכה אפשרות להתפשטות שלילית, ממילא היא נחשבת כחול וכחושך. אבל כעת כשהאדם מכיל בתוכו גבורה, ממילא אותה דעה בצורה פנימית איננה כוללת בתוכה את החושך והחול, אלא היא כולה כלולה רק מהאור ומהקודש.

ומה שהרחיק אז מוצא הוא שהרחיק בצדק, ומה שמקרב אותן הדעות אחר שנתעלו בצדק הוא מקרבן - לפי יסוד זה מתבאר שההרחקה הראשונית היא באמת הרחקה נכונה, זאת הרחקה הכרחית שהיא גם נחשבת כאמת שלמה. וממילא יותר מובן למה כעת אפשר לקבל את הדעה, כיון שכעת באמת זאת דעה אחרת.

הרב בדבריו חידש יסוד שמסביר לוגית, כיצד דעה מסויימת בהתחלה האדם צריך להתנגד אליה, ואחר כך האדם יכול לקבל את הדעה הזאת. אילולי דברי הרב היה אפשר להסביר שהסיבה שבתחילה היה צריך להתנגד משום חולשת האדם, היינו כיון שהאדם עדיין לא הגיע למעלתו לכן אין לו ברירה אלא להתנגד. ורק לאחר שהאדם יגיע למעלתו, אז האדם יגיע לשלמות ורק אז יוכל לכלול ולקבל את הדעה הראשונה בצורה נכונה. הבעיה בתפיסה הזאת שמתברר שהשלב הראשון הוא סוג של דיעבד.

הרב בדבריו מוביל אותנו להבנה כיצד ההתנגדות היא פעולה של לכתחילה. ההתנגדות יצרה את הגבורה. אבל יותר מזה הרב מעמיק ומסביר כיצד בזכות ההתנגדות באמת נולדה דעה חדשה לגמרי. ממילא ההתנגדות לדעה הראשונית היא כביכול נכונה תמיד. אין שלב של דיעבד. כיון שבשלב השני שמקבל את הדעה הראשונה, אין הכוונה לאותה דעה ראשונה, אלא לדעה חדשה לגמרי.

ודוקא הדעות הדחיות שחוזרות ונראות בהן אנו מוצאים טל חיים, איתן וקדוש מאד - הרב מוסיף שהאידיאל הוא התיקון שהאדם עושה לאותם דעות דחיות. כשהאדם מצליח לקחת דעה שבתחילה היא הזיקה, כשהאדם מצליח לתקן חסרון, זה הדבר היותר חזק.

הרב משתמש בלשון של טל חיים, נראה שהרב משווה את היכולת לקחת דעה מזיקה ולהחיות אותה בצורה נכונה לתחיית המתים. וכך מובא בגמ' בשבת על הטל שהמחיה את המתים.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד ב

- ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתו של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו? - הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם.

במקור זה מבואר שתחיית המתים תעשה על ידי טל של חיים. תחיית המתים מסמלת את התיקון של העולם. אנו שואפים לתקן את כל הדברים המקולקלים. העולם נברא בצורה שאינה מתוקנת, והאדם בעבודתו מתקן את השברים. אם כן במקרה בו האדם מצליח לקחת דעה שבתוכה יש חסרונות, כשהאדם לוקח דעה עם התפשטות מזיקה ויוצר תיקון, אז הדבר נחשב כדבר איתן וקדוש.

ההבנה שיש תחיית המתים, אם כן יש כאן יצירה חדשה. כשהאדם לוקח דעה מזיקה ומצליח ליצור מציאות נקיה בלי התפשטות שלילית, הדבר נחשב כתחיית המתים. הדבר נחשב כבריאה חדשה, בדיוק כמו הגאולה העתידית. כיון שזאת תכלית האדם, לכן פעולה זאת נחשבת כדבר איתן וקדוש⁵².

⁵² עיי' בהרחבה ברמח"ל

קלח' פתחי חכמה, בפתח סא.

- זה פירשנו כבר, שהספירות הראשונות היו ממתינות להארה אחרת שתתקן אותם... הנה לא רצה הקב"ה להחזיר אותם למה שהיו לבד, שר"ל שיקומו הם מנפילתם, אלא היה רוצה להביא מציאות חדש להם, שעל ידו יהיו הם מתוקנים. והם סוד, "שמים חדשים וארץ חדשה", "אקים את סוכת דוד", בסוד מ"ה שמקים את ב"ן. ואין קימה לב"ן העצמו, אלא יוצא מ"ה החדש, שהוא עיקר ההנהגה. ואז למפרע נראה שכל מה שנעשה - אפילו מתחלה היה לטוב. ואז חוזר כל רע לטוב, והוא ב"ן הנתקן על ידי מ"ה.

כל הניגודים הנמצאים בהדעות, וכל אותה האפסיות שלפעמים נראה מחוג אחד על חברו, והניגודים הללו מתגדלים ביותר כל מה שהדעות תופסות מקום יותר גדול ברוח האדם, למסתכל פנימי מתראים הם בתואר ריחוקים מקומיים של שתילים, שהם משמשים לטובת רענונותם ושביעת יניקתם, כדי שכל אחד ואחד יתפתח במילואו, ותהיה הסגולה המיוחדת של כל אחד מחוטבה בכל פרטיה, מה שהקירוב היה מטשטש ומקלקל הכל. והאחדות המתואמה באה רק מתוך זה הריחוק, שרי בפירודא וסיים בחיבורא.

נושא הפסקה- הניגודים בין הדעות הכרחי כדי שכל כח יפתח במילואו ומתוך הייחודיות של כל כח, אפשר יהיה לחזור ולהתאחד.

ביאור הפסקה-

כל הניגודים הנמצאים בהדעות, וכל אותה האפסיות שלפעמים נראה מחוג אחד על חברו - הרב בפסקה זאת ממשיך לבאר את היתרון בניגודים הקיימים בדעות השונות. בפסקה קודמת הרב התמקד בביאור התנגדות הנובעת מן הנזק הקיים בדעה האחרת. כעת הרב מסביר שהניגוד הוא ערך חשוב היוצר יכולת לכל דעה להתפתח בצורה נכונה.

הרב פותח בתיאור הניגוד הקיים בין הדעות. הניגוד נראה ניגוד משמעותי עד כדי כך שדעה אחת מבטלת לגמרי את הדעה השניה. כל דעה סוברת שהדעה השניה איננה מכילה בתוכה שום אמת, אלא אפס מוחלט.

והניגודים הללו מתגדלים ביותר כל מה שהדעות תופסות מקום יותר גדול ברוח האדם - הרב מוסיף כאן מעין משפט מוסגר שככל שהדעות האלה קשורות אל רוח האדם כך הניגוד נראה יותר גדול. ישנם דעות שהם לא כך כל מהותיות אצל האדם, בצורה כזאת האדם לא מרגיש צורך להדגיש את הטעות ואת האפסיות בדעה הנוגדת. אבל במקום בו הדעה האחרת היא נוגעת ומתנגדת לדברים שנמצאים במהות חייו של האדם, בצורה כזאת אז ישנו רצון להראות בצורה יותר גדולה את הניגוד.

לדוגמא כשיש ויכוח קטן בין אנשים בזה הניגוד הוא לא כך עקרוני. לדוגמא ויכוח על איזה שתיל לשתול בגינה, בזה הניגוד הוא לא כל כך נוגע

⁵³ מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ה' פסקה סא'.

למהותו של האדם, לכן אפשר לקבל בסלחנות יותר גדולה את הדעה השניה. לעומת זאת ויכוח שהוא יותר קשור למהותו של האדם, לדוגמא ויכוח אידיאלוגי כגון ימין או שמאל, או כגון ויכוח האם הדרך היא דרך החסידות או דרך המתנגדים. בזה ההתנגדות והביטול בין הדעות היא הרבה יותר משמעותית.

למסתכל פנימי מתראים הם בתואר ריחוקים מקומיים של שתילים, שהם משמשים לטובת רענונותם ושביעת יניקתם, כדי שכל אחד ואחד יתפתח במילואו - תיאור הניגוד בצורה שלילית, הוא נובע מתפיסה חיצונית של האדם. מי שמסתכל מבחוץ רואה את הניגוד כחסרון. אומנם מי שיש לו ראייה פנימית הוא מבין את היתרון הקיים בניגוד. הוא מבין שהניגוד והביטול הקיים דעה לחברתה גורם שכל דעה יכולה להתפתח בצורה טובה.

הרב מדגיש שיש אנשים שרואים בצורה חיצונית, ויש הרואים בצורה פנימית. ההסתכלות החיצונית היא ההסתכלות הפשוטה. אפשר להביא משל, למי שרואה מנתח העושה ניתוח וחותר דברים בגוף האדם. בהסתכלות החיצונית הדבר נראה שלילי. אומנם מי שמכיר את הדברים בצורה פנימית, מבין את היתרון בדבר. בדיוק כך גם הניגוד בין הדעות. מבחינה חיצונית יש כאן חסרון. אבל מי שמסתכל פנימה מבין את היתרון הנוצר בזכות הניגוד.

ההבנה כיצד כל דעה מתפתחת דווקא בזכות חברתה, מופיעה בשמונה קבצים.

קובץ ה' פסקה לה

- ... המצאת הניגודים מרחיבה את גבול היש. הטוב מבחין את הרע, והרע מעמיק את הטוב, מרשם ומאלם אותו...

במקור זה הרב מסביר כיצד הניגוד מרחיב את גבול היש, היינו הניגוד מרחיב את הגבול של הדעה האחרת. כל דעה וכל שיטה מקבלת את גבולות הגזרה שלה. בזכות הניגוד אפשר להבין יותר טוב את הטוב ואת הרע. כמו שכדי להבין את יתרון האור צריך להביא חושך כנגדו. אם כן הניגוד בין הדעות יותר שכל דעה יכולה להופיע ולהשתכלל בצורה יותר יותר משמעותית.

הרב משתמש כאן במשל של שתיל. כשרוצים לשתול שתילים אי אפשר להניח את השתילים קרובים יותר מידי אחד לשני. כדי שכל שתיל יוכל להתפתח בצורה טובה צריך להרחיק את השתילים זה מזה. המשל שהרב ממשיך לשתילים מזכיר את לשון הפסוק בספר יחזקאל

- (טז) וְאַתָּה בְּנֵי־אָדָם קַח־לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו חֲבֵרֹו וְלִקָּח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרָיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו חֲבֵרֹו : (יז) וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחָדִים בְּיָדְךָ :

בפסוקים אלו מתאר הנביא כיצד יהודה הוויכוח בין שבט יהודה ליוסף, הוויכוח בין המלכויות השונות שבעם ישראל הם כמו ענפים שונים. הענפים צריכים להיות נפרדים. אומנם בסוף התהליך אנו נראה מצב בו אפשר לאחד בניהם. אבל בשלבים הראשונים רואים בהסטוריה היהודית שהענפים היו רחוקים זה מזה, בדיוק כמו השתילים שהרב תיאר בפסקה.

ותהיה הסגולה המיוחדת של כל אחד מחוטבה בכל פרטיה, מה שהקירוב היה מטשטש ומקלקל הכל - בזכות הניגוד בזכות שתילת כל דעה בצורה נפרדת אז כל חלק וחלק יכול להתפתח בצורה פרטית. כל חלק מקבל חטיבה שונה מחברו. הקירוב בין הדעות יכול ליצור טשטוש וקלקול. כשהאדם כל הזמן נמצא בתוך ערבוב של דעות בלי הבחנה, אז הדעות לא יכולות להוולד בצורה פרטית מסודרת.

אפשר שיש כאן גם הוראה חינוכית. כשהאדם רוצה לחנך ילד ונער, קודם צריך להציג דרך ברורה. דרך שדרכה רואים את הניגוד, שרואים את העולם ואת האידיאל בצורה של 'שחור מול לבן'. רק לאחר שהאדם בנה את דרכו, בנה את האידיאל, אז אפשר לחזור אל הקירוב, אל החיבור בין האידיאלים השונים.

והאחדות המתואמה באה רק מתוך זה הריחוק, שרי בפירודא וסיים בחיבורא - כעת הרב מתאר את השלמות הנוצרת בסיום התהליך. לאחר שכל דעה יצרה לעצמה חטיבה שלמה, אז אפשר ליצור חיבור. בצורה כזאת יכולה להוצר אחדות מתואמה, משמעות האחדות הזאת, שהיא איננה מטשטשת את הצד השני.

הרב באגרותיו מתאר את האידיאל של האחדות שהוא רוצה לראות בין החסידים למתנגדים, וכך כותב הרב.

אגרות הראיה ח"א אגרת רסו' עמ' שד'.

- איני רואה את חזון השלימות, כי אם בחיבורם של כל חלקי הטוב, אשר הושפעו לנו מכל הצדדים השונים, מאז מקדם ועד הדור האחרון... עשיית גשרים בין התהומות המפרידים, זאת היא העבודה שהייתי חפץ שתהיה חביבה על כל העוסקים בנשמתא דאורייתא, כמו שהיא חביבה עלי עד לאחת. ובדורות האחרונים, יפה לנו מאד

כל שיחתם של תלמידי הגר"א עם תלמידי הבעש"ט, שהיו עומדים במצב כל כך ניגודי זה לעומת זה בשעתם. ולא בלא עמל וכשרון תיברא לנו ספרות שלימה שתכשיר את עצמה לאחות את הקרעים הללו ברוח. אבל מה יקרה היא התולדה שעתידה לצאת מעבודה זאת, שהיא אחויה של האומה בפועל.

במקור זה מבאר הרב שהוא רואה את חזון השלמות בצורה של חיבור נכון בין תלמידי הגר"א לתלמידי הבעש"ט.

ראוי לציין שבשמונה קבצים בפסקה הבאה לאחר הפסקה שלנו הרב מתאר את שלשת הכוחות הפועלים במחנה ישראל⁵⁴. וכך כותב הרב.

קובץ ה' פסקה סב.

- האורטודוקסיה האשכנזית היא הדרכה נאותה לצדיקים גמורים, בעלי סדר ומשטר בכל הליכות חייהם, מתוקני המדות והמזגים מיסודם, אבל אין בה אותה תכונת הדליגה הראויה לבעלי תשובה. החסידות לקחה לה את התוכן התשובתי לאופי קבוע, ובשביל כך יש בה אותו הברק הפתאומי, והעליות המחשביות המורדות בכל הדרגות. היהדות הליטאית יש בתוכיותה תמצית מאוצרת משני התכנים, סידור מודרג לצדיקים, ונוחם פנימי, ואופן התעמרות בעצמיותו, כשהתשובה מחייבת. ... וסוף כל סוף צריכים אנו למיזוג פנימי של שלשת הפלגים הללו, והתחברותם של אוצרותיהם המסויימים לעושר גדול אחד.

במקור זה הרב מתאר את האורטודוקסיה האשכנזית היינו את היהדות החרדית של גרמניה, היהדות הדוגלת בסדר. לעומת החסידות הדוגלת בהברקות רוחניות. ובניהם יש את היהדות הליטאית שהיא כח נוסף. ואומנם האידיאל, סוף כל סוף שנועל להגיע למיזוג פנימי בין הפלגים השונים. המיזוג הזה הוא יגרום לעושר גדול.

הרב מסיים את הפסקה בלשון המובא בספר הזהר. בספרי חסידות מבארים שזה ההבדל בין קדושה לטומאה, בין הצדיקים לרשעים. אצל הרשעים מתחילים בחיבור ומסיימים בפירוד, ואילו אצל הצדיקים הדבר הפוך, מתוך הפירוד אפשר יהיה להגיע לחיבור.

⁵⁴ נראה שהפסקה הזאת היא ממש המשך של הפסקה שלנו. הפסקה שמופיעה אחרי הפסקה שלנו היא כביכול מראה דוגמא בפועל איך הכוחות פועלים בצורה מנוגדת ומתאחדים בצורה נכונה.

הסיבה להבדל בין הרשעים לצדיקים נובע מההבדל בתפיסת האחדות שקיימת אצל הרשעים לעומת האחדות הקיימת אצל הצדיקים, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תד

- ... בשביל כך האחדות האלהית בתאר אחדותה היא מתעלה מציור האחדות הרגילה, והיא באמת מתעלה על האחדות באותה המדה שהיא מתעלה על הריבוי, ואותו העושר של הריבוי לעולם נמצא בקרבה, בצורה יותר מבהיקה באין סוף מכפי מה שהוא בהאלילות המנופצת והמפורדה.

במקור זה הרב מסביר שהאחדות האלוקית היא אחדות שונה מן האחדות הרגילה. אחדות זאת היא לא מבטלת את ריבוי הגוונים. לעומת זאת האחדות של האלילות, זאת אחדות שגורמת טשטוש של הגוונים. אחדות זאת מכריחה את החלקים השונים להתאחד ולאבד את המיוחדות שבהם. לפי הסבר זה ניתן להבין למה הרשעים מתחילים מאחדות אבל בסוף יש פירוד, כיון שכל כח לא מקבל את מה שהוא צריך. משא"כ האחדות האלוקית היא נותנת מקום לכל גוון וגוון.

נסיים במקור נוסף בשמונה קבצים בו הרב מתאר את הפירוד המוליד את האחדות, וכך כותב הרב.

קובץ ז' פסקה סט .

- ... וזאת היא נחלת ד' בכל דרך הקודש, הפרדה על מנת התחברות, להיפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת, ומאבדת את כל הוד רוחני ואצילי. וסוף כל סוף על ידי החשכת החיים נעבר אור הדעת הצלול, והאהבה הגסה המיוחדת של כל בריה מתגברת ונעשית מזוהמה, עד שהכל מתפרד, והארץ כולה תנוע כשיכור מכובד פשעה. סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירודא, וסטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים בחיבורא. ושם גופיה איקרי שלום.

המחשבות השונות אינן סותרות זו את זו בעצם, הכל אינו כי אם התגלות אחדותית, המתראה בניצוצים שונים.

אמנם כשם שהגופים מטילים צל, ומעכבים את האור, ומלקים על ידי זה את המאורות, כן הצללים הרוחניים, מעכבים את ההבהקה האורית של חלקים, המקבילים להם. והצללים הם תולדות הדמיון, שלא הואר לגמרי בקרני השכל, או ההתפעלות, שהרגש מתפעל מיתר הרעיונות, שלא ידע איך לקשרם, ע"י השינוי הנמרץ של הופעה חדשה, בלתי מורגלת.

וכל זה הוא בכלל מאותות השמים אל תחתו, כי יחתו הגוים מהמה, הגוים יחתו וישראל לא יחתו, הקשורים בחי העולמים, באור אין סוף, במקור הכל, באחדות השלם, שלפני אחד, המרום מכל ברכה ותהלה, הם עומדים עדי עד על עמדם. יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה, נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון, ד' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה.

נושא הפסקה- המחשבות באמת לא סותרות זו את זו, הסתירה היא רק תולדת הדמיון.

ביאור הפסקה-

המחשבות השונות אינן סותרות זו את זו בעצם, הכל אינו כי אם התגלות אחדותית, המתראה בניצוצים שונים - הרב ממשיך לבאר את היכולת לאחד כל המחשבות השונות. הרב מבאר שהמקום בו המחשבות נראות סותרות זו את זו, הוא נובע רק מן הניצוצות של המחשבות. בעומק עצם המחשבות לא סותרות זו את זו.

הניצוץ שונה מן האור. עיקר השפע הוא האור, הניצוץ הוא מעין הרחבה של האור. הדבר מזכיר מה שראינו בפסקה י" שם הרב ביאר שעיקר המלחמה נגד הדעות השונות היא נגד ההרחבה של הדעות. היינו כלפי עצם הדעות יש לנו פחות מאבק, הבעיה היא ההרחבה של הדעה. לכן גם בפסקה

⁵⁵ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ב' פסקה רלב'.

שלנו עיקר הסתירה היא איננה עצם המחשבה, אלא רק בניצוץ הנובע מן המחשבה האחרת.

לפי זה ניתן להבין שעיקר עבודת האדם להכיר שיש אחדות הנמצאת מעל הניצוצות, האדם יכיר כיצד אפשר לאחד את הניצוצות. עניין זה מבואר בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תרמה

- ... העז הנמצא בכח החיים העליונים, המגלה את כשרונו בתור ניצוצות פזורות בכל בעל כשרון, ובכל פלוגה לאומית ומפלגתית, יגלה על ידי אור הרצון בכל כלילותו. והכללות תופיע באורה השלם, שכל הפרטים ברוב עשרם הם כלולים בה בפועל, ובכל תנועת רוח קלה עולמות מלאים נוצרים ומתפתחים, מחוללים ומולידים, ברב תעצומות.

במקור זה הרב מבאר שהניצוצות פזורים בכל הכשרונות הקיימים בעולם. אותם ניצוצות הם כוללים בתוכם פרטים רבים. העז הגדול של החיים העליונים, הוא היכולת לאחד את הניצוצות לאחדות גדולה.

באגרות הרב כותב כך.

אגרות הראיה ח"א אגרת קעח' עמ' רכט'.

- עבודתנו היא למצוא את ניצוצי האורה שבכל שיטה אפילו המהרסת.

לפי מקור זה עיקר עבודת עם ישראל, הוא לקחת את הניצוצות הנמצאים בכל שיטה ושיטה. אפילו שיטה שיש בתוכה הרס, יש בתוכה ניצוצות שאפשר להפוך לטוב⁵⁶.

אמנם כשם שהגופים מטילים צל, ומעכבים את האור, ומלקים על ידי זה את המאורות - הרב ממשיך את הסתירה הקיימת בין המחשבות השונות לצל הנוצר בין הגופים השונים. כשיש אור ומול האור נמצא גוף,

⁵⁶ ראוי לציין שאפשר שהרב בדבריו מרמז על הצורך להעלות ניצוצות. חלק מתיקון העולם הוא העלאת ניצוצות. ניצוצות הם מבטאים את השבירה, את החלקים שאינם מתוקנים. וכן מובא בעץ חיים
עץ חיים שער ח' פרק ד'

- ונשארו מאנין תבירין ולא נשארו בהם רק בחי' רפ"ח ניצוצין כמ"ש בע"ה בשער מיוחד. ואמנם בכלי של היסוד נשאר אור אחד זולת הרפ"ח ניצוצין כדי להחיות את כלי המלי' דלית לה מגרמה כלום וזה האור שנשאר שם בחי' שאול הנחבא אל הכלים שם בכלי היסוד מה שלא נשאר בכלי אחר ולפי שהיה (שלא) בעת השבירה ומיתה נקרא לשון מתחבא כי הראוי היה שישתלק גם הוא ונשאר שם בהחבא וסיבה זו היתה לצורך המלי' לכן זכה שאול למלוכה והבן זה:

הגוף הוא כח החוסם את האור. מצד אחד הגוף הזה חוסם את האור, מצד שני הגוף הזה יוצר מעין צל כלפי האור. הצל מעכב את האור מלהופיע. כיון שיש גוף ממילא יש כאן מעין ליקוי להתגלות של האור. אומנם האור עצמו לא משתנה, האור עצמו לא מושפע מן הגוף, כל ההשפעה היא בגלל הגוף החוסם.

כן הצללים הרוחניים, מעכבים את ההבהקה האורית של חלקים, המקבילים להם - בדיוק כמו הכח הגופני החוסם את האור, כך הצללים הרוחניים מעכבים את עצם האור. הרב בהמשך יסביר מניין נוצרים הצללים של הצד הרוחני. אבל הרב מדגיש בדיוק כמו שבצד הגשמי הגוף מפריע לאור, כך בעניינים הרוחניים יש מציאות היוצרת צל המפריע למחשבה להופיע בטהרתה. הצל עצמו לא מבטל את עצם טהרת המחשבה, אלא שהצל מפריע למחשבה להופיע בצורתה העצמית. הצורה העצמית של המחשבה היא רוצה להשפיע הבהקה אורית על החלקים השונים הנמצאים כנגדה, אלא כיון שיש צללים רוחניים ממילא שאר החלקים מקבלים רק צל מן האור המקורי.

בביאור החסרון של הצל הרב מסביר שהצל מופיע בעיקר בחלקים המקבילים לעצם האור. נראה שהרב בדבריו מדגיש שהדעה המקבילה, היא נחשבת כדעה הסותרת את הדעה הראשונה. וזה מה שמסביר הרב בשמונה קבצים.

קובץ ה' פסקה יב.

- אין הכרה וידיעה בעולם, בחוגי הידיעות של האדם וכל יצור, שלא תביא בגרמטה העלמות וטעויות. ... וכל מה שירחק חוג האורה של הידיעה המוכרה מהידיעה האחרת, ככה יגדל הצל שהיא מטלת ... והדברים נכרים ביותר ביחש של כל חכמה מוגדרת לגבי חברתה, שכל מה שיותר יתיחד ויתעמק אדם בחכמה מיוחדת, ככה יגדל כח הצל שמושלך על ידי זה על מרחבי חכמות והכרות מוגדרות אחרות

...

במקור זה הרב מסביר שהניגוד בין הדעות הוא יוצר צל, ככל שהריחוק בין הדעות יותר גדול כך הצל יגדל. בדיוק כמו לגבי הצל הגשמי, ככל שיהיה מרחק גדול יותר בין מקור האור לצל ולמה שנמצא נגדו, כך תגדל ההשפעה וההחשכה של הצל.

והצללים הם תולדות הדמיון, שלא הואר לגמרי בקרני השכל - הרב מסביר מהיכן נובע הצל. הצל נובע מן הדמיון, החסרון של הדמיון, כשהוא איננו מחובר אל השכל. הרב במקור נוסף בשמונה קבצים מתאר את הדמיון בכינוי של צל ביחס לשכל, וכך כותב הרב.

קובץ אי' פסקה תקמה.

- הדמיון הוא הצל של השכל ...

הסיבה שהדמיון הוא הצל של השכל, שהרי לפי מה שהאדם חושב כך יבוא הדמיון. (וכן החלום) אלא שהבעיה שהדמיון לוקח את הדברים הקיימים בשכל ומשבש את הדברים. בדיוק כמו הצל שהוא נוצר על ידי האור, אלא שהצל משבש את האור. אילולי השכל לא היה יכולת לדמיון להופיע, הבעיה של הדמיון כשהוא לוקח חלקים מן השכל ומשתמש בחלקי השכל בלי ביקורת. לכן צריך האדם לזכך את הדמיון שהוא יופיע בצורה המחוברת אל השכל. כשהשכל ישפיע וינתב את הדמיון, אז אפשר הדמיון יוכל לעזור לשכל. בצורה כזאת הדמיון לא יגרום לצל.

הרב בשמונה קבצים מתאר למה הדבר נחשב כדמיון וכך כותב הרב.

קובץ אי' פסקה תשמ.

- לפעמים חושב האדם שישנן מחשבות הסותרות את מחשבותיו, ומתוך כך אינו יכול להתישב בדעתו, ולהיות נאמן להגיונותיו, ומזה תוצאות לנפילת רוח ורשלנות. וצריך לשים אל לב שכל סתירה היא רק מדומית, ומוגבלת בתנאים מיוחדים, ובאמת הכל הולם זה לזה והכל מאוחד ...

במקור זה הרב מסביר שהסתירה היא מדומית, נובעת מדמיון כיון שהסתירה היא רק בתנאים מסויימים. היינו כשהאדם לא יודע את מקומם הנכון של המחשבות ממילא המחשבות נראות סותרות זו את זו. אבל מעלת השכל היא לקחת את המחשבות להניח אותם בגבול ובמקום הנכון, בצורה כזאת אין סתירה, כיון שהשכל מסלק את הדמיון המטעה.

או ההתפעלות, שהרגש מתפעל מיתר הרעיונות, שלא ידע איך לקשרם, ע"י השינוי הנמרץ של הופעה חדשה, בלתי מורגלת - סיבה נוספת הגורמת לצל היא פעולת הרגש. הרגש הוא נמצא בלב. האדם לא יכול לנתב את חייו על פי רגשות. הרב מסביר שהרגשות הם תוצאה של התפעלות מיותרת. התפעלות שהיא איננה מאוזנת. כשיש רגשות שהשכל לא מצליח לנתב אותם אז הלב משתלט וממילא נוצר צל.

התיקון יהיה על ידי השכל, כשהאדם יוכל לקשר את הרגשות ולהכניס את הרגשות לתוך מערכת מסודרת של שכל. המערכת הזאת היא תבחין כיצד הרגש הזה איננו רגש מנותק מן המערכת הרגילה הקיימת במציאות.

בשמונה קבצים הרב מתאר כיצד המשכילים הגדולים צריכים לבסס את אמונתם מן השכל ולא מן התפעלות הרגש ולא מן הדמיון, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה קצו.

- המשכילים הגדולים צריכים לשאוב את אור הקודש שלהם ממרומי השכל. לא מהתפעלות הנפש, ולא מלהבת הדמיון, ולא מפשטיות האמונה לבדה, כי אם מכל האור של כל אלה בשורש שרשו, המואר במקור ההשכלה היותר טהורה בזיו הנשמה.

וכל זה הוא בכלל מאותות השמים אל תחתו, כי יחתו הגוים מהמה, הגוים יחתו וישראל לא יחתו - המידה שאנו צריכים לאחוז היא המידה המכירה את האור בעצמיותו ולא מידה המשתמשת בצל. אם כן אנו צריכים להתחבר לאורות עצמם בלי שום חסרון. הרב מחזק את דבריו לפי הפסוק המבאר את מעלת ישראל, על פי הגמ' במסכת סוכה.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כט עמוד א

- תנו רבנן : בזמן שהחמה לוקה - סימן רע לעובדי כוכבים, לבנה לוקה - סימן רע לשונאיהם של ישראל ... ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו, שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, גוים יחתו, ואין ישראל יחתו.

הגמ' מבארת שאומות העולם חוששת כשיש ליקוי מאורות. אומנם גם עם ישראל יש לו לחשוש שיש ליקוי של הלבנה, אלא כשעם ישראל נמצא במעלתם אין לו לחשוש אפילו כשיש ליקוי של הלבנה. וכן מופיע במכילתא שר' יונתן סובר שאצל עם ישראל בכלל אין חשש לליקוי של המאורות, וכך מובא במכילתא.

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה א

- וכשהלבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל שהם מונים ללבנה. ... ר' יונתן אומר אלו ואלו נתנו לגוים שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו (ירמיה י ב).

דברי המכילתא והגמ' מבוססים על הפסוק בירמיה.

ירמיהו פרק י פסוק ב

- כֹּה אָמַר יְקֹחַ אֶל־דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אֲלֵי־תִלְמָדוֹ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֲלֵי־תַחְתּוֹ כִּי־יַחַתּוּ הַגּוֹיִם מִהֶמָּה :

מעלת ישראל שהם מסוגלים לדלג על ההסתרה, הם מסוגלים להתעלם מן הליקוי ולהתחבר אל האור עצמו.

הקשורים בחי העולמים, באור אין סוף, במקור הכל, באחדות השלם, שלפני אחד, המרום מכל ברכה ותהלה, הם עומדים עדי עד על עמדם - הסיבה שעם ישראל יכול להתרומם אל המאור עצמו, משום שעם ישראל קשורים אל הקב"ה שהוא מקור האחדות. הרב מזכיר את מה שמובא בספר יצירה⁵⁷.

ספר יצירה פרק א' משנה ז'.

- עשר ספירות בלי מה, (מדתן עשר שאין להם סוף), נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת. שאדון יחיד ואין שני לו. ולפני אחד מה אתה סופר :

עם ישראל עולה מעל הצל המסתיר בזכות החיבור אל מקור האחדות. בזכות היכולת להגיע אל השלמות. כשיש חיבור אל מקור השלמות ממילא הצל מתבטל. בצורה כזאת אין חכמה המבטלת את החכמה העומדת כנגדו.

יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה, נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון, ד' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה - הרב מסיים את הפסקה בלשון המופיע בספר תהילים.

תהלים פרק מו

- (ד) יִהְיוּ יַחְמְרוּ מִיָּמָיו יִרְעֹשׁוּ הָרִים בְּגֹאוֹתָיו סֵלָה : (ה) נָהָר פִּלְגָיו יִשְׂמְחוּ עִיר־אֱלֹהִים קָדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֲלִיּוֹן : ... (ו) יִקְוֶה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׁגְּבֵנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה :

פסוקים אלו מתארים את הימים היוצאים מן האור האלוקי. בצורה כזאת כל הנהרות מגיעים משורש אחד. אותו שורש הוא נובע מן הקב"ה. בזכות זה יש משגבות וקדושה גדולה. הנשגבות הזאת היא גורמת שכל הנהרות כל הפלגים יכולים להופיע באחדות מלאה.

לשון הפסוק ה' צבאות, מלמד על צבא לשון רבים. היינו יש הרבה כוחות והרבה צבאות שונים והם כולם מתאחדים בקב"ה שהוא משגב לנו.

⁵⁷ הובא לעיל בפסקה ז' עיי"ש.

כל המחשבות הגיוניות הן, ובקשר סיסתמתי הן נקשרות. גם אותן שאין אנו מכירים בהן כ"א בצבוע רעיוני לבד, כשנחתור יפה אחרי שרשן נמצא איך שהן משתלשלות ממקור ההגיון. כי כך היא תכונת המחשבה.

וממילא יודעים אנו שאין שום מחשבה בטלה בעולם כלל, אין לך דבר שאין לו מקום, כי כולן ממקור החכמה הן יוצאות. ואם ישנן מחשבות של דופי או של ריקניות, זה הדופי והריקניות הוא רק בסגנון החיצון, אבל כשיורדים עד פנימיותן מוצאים אנו בהן יסודי חיים, כי חכמה מקור חיים.

וכל אדם מלאים הם אוצרות מחשבותיו המון חיים עליונים, שעתידים להיות מזדקקים ועומדים חיים וקיימים בפאר מעלה, ליום אשר יבא העולם לתיקונו.

וכל מה שיתעלה האדם יותר, כל מה ששייכותו היא יותר גדולה לתוכן הפנימי של ההויה והחיים, הרי הוא לוקח מכל מחשבה בין שהיא שלו, בין שהיא של אחרים, את גרעינה הנצחי, ההגיוני, הטוב, הנובע ממקור החכמה, והולך ומתעלה על ידן, והן מתעלות בו. איזהו חכם הלומד מכל אדם, בלא שיור כלל.

ומה זה יפלא, כי חסידי עליון, ישרי לבב, באמת אין חשך ואין צלמות לפניהם, והם נוטלים מכל ענין ומכל תוכן, קרוב או רחוק, את הטוב, ואת הרעננות, את הקודש שבו, ומקרבים אותו אל הקודש, כמו שהוא באמת קרוב, ואחוד הכל ביסוד הקודש.

ומעתה נדע כי כל כבדות שישנה בקליטה של כל מחשבה, ובהסתעפותה בצורה של שכלול מחשבתי הגון, גם במחשבות הטובות בטובן הגלוי, בין שהן של עצמו, בין שהן של אחרים, הלקוחות מפי השמועה, או מכל מיני הסתכלות שבעולם, הוא מפני שלא נתגלה בהן יסודן המפריא.

⁵⁸ מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ה' פסקה רעה'.

ויסוד עולם זה הוא תלוי בהתגלות המקור של כללות הפריית המחשבות, יסוד החכמה, עבודת ההגיון בכל כחו המחדש.

ולכן זאת היא עבודת העיון הקבועה לכל ישרי לב, להמשיך לכל מחשבה את חוט הגיונה המקורי, קו החיים, אות אמת שלה, ואז תשוב לאות חייה, ותחיה את בעליה.

נושא הפסקה- מי שרואה את התוכן הפנימי של החיים יכול לקחת מכל מחשבה את הטוב ואת האמת.

ביאור הפסקה-

כל המחשבות הגיוניות הן, ובקשר סיסטמתי הן נקשרות- הרב ממשיך לבאר את האחדות הקיימת בכל המחשבות. הרב מבאר שכל המחשבות יש בהם הגיון. עצם זה שהאדם חושב על הדעה הזאת סימן שיש במחשבה הזאת הגיון. ממילא יש במחשבה הזאת קשר סיסמתי, היינו קשר הגיוני שיוצר קישור בין המחשבות כולם.

דברי הרב מבוסס על התפיסה שיש סדר בעולם. בלימוד הקבלה מתואר כיצד המחשבות עוברות תהליך מסודר של פיתוח, מחכמה לבינה ולדעת. כמו כן גם הספירות פועלות בתוך סדר והגיון בין ספירה אחת לחברתה.

בדברי הרב אנו מוצאים מעין הגדרה למחשבה הגיונית, היכולת למצוא קשר וסדר בין המחשבות. מעין יכולת למצוא התפתחות של סיבה ומסובב. הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד בעלי הדעה וההגיון הם תמיד קשורים אל ההתפתחות והסדר, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה קכב.

- מהלך המחשבה של ההתפתחות, שנתפרסמה בכל השדרות לרגלי למודי הטבע החדשים, עשתה מהפכה רבה בחוג המחשבות הרגילות. לא אצל יחידי הסגולה בעלי הדעה וההגיון, שמעולם הסתכלו בסדרי השתלשלות דרגאיים אפילו בההווה הרוחנית המוסקרת בסקירה היותר נסתרה, שאין הדבר זר אצלם להבין במדת ההשואה גם כן באופן זה בדבר ההתפתחות החומרית של העולם המוחשי, שראוי הדבר שתהיה התגלותו מתאמת להשתלשלות הרוחנית של ההווה, שאינה מחסרת דרגה אחת בדילוג וריקניות.

במקור זה הרב מתמודד עם טענת האבולוציה, הרב מסביר שטענה זאת בעלי ההגיון יכולים יותר להבין אותה⁵⁹. יסוד זה מוסבר גם בהסתכלות

⁵⁹ אין כאן המקום להרחיב בפסקה זאת, אלא הבאנו אותה רק להראות שהרב נוקט שבעלי ההגיון ההסתכלות שלהם היא נובעת מתוך סדר והגיון.

של האנשים על דעות שונות. כשיש סדר בדעה ובמחשבה, אז אנשים אומרים שהדעה הגיונית.

מציאת קשר והגיון בין החלקים השונים מצאנו גם בספרי המקובלים. בסופו של דבר תורת הקבלה מנסה למצוא הגיון וסדר בכל העולמות, כל עשר הספירות מתארים מעין שרשרת וקשרים שיש בעולם.

גם אותן שאין אנו מכירים בהן כ"א בצבוע רעיוני לבד, כשנחתור יפה אחרי שרשן נמצא איך שהן משתלשלות ממקור ההגיון. כי כך היא תכונת המחשבה - יש מחשבות שבראיה הראשונית אנו רואים רק בצבוע קטן של מחשבה⁶⁰. לא רואים במחשבה הזאת רעיון מסודר, בכל זאת אם נעמיק במקור ממנו הגיעה המחשבה נוכל לראות את מקור ההגיון המחיה את אותה מחשבה. אם כן גם מחשבה שנראית לא כל כך משוכללת, היא שייכת אל מקור ההגיון שהוא מוליד את תכונות המחשבה.

היכולת לחבר כל מחשבה למקור המחשבה מובא בספר הזהר.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת משפטים דף צח עמוד ב

- **ודא הוא דכתיב (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו, ודא הוא רזא דכתיב (תהלים מז) נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים, מאן פלגיו אלן אינון שרשיו והכי אקרון, עליותיו שרשיו פלגיו כלהו אשתרשו באינון מיין דההוא נהר.**

כל הנהרות כל המחשבות הם נובעים מהרז האלוקי, השורש שממנו כולם נובעים. הרז הזה הוא מה שהרב מבאר במהלך כל החלק הזה של הספר, הרז הזה הוא נקרא חכמת הקודש.

וממילא יודעים אנו שאין שום מחשבה בטלה בעולם כלל, אין לך דבר שאין לו מקום, כי כולן ממקור החכמה הן יוצאות - כיון שכל המחשבות יש בהם הגיון מסודר ממילא כל מחשבה יש לה משמעות. כל מחשבה אי אפשר לבטלה. יש מקום בו המחשבה היא כביכול נכונה. בצורה כזאת גם אנחנו מבינים שגם אם יש מחשבות שנראות סותרות זו את זו, עדיין יש למחשבות האלה הגיון ומקום בו המחשבה פועלת בהגיון וסדר.

מצאנו דוגמא לדבר לגבי ספר קהלת, וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל עמוד ב

⁶⁰ לשון הרב 'בבבצוץ', היינו מה שמבצבץ. היינו מה שרואים בצד הגלוי. בסופו של דבר הראיה החיצונית של המחשבה היא מעין קצה קרחון. בסופו של דבר רוב הקרחון נמצא בתוך המים. לכן האדם כשרואים בבבצוץ חיצוני צריך ללמוד להעמיק לראות את השורש של הקרחון. את העבודה לחתור אחר השורש.

- אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנוזו - מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה

בגמ' מבואר שספר קהלת דבריו היו סותרים זה את זה, ולכאורה רצו לגנוז אותו. אלא שבסוף נקטו כיון שבתחילתו יש דברי תורה ממילא אין לגנוז אותו.

הרב בעין איה מסביר שהחידוש שלא רצו לגנוזו כיון שהבינו שיש שורש מקור אחדותי המאחד אפילו סתירות. וכך כותב הרב בעין איה.

עין איה שבת פרק ב' פסקה צ.

- מפני שדבריו סותרין זא"ז. יסוד האמונה והבטחון הוא קיום העולם בגשמותו ורוחניותו. האמונה באחדות אדון כל יתברך, שממנו תסתעף אחדות מעשהו והנהגתו, ואחדות החכמה האלהית המאחדת את כל ההגיונות והדיעות כולם למטרה אחת ומקור אחד... שאע"פ שתהי' הסתירה באה לא מסיבה של ניגוד פנימי וקרע יסודי בעמקי הדעות, כ"א מפני שכ"כ עמוק חבוי הוא המקום של השורש המאחד את ההגיונות הנראים כפונים לדרכים שונים והפוכים, עד שלא יגלה לעיני הדורות אותו היסוד האחדותי המחבר את ההפכים הנראים ומתגלים, מ"מ גם זה מחסור יחשב לענין השפעת הדור ההוא

במקור זה הרב מבאר שיסוד האמונה הוא להכיר את אחדות הקב"ה. היסוד הזה גורם שאין שום אפשרות לסתירה. אומנם בצד הגלוי נראה סתירה בין הדעות, אבל בפועל יש אחדות בכל המציאות. כיון שכולם נוצרים מן השורש האחדותי.

זה מה שהמשנה במסכת אבות כותבת.

משנה מסכת אבות פרק ד משנה ג

- הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום:

במשנה הזאת מבואר שהאדם צריך להכיר שלכל דבר יש מקום במציאות. וכך מפרש רש"י שם.

פירוש רש"י על אבות פרק ד משנה ג

- ואין לך דבר קטן של חכמה שאין לו מקום יבא מקום לדבר שתצטרך לו אם היית יודעו לפיכך אל תהי מפליג לכל דבר:

וכן הגמ' במסכת שבת מביאה⁶¹.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עז עמוד ב

- אמר רב יהודה אמר רב: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה. ברא שבלול לכתית, ברא זבוב - לצירעה, יתוש - לנחש, ונחש - לחפפית, וסממית - לעקר.ב.

אפשר שלשון המשנה שהבאנו לעיל 'מקום' מרמז על הקב"ה. היינו כל מחשבה כל דבר נוצר מן המקום, מן הקב"ה. עצם זה שהמחשבה הגיע לכאן ממילא מוכח שיש לה מקום בעולם. והסיבה כיון שכל המחשבות נוצרות מן המקום הרוחני, היינו ממקור החכמה.

הרב מדגיש כאן מקור החכמה, החכמה היא השורש של כל המחשבות. זה מה שמובא בתהילים.

תהלים פרק קד פסוק כד

- מְהִירָבוּ מַעֲשֵׂיךָ / יִקְוֶה כָּל־בְּחֻמָּה עֲשִׂיתָ מְלָאכָה הָאֲרֶץ קִנְיָנָהּ :

כל המציאות כולה שורשה נעוץ במקור החכמה, לכן נאמר כולם בחכמה עשית.

ואם ישנן מחשבות של דופי או של ריקניות, זה הדופי והריקניות הוא רק בסגנון החיצון, אבל כשיורדים עד פנימיותן מוצאים אנו בהן יסודי חיים, כי חכמה מקור חיים - אם האדם רואה מחשבה שנראית לו שהיא ריקנית, או שהמחשבה הזאת מלאה טעות ודופי, האדם צריך לדעת שהחסרון הוא רק בצד החיצוני. בפנימיות אנו יכולים למצוא בכל מחשבה יסוד של חיים. כיון שהחכמה היא מקור החיים, ממילא כל נקודת חיים היא מכילה בתוכה חכמה.

דברי הרב שהחכמה נחשבת מקור החיים הדבר מבוסס על לשון הפסוק בקהלת⁶².

קהלת פרק ז פסוק יב

⁶¹ וכן מצאנו בריב"ז שלמד מכל דבר שקיים בבריאה, וזה מה שנאמר בגמ' סוכה.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כח עמוד א

- אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה, תלמוד, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן

⁶² פסוק זה הרב יביא בסיום הפסקה.

- כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בְּצֶל הַכֶּסֶף וַיִּתְּנוּ דָעַת הַחֲכָמָה תִּחְיָה בְּעֶלְיָה :

הקשר בין חכמה לבין ההבנה שכל הפרטים בעולם קשורים אל החכמה מופיע בלשון הפסוק.

תהלים פרק קד פסוק כד

- מִהֲרָבוֹ מַעֲשֵׂיךָ / יִקְוֶה כָּל־בְּחֻמָּה עֲשִׂיתָ מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ :

הרב בשמונה קבצים מתאר כך את מקור החיים.

קובץ ו' פסקה א

- ... אני צריך לקבל את כל שטפי הנהורות. אף על פי שהם באים אצלי
פזורים מאד, סופם שיתאחדו. רק לשא עינים למקור האחדות,
למקור החיים, להתדבק במחשבה העליונה

במקור זה הרב מבאר שהוא רוצה לאחד את כל השטפים הפזורים אצלו.
היכולת לאחד נובעת ממקור האחדות, הוא מקור החיים.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד מתוך הריקנות החיצונית האדם יכול
לחדור פנימה ולהכיר את הערך של המחשבות הנכונות, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה רסא.

- לא תמיד אפשר לדבר בעצם העניינים המהותיים, על כן ממלאים את
הריקניות של המחשבה במה שמדברים על דבר המקרים החיצוניים
של העניינים. ומכל מקום גם שיחות כאלה הן מביאות תועלת, וסוף
כל סוף מביאות הן את האדם לידי כניסה בעצמיותם של העניינים.
ביחוד ראוי לדבר תמיד על דבר הערכים של העניינים הנעלמים,
כדמות חכמת המספר, והשכל משוטט על ידי זה למעלה.

במקור זה הרב מבאר שיש יתרון במחשבות הריקניות, כיון שלפעמים קשה
לדבר על הדברים הפנימיים. לכן המחשבות החיצוניות, המחשבות
הריקניות הם מעין הכשרה שהאדם יוכל לחדור פנימה.

וכל אדם מלאים הם אוצרות מחשבותיו המון חיים
עליונים, שעתידים להיות מזדקקים ועומדים חיים וקיימים בפאר
מעלה, ליום אשר יבא העולם לתיקונו - בכל אדם יש שטף של המון
מחשבות עליונות. כל המחשבות הקיימות אצל האדם מבטאות חיים
עליונים. כיון שהמחשבות הם קשורות אל כוחות החיים העליונים ממילא
כל המחשבות מביאים חיים לעולם. אותם חיים עליונים קשורים אל
התיקון השלם של העולם. כל המחשבות כשהם בלי תיקון הם נראות
מנותקות מן החיים העליונים. התיקון של המחשבות למצוא כיצד כל

מחשבה יש לה קישור אל העולם המתוקן. כשהעולם לא מתוקן המחשבות לא מסודרות, חוסר הסדר יוצר מציאות כאילו המחשבה לא טובה, וממילא אינה יכולה להתקשר אל החיים העליונים. אבל באמת בפנימיות מתברר שמחשבות האדם מלאות חיים עליונים, שהם עתידים לעבור זיקוק והכוונה להתחבר אל תיקום העולם בצורה מלאה.

זמן התיקון הוא הזמן בו מכירים כיצד כל המציאות כולה הופכת לדבר מתוק. כיון שאין שום דבר רע, ממילא כל הרע יש בשורשו אוצרות של טוב. זה מה שהרב מדגיש בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תקסג.

- מדת הטוב והחסד, כשמתגברת בלבו של צדיק יסוד עולם, היא מגיעה באורה עד עומק העתיד היותר רחוק, עד עולם התיקון היותר עליון, שכל מר יומתק, וכל רע יהפך לטוב, וכל חשך לאור ...

וכל מה שיתעלה האדם יותר, כל מה ששייכותו היא יותר גדולה לתוכן הפנימי של ההויה והחיים, הרי הוא לוקח מכל מחשבה בין שהיא שלו, בין שהיא של אחרים, את גרעינה הנצחי, ההגיוני, הטוב, הנובע ממקור החכמה - המטרה של האדם לתקן את המחשבות. להוציא את הטוב הקיים בכל המחשבות. התיקון תלוי ביכולת להסתכל פנימה. לראות את הגרעין הפנימי של כל העולם כולו. זאת מציאות שהאדם מרגיל את עצמו להסתכל על כל המציאות בצורה פנימית. יש אנשים הרגילים להסתכלות שטחית חיצונית, ויש אנשים שהם רואים את ההויה, רואים את החיים בצורתם הפנימית.

מי שמתרגל לראות בצורה פנימית ממילא כל מחשבה שקיימת אצלו, וכן כל מחשבה הקיימת אצל אחרים, היא יכולה לקבל אצלו משמעות נכונה. היכולת לרומם את המחשבה תלויה ביכולת של האדם לראות את גרעין הטוב הנמצא בשורש המחשבה. הרב מכנה את הגרעין הזה בשם של גרעין נצחי, כיון שהגרעין הזה קשור אל תיקום העולם העתידי. הגרעין הזה מכיל בתוכו הגיון, היינו דבר מסודר. כמו כן יש בראיה הפנימית יכולת להכיר את הטוב כמו שהטוב הזה נובע ממקור החכמה. זה מה שהבאנו לעיל את הפסוק מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית, היכולת לראות כיצד כל המחשבות הם נובעות ממקור החכמה.

הרב בעצמו מסביר שהוא פועל כל חייו לקחת את הטוב מן החלקים השונים, וכך כותב הרב באגרות לגבי הקישור בין הישוב הישן לישוב החדש, וכך כותב הרב.

אגרות הראיה ח"ב עמ' יג- יד (אגרת שמט)

- **שהנני קרוא להרים את הדגל של קיבוץ הטוב והבריא שבשני הישובים, וללחום נגד הרקב שבשניהם, לא ברוב שפתים, ולא בשום פעולה שלילית, כ"א ע"י ביצור כחות והקמת מוסדים, שהם יאחדו את החלקים הטובים הפזורים, וממילא ינוסו הצללים**

והולך ומתעלה על ידן, והן מתעלות בו - כשהאדם לוקח את גרעין הטוב הנמצא בכל מחשבה, אז האדם מתעלה בזכות פעולתו. כיון שהאדם לקח כוחות חיים מכל מחשבה, ממילא הוא זוכה להתעלות בזכות המחשבות השונות. כמו כן בצורה כזאת המחשבות בעצמם מתעלות על ידי האדם.

לפעמים אדם מכיל בתוכו המון מחשבות מעורבות של טוב ורע. כשהאדם הזה יפגוש משהו שמצליח לעשות לו סדר, כשהאדם השני יגרום לו להכיר את הטוב שנמצא בתוך המחשבות המתרוצצות, בצורה כזאת המחשבה עצמה מתעלה. בזכות המפגש וראיית הטוב הנמצאת במחשבה ממילא המחשבה מתחזקת ומתעלה.

איזהו חכם הלומד מכל אדם, בלא שיור כלל - החכם לומד מכל אדם כפשוטו, היינו באמת מכל אחד ואחד, בלי שיור. מי שבדרגה הזאת הוא נחשב חכם. דבר זה מסביר את כח החכמה, משום שהחכמה היא מחיה את הכל, ולכן אפשר ללמוד מכל דבר ומכל אדם. עניין זה מבואר במשנה במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק ד משנה א

- **בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי**

ומה זה יפלא, כי חסידי עליון, ישרי לבב, באמת אין חשך ואין צלמות לפנייהם, והם נוטלים מכל ענין ומכל תוכן, קרוב או רחוק, את הטוב, ואת הרענונות, את הקודש שבו, ומקרבים אותו אל הקודש, כמו שהוא באמת קרוב, ואחוד הכל ביסוד הקודש - כשהאדם לוקח מכל דבר בעולם את הטוב ואת הרעיון הפנימי, אז האדם נמצא בדרגה של חסיד וישר לבב. בצורה כזאת אין שום הסתרה, אלא הכל מלא אור. מה שיוצר את החושך ואת ההסתרה, זה השלב בו העולם לא הגיע לתיקונו. השלב בו הרעיון הטוב מכוסה בחומריות, הטוב מכוסה בדברים המסתירים את האור מלהופיע. בצורה כזאת הדברים נראים כאילו הם עדיין לא מתוקנים. הצדיקים שרואים את התיקון הנולד מתוך הדברים הם כביכול מדלגים על ההסתרה. לכן כלפי הצדיקים החסידים אפשר להגיד שהם נמצאים באור. זה מה שנאמר בפסוק בתהילים לגבי ישרי לב.

- אֲזֹר זֶרַע לַצַּדִּיק וְלִישָׁרִי לֵב שְׁמִיחָה :

החסידים העליונים יודעים ליטול מכל דבר את התוכן שנמצא באותו דבר. לפעמים התוכן הקיים באותו דבר קרוב ולפעמים הכרת התוכן הזה הוא רחוק ומורכב. בכל זאת הצדיקים מצליחים לקחת טוב ורעננות מתוך הקדושה. היתרון בעבודה הזאת שבעצם מתגלה כיצד כל תכונה כל מחשבה מתחברת אל הקודש ומתאחדת איתו ביסוד הקודש.

ומעתה נדע כי כל כבדות שישנה בקליטה של כל מחשבה, ובהסתעפותה בצורה של שכלול מחשבתי הגון, גם במחשבות הטובות בטובן הגלוי, בין שהן של עצמו, בין שהן של אחרים, הלקוחות מפי השמועה, או מכל מיני הסתכלות שבעולם, הוא מפני שלא נתגלה בהן יסודן המפריא - המשפט הזה מכיל בתוכו מעין מאמר מוסגר. וכך צריך להבין את המשפט ברצף בלי המשפט המסוגר.

ומעתה נדע כי כל כבדות שישנה בקליטה של כל מחשבה, ובהסתעפותה בצורה של שכלול מחשבתי הגון ... הוא מפני שלא נתגלה יסודן המפריא. הרב במשפט הזה פותח בהבנה שאם יש קושי לראות כיצד המחשבות או ההסתעפויות של המחשבות קשורות אל הקודש, הסיבה שיש קושי משום שהאדם לא מצליח לראות את יסוד ההפריה.

יש יסוד רוחני היוצר הפריה. מהותה של ההפריה, הוא היכולת להפגיש בין דברים שונים. המפגש בין כוחות שונים יוצר הפריה מיוחדת בין שני הדברים. בהסתכלות הפשוטה אצל האנשים כשרואים סתירה בין כוחות חושבים שיש כאן חסרון. אבל באמת עצם המפגש בין הכוחות יוצר הפריה מיוחדת שיכולה להוליד ולהשפיע דברים חדשים.

מי שמרגיש הכבדה בקליטת מחשבות חדשות, הסיבה שהוא מרגיש את ההכבדה משום שהוא לא התעלה למקום בו רואים את היתרון בהפריה שנוצרת בין הכוחות השונים. התיקון של העולם יוצר ברגע שנכיר את ההפריה הקיימת בעולם.

היכולת לעשות הפריה בין הכוחות באה לידי ביטוי לא רק ביכולת להפרות בין המחשבות הסותרות את הקודש למחשבות של קודש, אלא ההפריה צריכה להתרחב אפילו על מחשבות שהם טובות בצד הגלוי שבהם. גם מחשבות טובות אנחנו צריכים לשכלל אותם ולחבר אותם למחשבות טובות אחרות. זה מה שהרב מדגיש שיסוד ההפריה צריך להופיע בין במחשבות של האדם עצמו ובין במחשבות שהאדם שומע מאחרים. כמו כן

ההפריה צריכה להופיע גם בהסתכלויות שונות שהאדם רואה ומתבונן במציאות.

דוגמא לחיבור ולהפריה הקיימת בתוך חלקי הטוב, בתוך חלקי התורה אנחנו יכולים לראות ב'סדר' הבא שהרב יעסוק באיחוד נגלה ונסתר. ושם הרב כותב כך.

אורות הקודש חלק א' עמ' כה' (פסקה יח')

- *ההלכה והאגדה צריכות הן להתאחד זו עם זו. ההכרח המביא לעסוק בשניהן יחד, מוכרח הוא להביא גם כן את ההתאחדות הרוחנית שלהן. מה שמרגיש העוסק בהלכה כשנכנס באגדה, וכן להיפך, שהוא נכנס לעולם אחר, נוטל את החלק היותר גדול של ההפריה הרוחנית, הבאה מתוך מנוחת הנפש, שיסודה באחדות הפנימית*

במקור זה הרב מבאר שהחיבור בין הלכה ואגדה הוא חיבור שיוצר הפריה רוחנית חשובה. ההפריה נובעת מן ההכרח שיסוד הכל הוא האחדות.

ויסוד עולם זה הוא תלוי בהתגלות המקור של כללות הפריה המחשבות, יסוד החכמה, עבודת ההגיון בכל כחו המחדש - יסוד העולם שבו תלוי תיקון העולם הוא ההכרח והחיבור אל מקור הכללות החיבור אל מקור הכללויות הוא בעצמו יוצר את ההפריה. המקור הזה הוא נמצא חכמה, כמו שהבאנו לעיל 'כולם בחכמה עשית'. כמו כן זאת העבודה של ההגיון, ההגיון הוא הכח המסדר את הדברים שנותן מקום לכל כח וכת.

אומנם ההפריה היא יוצרת חידוש. ההפריה יוצרת תולדות, התולדות הם מבטאים את היכולת להוליד כוחות חדשים. אפשר שהרב בדבריו מרמז על תיקון הניצוצות שנפלו בשבירת הכלים. שהתהליך של תיקון הניצוצות מצריך ירידה וליקוט שהאדם בעבודתו יורד ומלקט את הניצוצות מכל המקומות. ומבואר בספרי המקובלים שהתיקון הוא נעשה דווקא על ידי שם ה' הבא מחדש. שם המסוגל לתקן את השבירה⁶³.

ולכן זאת היא עבודת העיון הקבועה לכל ישרי לב, להמשיך לכל מחשבה את חוט הגיונה המקורי, קו החיים, אות אמת שלה, ואז תשוב לאות חייה, ותחיה את בעליה - הרב מסיים את תהליך התיקון שהצדיקים והחסידים עושים. הצדיקים מסוגלים לקחת את כל הכוחות שירדו, את כל הכוחות שנראים סותרים ולגלות באותם כוחות חוט רוחני,

⁶³ בספרי המקובלים השבירה מתוארת בשם ב"ן, ואילו התיקון הוא בשם מ"ה. שם מ"ה מבטא את שם ה' המופיע מחדש ומסוגל לתקן וליצור יצירות חדשות למרות הנפילה והשבירה. יצירת כלי חדש של תיקון זה מטרת הבריאה.

מעין קו הגיוני הנותן חיות באותה מחשבה. הקו הזה הוא נותן את החיות ואת נקודת האמת הקיימת באותה דעה. בצורה כזאת הדעה שירדה היא מקבלת חיות, ואז מתברר שאותה דעה תשוב אל שורש החכמה.

בספרי המקובלים מתארים הרבה פעמים את התהליך של עליית הניצוצות. בתהליך הזה הצדיק יורד למקום נמוך בשביל לתקן מאותו מקום את הניצוצות שנפלו. התיקון הזה הוא נעשה על ידי המשכת אור מלמעלה עד למטה. בצורה כזאת כביכול האדם שואב את הניצוץ שנמצא למטה ומתקן את הניצוץ במקומו. בצורה כזאת יורד מעין קו חיים שנותן חיות. ואז אותו ניצוץ חוזר לחיותו. היתרון שבשלב הזה של נתינת חיות לניצוץ מי שעשה את העבודה מקבל בעצמו חיות מאותו ניצוץ⁶⁴.

היכולת לתת חיות ולהביא לכל כח את אות חיו, מבואר בספר הזוהר.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת ויחי דף רמא עמוד ב

- *וכתיב ונתתם לי אות אמת, מאי קא בעאת מנייהו ... הכי אוליפנא היא בעאת סימנא דחיי דכתיב והחיתם את אבי וגו' ואמרה סימנא דחיי לא שרייא אלא באות אמת, ומאי איהו, (ויקרא ב' א) אות אמת דא את ו' בגין דביה שריין חיינ.*

במקור זה מבואר שישנו סימן של חיים הבא לידי ביטוי במעין חוט היורד מלמעלה למטה.

כמובן הרב מבסס את דבריו על יסוד המופיע בספרי המקובלים. בספרי הקבלה מתואר כך כשהאדם יורד ולוקח ניצוצות ממקום נפילתם אז האדם מקבל אור גדול בזכות אותם ניצוצות. בצורה כזאת גם הניצוץ בא לתיקונו, וגם האדם מקבל חיות מיוחדת מאותו ניצוץ. זה מה שהרב מסיים את הפסקה בפסוק המופיע בספר קהלת.

קהלת פרק ז פסוק יב

- *כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַכֶּסֶף וַיִּתְּנוּ דָּעַת הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה :*

ניתן להבין את הפסוק בצורה כפולה, מי שהוא חכם אז החכמה תחיה את מי שמצליח להיות חכם. החכמה מקבל חיות מן החכמה. אבל אפשר להסביר שבזכות החכמה, היינו בזכות היכולת להשתמש בחכמה שיכולה לרדת למטה, אז אותו ניצוץ מחיה את בעליה. היינו את החכמה עצמה. אותו ניצוץ רוחני שנולד מן השורש, הוא מסוגל לחזור אל השורש ולתת לשורש חיוב מיוחדת.

⁶⁴ להרחבה ניתן לדוגמא בשער הכוונת דרוש נפילת אפיים דרוש ב'.

